Γιώργος Αγκυραλίδης

Νέα Κοκκινιά-Νίκαια

Η Προσφυγούπολη

Τίτλος του Πρωτοτύπου:
“Νέα Κοκκινιά – Νίκαια: Η προσφυγούπολη”

Συγγραφέας**: Γιώργος Αγκυραλίδης**

Συντελεστής**: Γρηγόρης Αγκυραλίδης**

ISBN: 978-960-93-4959-8

Εκδότης: **Γρηγόρης Αγκυραλίδης**

Επιμέλεια και διόρθωση κειμένου: **Γρηγόρης Αγκυραλίδης ©**

Τόπος και Χρονολογία έκδοσης: Αθήνα, 2013

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση δίχως την έγγραφή άδεια του εκδότη

Περιεχόμενα

Νέα Κοκκινιά-Νίκαια 8
Ύδρευση 21
Τα Γερμανικά 25
Προσφυγιά 27
Τα Αρμένικα 30
Η Σούδα 32
Η Γλώσσα των Προσφύγων 35
Τα επώνυμα των Προσφύγων 40
Κοινωνική ζωή των Προσφύγων 43
Τραγούδια των Προσφύγων (1) 45
Τραγούδια των Προσφύγων (2) 47
Τραγούδια των Προσφύγων (3) 50
Το Αμερικανικό Νοσοκομείο 52
Η Νίκαια στην Κατοχή 54
Κρυοπαγήματα 58
Κατοχή-Αντίσταση 72
Η Μάχη της Κοκκινιάς 74
Το Μπλόκο της Κοκκινιάς 78
Πεσόντες 89
Ρωμιοσύνη 91
Εκδρομές 93
Μνήμες 97
Α στο καλό ρε Θοδωρή 97
Οδός Οκτώ 98
Τα ποδηλατάδικα 109
Χαρακτηριστικοί τύποι της Κοκκινιάς 112
Οι φωτιές τ' Αϊ Γιαννιού και ο Κλήδονας 116
Το Γυμνάσιο Νικαίας 118
Η κυρ Αγγέλα 137
Η κυρία Αργυρώ 141
Οδός Βαγγέλη Παπάζογλου 143
Οδός Μάρκου Βαμβακάρη 145
Οι Κινηματογράφοι 147
Η Μηχανική Καλλιέργεια 153
Βιοτεχνίες – Εργοστάσια 155
Επιτύμβιο 159
Θλιβερά περιστατικά 161
Όνειρα 167
Γενοκτονία 168
Ποντιακή Στέγη 170
Τραγούδια του Πόντου 173
Μνήμες από τον Πόντο 179
Μνήμες Προσφυγιάς 181
Ένωση Σμυρναίων 183
Τραγούδια της Μικρασίας 190
Τραγούδια της πόλης 195

Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα των Αλησμόνητων Πατρίδων 196
Ένωση Σμυρναίων 202
Μνήμες από τη Σμύρνη 205
Προσφυγικά Κειμήλια 206
Προσωπογραφίες 206
Η Μάντρα της Θυσίας 210
Πλατεία Διαμάντως Κουμπάκη 211
Άλσος Δεξαμενής 211
Η σύγχρονη Νίκαια 213

Γιώργος Αγκυραλίδης

Ο Γιώργος Αγκυραλίδης γεννήθηκε το 1939,στο Αμερικάνικο Νοσοκομείο της Νίκαιας από γονείς Πρόσφυγες Μικρασιάτες και μεγάλωσε στο Πατρικό Προσφυγικό σπίτι της οδού Αμερικανίδων Κυρίων.

Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο «Αδαμάντιος Κοραής» του Σταμάτη Ιωάννου,το «πάλαι ποτέ» Γυμνάσιο Νικαίας και το Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Την περίοδο 1966-1984 υπηρέτησε ως καθηγητής-Μαθηματικός στο Νομό Σερρών (Νέο Πετρίτσι, Βυρώνεια, Σέρρες).

Από το Σχολικό Έτος 1984-85 μέχρι και την 21-6-2001 υπηρέτησε στο 6^{ο} Γυμνάσιο Νικαίας, από όπου και συνταξιοδοτήθηκε.

Παντρεύτηκε τη συνάδελφο του καθηγήτρια-Φυσιογνώστρια Ιωάννα Βύσσα και έχει ένα γιο το Γρηγόρη.

Γράφει ποιήματα και άλλα διάφορα, τα οποία δημοσιεύονται στη «ΝΙΚΗ»,τοπική εφημερίδα της Νίκαιας.

«Λέγουσι δε,τινές» ότι γράφει καλά.

Στη μνήμη των Μικρασιατών

Προσφύγων γονιών μου

Γρηγόρη-Αγγέλας

«Αν θες να μείνεις ζωντανή,

μην ξεχνάς.»

Αγγέλα Παπάζογλου

Νέα Κοκκινιά-Νίκαια

Κοκκινιά σημαίνει κοκκινόχωμα. Η περιοχή πήρε το όνομα της από το πλούσιο κοκκινόχωμα της. Στην περιοχή που βρίσκεται το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο της Νίκαιας, το χώμα ήταν άσπρο, πηλός, και η περιοχή ονομάστηκε Άσπρα Χώματα και λέγεται ακόμα έτσι. Στο πλούσιο κοκκινόχωμα της Κοκκινιάς και στον πηλό των Άσπρων Χωμάτων οφείλεται η δημιουργία και ανάπτυξη της Κεραμουργικής Βιομηχανίας Δηλαβέρη, με ένα εργοστάσιο στην οδό Θηβών, στα Άσπρα Χώματα, κοντά στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο και ένα εργοστάσιο στη Λεύκα.

Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 ο Ελληνισμός της Μικρασίας, του Πόντου, της Ανατολικής Θράκης, δοκιμάστηκε σκληρά από το μαχαίρι των ορδών του Αγαρηνού. Πόλεις και χωριά κάηκαν, σπίτια και περιουσίες λεηλατήθηκαν, γυναικόπαιδα, δάσκαλοι, παπάδες και Ιεράρχες σφαγιάστηκαν ανελέητα, με την ανοχή, αν όχι με τις ευλογίες, των Πολιτισμένων Συμμάχων μας.

Έτσι, ενάμισι εκατομμύριο Προσφυγές αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις τρισχιλιόχρονες εστίες τους αλλόφρονες, τρομοκρατημένοι και να πάρουν το δύσκολο και αβέβαιο δρόμο της Προσφυγιάς προς την Ελλάδα, πολλοί χωρίς εφόδια σχεδόν μόνο με τα ρούχα που φορούσαν, αφού συχνά έπεφταν θύματα ληστείας του μανιασμένου όχλου.

Ένα μεγάλο μέρος των Προσφύγων διοχετεύεται στη Θεσσαλονίκη και τη λοιπή Μακεδονία της οποίας ο πληθυσμός είχε μειωθεί επικίνδυνα από τις Βουλγάρικες επιδρομές και τους Βαλκανικούς πολέμους.

Στους συνοικισμούς, στα χωριά και στις πόλεις που ιδρύουν, δίνουν ονομασίες από τους τόπους καταγωγής τους, από τις Αλησμόνητες Πατρίδες: Νέα Μουδανιά, Νέα Μηχανιώνα, Κέα Κρήνη (Κρήνη: πόλη της Μικρασίας απέναντι από τη Χίο, στα Τούρκικα Τσεσμές = Βρύση, Κρήνη), Νέα Χαλκηδόνα, Νέοι Επιβάτες, Νέα Μαινεμένη, Νέα Πέραμος, Νέα Καρβάλη, Νέο Ρύσιο, Νέα Σάντα, Νέα Τρίγλια κ.α.

Οι υπόλοιποι περνάνε σε όλες τις περιοχές της λοιπής Ελλάδας και κυρίως στις περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά, όπου ιδρύουν τους δικούς τους Προσφυγικούς Συνοικισμούς.

Στη χέρσα περιοχή της Κοκκινιάς, που βρίσκεται πολύ κοντά στον Πειραιά, ιδρύεται ο Προσφυγικός Συνοικισμός της Νέας Κοκκινιάς.

Με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς καμιά υποδομή, με φτηνά υλικά, χτίζονται μικρά προσφυγικά σπίτια του ενός δωματίου, κουζίνας, καμπινέ σε συνολική επιφάνεια συνήθως 40 ή 36 τετραγωνικών μέτρων ή και μικρότερη, όπου στεγάζονται κατά κανόνα πολυμελείς οικογένειες. Στα κοινόχρηστα πλυσταριά της κάθε γειτονιάς, οι γυναίκες κάνουν τη μπουγάδα τους και ρίχνουν τα απόνερα στους χωματένιους δρόμους, στα λασπόνερα των οποίων δημιουργούνται εστίες μόλυνσης που κατατυραννούν τους ταλαιπωρημένους Πρόσφυγες.

Γρήγορα όμως, η πολυτέλεια των κοινόχρηστων πλυσταριών καταργείται. Μετατρέπονται σε σπίτια και στεγάζονται και σ' αυτά, όπως-όπως, προσφυγικές οικογένειες.

Οι άστεγοι, όμως, εξακολουθούν να είναι χιλιάδες. Πολλοί φτιάχνουν, μόνοι τους, άθλια παραπήγματα και στεγάζουν σ' αυτά όπως-όπως τις οικογένειες τους.

Το 1929 στα Γερμανικά (Νέα Κρήνη) στήνονται οι Γερμανικές Παράγκες. Η Προσφυγούπολη συνεχώς μεγαλώνει, επεκτείνεται και σκαρφαλώνει στον Άνω Καραβά (Νεάπολη) μέχρι το Νεκροταφείο της Νεάπολης όπου χτίζονται προσφυγικές κατοικίες, πολλές από τις οποίες έχουνε πέτρινους τοίχους.

Το 1934 ο Προσφυγικός Συνοικισμός γίνεται Δήμος Νέας Κοκκινιάς. Το 1935 χτίζονται οι προσφυγικές πολυκατοικίες στην περιοχή των Αγίων Αναργύρων, της Αγίας Σωτήρας και στην Πέτρου Ράλλη (πρώην Κυδωνιών), κοντά στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νικαίας. Οι προσφυγικές πολυκατοικίες της Π. Ράλλη έπαθαν σοβαρές ζημιές στους σεισμούς του 1981 και κρίθηκαν ακατάλληλες για κατοίκηση. Κατεδαφίστηκαν και χτίστηκαν καινούριες σύγχρονες πολυκατοικίες όπου στεγάστηκαν οι οικογένειες των δικαιούχων.

Το 1940 η Προσφυγούπολη Νέα Κοκκινιά, που είναι από τις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας μετά την Αθήνα, τον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη μετονομάζεται σε Νίκαια, από τη Νίκαια της Βιθυνίας γνωστή από τα Βυζαντινά χρόνια (Οικουμενικές Σύνοδοι, Αυτοκρατορία της Νίκαιας), χωρίς ποτέ να ξεχάσει την πρώτη ονομασία της, ιδιαίτερα οι παλιοί εξακολουθούν να αποκαλούνται Κοκκινιώτες.

Στους δρόμους δίνονται κυρίως ονομασίες από τις Αλησμόνητες Πατρίδες για να θυμούνται οι παλιοί και να μην ξεχνάνε οι νέοι τους τόπους της καταγωγής τους: Οδός Αβύδου, Αγκύρας, Αδάνων, Αδραμυτίου, Αδριανουπόλεως, Αθύρων, Αϊδινίου, Αίνου, Αλατσατών, Αργυρουπόλεως, Ατταλείας, Βιθυνίας, Βοσπόρου, Βουρνόβα, Βρυούλων, Βυζαντίου, Γορδίου, Γρανικού, Δαρδανελλίων, Δελμησσού, Δορυλαίου, Ελλησπόντου, Επταλόφου, Ερυθραίας, Εφέσου, Ηλιουπόλεως, Θείρων, Θυατείρων

(Καραολή-Δημητρίου), Ικονίου, Ίμβρου, Ιωνίας, Καισαρείας, Καρβάλης, Κασταμονής, Κερασούντος, Κιλικίας, Κινικίου, Κολχίδας, Κοτυώρων, Κρώμνης, Κυδωνιών(Π. Ράλλη), Κυζίκου, Κωνσταντινουπόλεως, Λαμψάκου, Λαοδικείας, Μαγνησίας, Μαδύτου, Μαιάνδρου, Μαινεμένης, Μάκρης, Μαρμαρά, Μετρών, Μοσχονησίων, Μούγλων, Μικράς Ασίας (28^{ης} Οκτωβρίου), Μουδανιών, Μυλασών, Μυριοφύτου, Ναζιανζού, Νεαπόλεως, Νίγδης, Νικομήδειας, Οινόης, Οφρυνίου (Μάρκου Βαμβακάρη), Πανόρμου, Παντειχίου, Περγάμου, Περιστάσεως, Πισιδίας, Πόλεως Προκοπίου, Ποντοηρακλείας, Πόντου, Προποντίδος, Προύσης, Ραιδεστού, Ροδοπόλεως, Ρυσίου, Σαγγαρίου, Σαμψούντος, Σάντας, Σάρδεων, Σηλυβρίας (ήταν ονομαστό το Σηλυβριανό γιαούρτι), Σινασού, Σινώπης, Σμύρνης, Σπάρτης (Μικρασιάτικη πόλη, ο καταγόμενας από εκεί αποκαλείται Σπάρταλης), Σωκίων, Ταρσού, Τενέδου, Τραπεζούντος, Τυάνων, Φιλαδέλφειας, Φρυγίας, Χαλδίας, Χαλκηδώνος, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Χρυσουπόλεως (Μπελογιάννη).

Κι ενώ οι πρόσφυγες αγωνίζονταν να βρούνε στέγη και δουλειά για να στεγάσουν και να θρέψουν τις οικογένειες τους, δεν ξέχασαν και τις εκκλησίες των Αλησμόνητων Πατρίδων τους. Η κάθε περιοχή-ενορία αποκτά την εκκλησία της από την οποία παίρνει και την ονομασία της. Στην αρχή σε σκηνές ή παράγκες στις οποίες τοποθετούν εικονίσματα, ιερά σκεύη και λείψανα Αγίων που κάποιοι μπόρεσαν και έφεραν μαζί τους. Σιγά-σιγά με τις συνεχείς προσπάθειες του ακούραστου Πόντιου Ιεράρχη Γερβάσιου (Μητροπολίτη Γρεβενών 1934-1942), των Ιερέων και των κατοίκων της Νίκαιας, οι εκκλησίες παίρνουν τη σημερινή τους μορφή.Έτσι, έχουμε τις όμορφες εκκλησίες που κοσμούν την πόλη και ικανοποιούν τις θρησκευτικές και πνευματικές ανάγκες των κατοίκων της: του Αγίου Νικολάου (Μητρόπολη), της Οσίας Ξένης, του Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, του Αγίου Γεωργίου, της Παναγίτσας, της Αγίας Τριάδας, των Αγίων Αποστόλων, της Ευαγγελιστρίας, της Κοίμησης της Θεοτόκου, του Αγίου Φιλίππου (στη Δεξαμενή), των Τριών Ιεραρχών, του Αγίου Φανουρίου, των Αγίων Αναργύρων (τη μικρή και τη μεγάλη), του Αγίου Αντωνίου, του Αγίου Χριστοφόρου, το παρεκκλήσι της Αγίας Φωτεινής (στην Ένωση Σμυρναίων Νικαίας-Πειραιώς) και το παρεκκλήσι της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας) στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου).

Στα μικρά προσφυγικά φτωχόσπιτα, κολλημένα το ένα στ' άλλο, χώρος για πράσινο δεν υπήρχε. Παρόλα αυτά, οι νοικοκυρές σε γλάστρες ή γκαζοτενεκέδες φύρευαν διάφορα λουλούδια και βασιλικούς που έδιναν την ομορφιά και τη ευωδιά τους στις γειτονιές. Οάσεις πράσινου για την περιοχή αποτελούσαν ο Δημοτικός

Κήπος, ο Λόφος της Δεξαμενής, η πλατεία του Αγίου Νικολάου και το Περιβολάκι (πλατεία Δαβάκη). Οι άλλες πλατείες ήταν αλάνες στις οποίες παίζανε μπάλα τα παιδιά.

Για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να ριζώσουν οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες στη Νέα Πατρίδα, έπρεπε να βρούνε, εκτός από στέγη, και δουλειά.

Πολλές οικογένειες ήταν ορφανεμένες, είτε γιατί οι άντρες σφαγιάσθηκαν στην Καταστροφή, είτε γιατί χάθηκαν στην αιχμαλωσία. Τα στόματα πολλά, τα μεροκάματα μικρά, άντρες γυναίκες και παιδιά, αγόρια και κορίτσια, αναγκάζονται να βγούνε στην αγορά εργασίας. Οι περισσότεροι βρίσκουν δουλειά στα εργοστάσια της ευρύτερης περιοχής, Ρετσίνα, Παπαστράτου, Κεράνη, Κεραμουργική Δηλαβέρη, Βιβεχρώμ και άλλα μικρότερα εργοστάσια ή βιοτεχνίες.

Οι χτίστες και οι μαραγκοί βρίσκουν εύκολα δουλειά και συμμετέχουν στο χτίσιμο των προσφυγικών κατοικιών, σχολείων, εκκλησιών, και άλλων Δημοσίων Κτιρίων.

Πολλοί κάνουν δικές τους δουλειές. Μετατρέπουν το ένα δωμάτιο σε μαγαζί και η οικογένεια στριμώχνεται στον υπόλοιπο χώρο του σπιτιού, ή χτίζουν τη μικρή αυλή, αν υπάρχει, ή μετατρέπουν σε μαγαζί το ισόγειο και χτίζουν κατοικία από πάνω ή αγοράζουν μεγάλα οικόπεδα στην περιοχή. Έτσι, σιγά-σιγά η Προσφυγούπολη γεμίζει με καταστήματα, βιοτεχνίες και εργοστάσια που καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων της και τροφοδοτούν με τα προϊόντα τους τις αγορές της Αθήνας και του Πειραιά, ακόμα και της επαρχίας.

Τα περισσότερα καταστήματα βρίσκονται στους κεντρικούς δρόμους της πόλης, Π. Τσαλδάρη (πρώην οδός Οκτώ), 7ης Μαρτίου 1944 (πρώην Γ. Κονδύλη) και Πέτρου Ράλλη (πρώην Κυδωνιών).

Άλλοι γίνονται πλανόδιοι μικροπωλητές (γυρολόγοι), μανάβηδες, ψαράδες, έμποροι υφασμάτων, ειδών προικός και ενδυμάτων. Πάνω σε αμάξια που τα σέρνουν μόνοι τους (χειραμάξια), ή κάρα που τα σέρνουν γαϊδουράκια ή άλογα φορτώνουν το εμπόρευμα τους και με τη στεντόρεια φωνή τους το διαλαλούν από γειτονιά σε γειτονιά.

Από τους γυρολόγους, ιδιαίτερα χαρακτηριστικοί ήταν:

Ο Γαλατάς που με ένα όμορφο παϊτονάκι γύριζε γειτονιά-γειτονιά και με το χαρακτηριστικό ήχο του κουδουνιού του, ειδοποιούσε την πελατεία του και πουλούσε το φρέσκο γάλα του με την οκά και το γιαούρτι σε πήλινους κεσέδες. Οι νοικοκυρές

βγαίνανε με τις κατσαρόλες και προμηθεύονταν το γάλα της οικογένειας και το γιαούρτι.

Ο Γιαουρτάς με ένα κοντάρι, περασμένο στους ώμους του, απ' τις άκρες του οποίου με σχοινιά κρέμονταν, σαν ζυγαριά, δυο μεγάλοι πήλινοι κεσέδες, διαλαλούσε: «Σηλυβριανό γιαούρτι, Σηλυβριανό γιαούρτι».

Οι Χορταράδες με μεγάλα κοφίνια στην πλάτη, διαλαλούσαν: «Φρέσκα χόρτα του βουνού».

Ο Συκάς με καλάθια σκεπασμένα με τσουβαλένιο ύφασμα, διαλαλούσε: «Φρέσκα σύκα, κρύα-κρύα σύκα».

Ρόκα για σαλάτα: είχε την πραμάτεια του σε καλάθια σκεπασμένα με τσουβαλένιο ύφασμα και διαλαλούσε: «Φρέσκια ρόκα για σαλάτα».

Οι Φυστικάδες γυρνούσαν συνήθως στα καφενεία και στις πλατείες, διαλαλώντας: «φυστίκι αράπικο, ζεστό μύγδαλο» και το καλοκαίρι: «φρέσκο παγωμένο μύγδαλο».

Εικόνα 1. Πλατεία Δημοκρατίας (Κρήνης): Μνημείο ξεριζωμού της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Οι Μπιτινατζήδες γυρνούσαν καταστήματα, καφενεία, ταβέρνες και έβγαζαν στη λοταρία τσιγάρα, σοκολάτες, ψάρια…

Οι Μπουγατσατζήδες γυρνούσαν στις γειτονιές και πουλούσαν νόστιμη και ζεστή, μυρωδάτη μπουγάτσα πασπαλισμένη με ζάχαρη και κανέλα ή μπουγάτσα με τυρί. Στην πλατεία του Αγίου Νικολάου, στην αφετηρία των λεωφορείων «Αθήνα-Νίκαια», υπήρχε μόνιμος μπουγατσατζής.

Τα καλοκαίρια συχνά στους δρόμους ακουγόταν: «Σοούχ, σοούχ, αριάν» (κρύο, κρύο αριάνι). Το αριάνι είναι διάλυμα γιαουρτιού σε κρύο νερό, νόστιμο, δροσερό αναψυκτικό.

Ο Κυδωνάς με ένα καρότσι που είχε τρεις μεγάλες ρόδες (τέτοια χρησιμοποιούσαν κυρίως οι μανάβηδες), γύριζε στις γειτονιές και πουλούσε κυδώνια ψημένα στο φούρνο, πασπαλισμένα με ζάχαρη και κανέλα.

Ο Γανωτής. Τα περισσότερα μαγειρικά σκεύη ήτανε μπακιρένια (χάλκινα). Η χρήση τους, όμως ήταν επικίνδυνη γιατί ο χαλκός οξειδώνεται και μπορούσε να προκαλέσει δηλητηριάσεις. Γι' αυτό έπρεπε να γανωθούν (επικασσιτερωθούν). Τη δουλειά αυτή την έκανε ο γανωτής, ο οποίος γύριζε τις γειτονιές με ένα ειδικό δοχείο στο οποίο είχε κασσίτερο, καλάι (Καλαϊζής, Καλαϊτζόγλου, Καλαϊτζίδης) και με επιδεξιότητα γάνωνε τα μαγειρικά σκεύη που του έδιναν οι νοικοκυρές και τα έκανε «καινούργια» και κατάλληλα για χρήση.

Ο Τροχιστής: «Μαχαίρια, ψαλίδια, τροχίζω, ακονίζω». Με έναν αυτοσχέδιο ποδοκίνητο τροχό και με το ακόνι γύριζε τις γειτονιές και τρόχιζε ή ακόνιζε μαχαίρια και ψαλίδια.

Ο Καρεκλάς: «Καρεκλάς, καρεκλάς, παλιές καρέκλες διορθώνω». Γύριζε στις γειτονιές φορτωμένος με ψαθιά και άλλα σύνεργα και διόρθωνε τις παλιές ξύλινες καρέκλες ή έπλεκε τη χαλασμένη ψάθα τους.

Ο Παλιατζής: «παλιατζής, όλα τα παλιά αγοράζω και μπουκάλες με μανταλάκια ανταλλάζω». Σχετική και η παράφραση γνωστού λαϊκού τραγουδιού:

«Τάκα, τάκα τα πεταλάκια
μια μπουκάλα δώδεκα μανταλάκια»

Ο Παντοφλάς: με ένα κοντάρι περασμένο στους ώμους του, από το οποίο κρέμονταν οι παντόφλες, γύριζε τις γειτονιές και πουλούσε τις παντόφλες που έφτιαχνε ο ίδιος.

Ο Ριγανάς: με ένα σακί στους ώμους, γύριζε στις γειτονιές και πουλούσε φρέσκια μυρωδάτη ρίγανη.

Οι Μανάβηδες: διαλαλούσαν την ποικιλία των ζαρζαβατικών τους στις γειτονιές και συνήθως σε κάθε γειτονιά είχανε τακτικές πελάτισσες, οι οποίες πολλές φορές βιάζονταν να ψωνίσουν, για να μη χάσουν τη συνέχεια, απ' το ραδιόφωνο της εκπομπής: «Πικρή, μικρή μου αγάπη» ή «Το σπίτι των ανέμων».

Οι περισσότεροι από τους πλανόδιους μανάβηδες είναι κάτοικοι του Αγίου Γεωργίου και των Γερμανικών. Πριν ακόμα ξημερώσει, ένα ατέλειωτο καραβάνι

κατεβαίνει τη Μοργκεντάου και κατευθύνεται στη Λαχαναγορά που βρισκόταν απέναντι από το εργοστάσιο Ρετσίνα (τώρα είναι σταθμός αυτοκινήτων καθαριότητας του Δήμου Πειραιά), ή στα Λεμονάδικα, για να προμηθευτούν το εμπόρευμα τους.

Ο Καρβουνιάρης: σ' ένα κάρο, που το έσερνε ένα όμορφο άλογο, είχε φορτωμένο το εμπόρευμα του και γύριζε από γειτονιά σε γειτονιά, διαλαλώντας: «κάρβουνα, δαδί, πυρίνα για το μαγγάλι, βολαράκια, πιταράκια». Μαυρισμένος από την καρβουνόσκονη, συχνά προκαλούσε φόβο στα μικρά παιδιά και πολλές μαμάδες φοβέριζαν τα παιδιά τους: «κάτσε φρόνιμα, γιατί θα σε πάρει ο καρβουνιάρης».

Μια άλλη κατηγορία εργαζομένων αναλαμβάνει τις μεταφορές με χειραμάξια ή κάρα που τα σέρνουν γαϊδουράκια ή άλογα. Συχνά στα μεταφορικά τους μέσα γράφουν την επιγραφή: «ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΕ ΜΕΤΑΦΟΡΕ».

Εικόνα 2. Δημοτικό Σχολείο «Αδαμάντιος Κοραής». Ο πολύ σπουδαίος δάσκαλος Σταμάτιος Ιωάννου (κυρ Σταμάτης), η κόρη του Μαρίτσα, κατοπινή δασκάλα και η δασκάλα Πόπη Χαλυβοπούλου. Μεταξύ των μαθητών ο δικηγόρος και βουλευτής Αναστάσιος Νεράντζης και ο Γιώργος Αγκυραλίδης (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Από τα τέλη της δεκαετίας του 50 εμφανίζονται τα τρίκυκλα μηχανάκια. Οι γυρολόγοι αντικαθιστούν τα κάρα τους με τρίκυκλα και έτσι, σιγά-σιγά, εξαφανίζονται από τους δρόμους της Νίκαιας τα γαϊδουράκια και τα άλογα. Οι μεταφορείς αντικαθιστούν τα δικά τους μεταφορικά μέσα με τρίκυκλες μοτοσυκλέτες ή με φορτηγά αυτοκίνητα.

Άλλη κατηγορία εργαζομένων, συνήθως μικρών παιδιών των πιο φτωχών οικογενειών, είναι οι λούστροι και οι μικροπωλητές του ποδαριού. Γυαλίζουν

παπούτσια ή πουλάνε τσιγάρα, κουλούρια, λαχεία, σάμαλι, μουσταλευριές, τυρόπιτες στην πλατεία του Αγίου Νικολάου ή στους δρόμους και στις γειτονιές.

Λειτουργούσαν ακόμα και δυο μόνιμες Λαϊκές Αγορές, η μία στην περιοχή της μικρής εκκλησίας των Αγίων Αναργύρων και η άλλη στην πλατεία Χαλκηδώνας και μόνιμη ψαραγορά στην Κονδύλη, στη στοά δίπλα στον κινηματογράφο Αλκαζάρ. Στη Γέφυρα, επί της Κονδύλη, υπήρχαν τρία μανάβικα-παράγκες. Κάποτε, πήραν φωτιά (τα έκαψαν) και δεν ξαναεμφανίστηκαν.

Αρκετοί από τους Πρόσφυγες ήταν μορφωμένοι. Έτσι, γιατροί και νοσοκόμες προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες τους στο Αμερικάνικο Νοσοκομείο και σε άλλα Δημόσια Ιατρεία της περιοχής ή ανοίγουν δικά τους Ιατρεία (Πρωτόπαππας, Κατσαφάνας) και Κλινικές (Κλινική Χρυσοχέρη στο Περιβολάκι, Κλινική Κοφινά απέναντι απ' την Ευαγγελίστρια). Οι Φαρμακοποιοί ανοίγουν Φαρμακεία (Γκιουλιστάνης, Διαμαντίδης) και συχνά προσφέρουν Πρώτες Βοήθειες όπου χρειάζονται.

Οι δάσκαλοι πρωτοστατούν στην ίδρυση Δημοτικών Σχολείων (Μαριάνθη Σκαλά, Νίκος Δολαψής) στα ποία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ή ιδρύουν ιδιωτικά Δημοτικά Σχολεία και Γυμνάσια (Δημ. Σχολ. «Αδαμάντιος Κοραής» του Σταμάτη Ιωάννου, Δημ. Σχολ. Δημητριάδη, Δημ. Σχολ. Γιαννοπούλου, Δημ. Σχολ. και Γυμνάσιο Κατρανίδου, Δημ. Σχολ. και Γυμνάσιο Ρηνιωτάκη, Δημ. Σχολ. και Γυμνάσιο Κελέρης-Λιβανού).

Άλλοι προσλαμβάνονται σε Δημοτικές ή Δημόσιες Υπηρεσίες, σε Τράπεζες, Οργανισμούς, ανάλογα με τις γραμματικές τους γνώσεις.

Το Γυμνάσιο Νέας Κοκκινιάς (Νικαίας) και τα Ιδιωτικά, οι Εμπορικές Σχολές Νικαίας (Ημερήσια και Νυκτερινή) και οι Τεχνικές Σχολές «Ηράκλειτος» του Δήμου Νικαίας, όπου φοιτούν χιλιάδες προσφυγόπουλα, τροφοδοτούν την αγορά με νέα στελέχη, μορφωμένα. Πολλοί συνεχίζουν τις σπουδές τους στο Πανεπιστήμιο, στο Πολυτεχνείο, στην Ανωτάτη Εμπορική, στην Πάντειο, στην Ανωτάτη Γεωπονική, στην Ανωτάτη Βιομηχανική, στην Παιδαγωγική και στη Γυμναστική Ακαδημία, σε Στρατιωτικές Σχολές και έτσι σιγά-σιγά με πολύ κόπο και μόχθο, μαζί με το βιοτικό επίπεδο, ανεβαίνει και το πνευματικό επίπεδο των κατοίκων της Προσφυγούπολης. Η Νίκαια ριζώνει, η Νίκαια επιβιώνει, η Νίκαια πατάει γερά στα πόδια της. Κατά το βραδάκι, μετά τον κάματο της ημέρας, οι γυναίκες συνεχίζουν τις «γυναικείες» δουλειές του σπιτιού που τελειωμό δεν έχουν. Συγύρισμα, μαγείρεμα, ράψιμο, μπάλωμα, κέντημα, πλέξιμο. Κάνουν επισκέψεις η μια στην άλλη, πίνουν το

καφεδάκι τους, λένε το φλιτζάνι, κουτσομπολεύουν, λένε τα βάσανα τους, τους καημούς τους, τις ελπίδες τους, τα όνειρα τους.

Εικόνα 3. Νέα Κοκκινικά – Νίκαια. Το 2ο Δημοτικό Σχολείο όπως ήταν λίγο πριν την κατεδάφιση του. Εδώ στεγάζονταν για πολλά χρόνια και οι Τεχνικές Σχολές «Ηράκλειτος». Στη θέση του χτίστηκε νέο διδακτήριο, στο οποίο στεγάζεται το 2ο Λύκειο. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Οι άντρες, στο καφενείο της γειτονιάς, πίνουν τον καφέ ή το ουζάκι τους, παίζουν χαρτιά ή τάβλι, κουβεντιάζουν και λένε τα δικά τους βάσανα και τους καημούς. Άλλοι προτιμάνε την ταβέρνα. Πίνουν το κρασάκι τους, τρώνε το μεζεδάκι τους, και λένε ιστορίες απ' την Πατρίδα και τον ξεριζωμό, ακούγοντας τραγούδια της Πατρίδας απ' το γραμμόφωνο ή το πικάπ. Όταν έρχονται στο τσακίρ κέφι, οι πιο καλλίφωνοι της παρέας τραγουδάνε τα βάσανα, τους καημούς και τις ελπίδες της ξεριζωμένης Προσφυγιάς.

Μερικοί μεθάνε και τότε, οι πιο πολλοί, τα βλέπουνε όλα «όμορφα κι ωραία» κάποιοι, όμως, τα βλέπουνε πιο μαύρα από όσο είναι, η πίκρα τους ξεχειλίζει και, πηγαίνοντας στο σπίτι δημιουργούν προβλήματα στις οικογένειες τους.

Πολλοί προτιμάνε τον κινηματογράφο. Εκεί διασκεδάζουν πιο οικονομικά, ξεκουράζονται και ξεχνάνε για λίγο τα προβλήματα της δύσκολης ζωής τους.

Τα παιδιά, μετά το μεσημεριανό φαγητό, όσα είναι πρωινά στο σχολείο και δεν δουλεύουν, όταν τελειώνουν το διάβασμα, μερικά δεν το αρχίζουν καν, βγαίνουν στη γειτονιά για παιχνίδι. Το πιο συνηθισμένο είναι το ποδόσφαιρο. Κάθε γειτονιά έχει την ομάδα της. Η μπάλα είναι, συνήθως, από παλιά, χιλιομπαλωμένη κάλτσα (τσουράπι) παραγεμισμένη με κουρέλια. Η αντίπαλη ομάδα προσκαλείται-προκαλείται με τη φράση: «σας καλάμε». Γήπεδο ο χωματένιος δρόμος της γειτονιάς ή κάποια κοντινή αλάνα. Ο αγώνας αρχίζει χωρίς διαιτητή. Δεν έχει χρόνο λήξης. «Στα πόσα βγαίνουμε;». Γίνεται συμφωνία. «Στα πέντε ή στα εφτά ή στα δέκα».

Εικόνα 4. Κοιμητήριο Νεάπολης. Μνημείο Θυμάτων Μικρασιατικής Καταστροφής 1922. «Ενταύθα κείνται τα οστά του εκ Πόντου Μητροπολίτου Γρεβενών Γερβασίου». (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Όταν η ομάδα δεν έχει αγώνα ή όσα παιδιά δεν παίζουν μπάλα, ασχολούνται με άλλα παιχνίδια. Το πατίνι, το τσέρκι, τα γυαλένια, το μούκο (ο μούκος σου γελάει), τα καρύδια (στην περίοδο Χριστουγέννων ή Πάσχα), τον καπετάνιο, το βεζύρι (μια του κλέφτη, δυο του κλέφτη, τρεις και το λουρί της μάνας), κυνηγητό, κρυφτό, αμπάριζα (παίρνω αμπάριζα και βγαίνω), ένα και μισό (πρωτελιά, δεύτερη με τα κλαδιά, τρίτη με τα χάσικα, πηδάτε ρε μπαγάσικα, το κεφάλι σου στη γούρνα, μην στο φάει η γουρούνα), μακριά γαϊδούρα (τσαμ, τσαμ, τσαραλί, στου παππού μου την αυλή, φύτεψα μια λεμονιά, λεμονιά πορτοκαλιά, πόσα φύλλα στα κλαριά;).

Όταν πια, σκοτεινιάζει για τα καλά, οι μαμάδες βγαίνουν στην πόρτα να μαζέψουν τ' ασκέρι τους: «Γιωργάκη, έλα να διαβάσεις», «αφού διάβασα καλέ, τώρα έρχομαι σε πέντε λεφτά».

Τα κορίτσια παίζουν τα δικά τους παιχνίδια, με τις δικές τους, κοριτσίστικες συντροφιές και μαζεύονται πιο νωρίς στα σπίτια. Τα κρύα βράδια του χειμώνα, η οικογένεια μαζεύεται στην κουζίνα. Με τη φουφού ή το μαγκάλι ή τη γκαζιέρα κάτω από το τραπέζι, που το σκεπάζουν με μια κουβέρτα, και κάθονται γύρω του, προσπαθούν να ζεσταθούν. Τα παιδιά σε μια γωνιά διαβάζουν τα μαθήματα τους. Οι μεγάλοι λένε τα δικά τους, το πιο συχνά, ιστορίες απ' την Πατρίδα. Τα παιδιά ακούνε και προσπαθούν να φανταστούν αυτή τη μακρινή Πατρίδα, όπου όλα ήταν αλλιώτικα. Όταν έρχεται η ώρα, η νοικοκυρά σερβίρει αχνιστό σπιτικό τραχανά. Μετά το φαγητό, συνήθως παίζουν χαρτιά, ξερή, ή μουτζούρη, για να περάσει η ώρα. Αν τα παιδιά έχουν τελειώσει το διάβασμα τους, συμμετέχουν κι αυτά στο παιχνίδι. Έξω κάνει κρύο, η ώρα περνάει όμορφα, ευχάριστα. Όταν αρχίζουν να νυστάζουν, σταματάνε, πάνε για ύπνο. Αύριο, αρχίζει άλλη μέρα.

Τις Κυριακές και τις αργίες οι νοικοκυρές σηκώνονται «απ' τ' άγρια μεσάνυχτα» και αρχίζουν τις δουλειές του σπιτιού. Οι άντρες και τα παιδιά «έχουν το δικαίωμα» να κοιμηθούνε περισσότερο. Όταν έρθει η ώρα, όλοι είναι έτοιμοι. Φοράνε τα καλά τους και πάνε στην εκκλησία τους. Μετά την εκκλησία, οι γυναίκες γυρίζουν στα σπίτια τους ή πηγαίνουν για σύντομη επίσκεψη σε κάποια γειτόνισσα, πίνουν το καφεδάκι τους και επιστρέφουν στο σπίτι να συνεχίσουν τις σπιτικές δουλειές. Οι άντρες γεμίζουν τα καφενεία της γειτονιάς. Παίζουν τάβλι, χαρτιά, πίνουν το ουζάκι τους μέχρι να 'ρθει η ώρα για το μεσημεριανό φαγητό, που πάντα είναι ιδιαίτερο.

Πολλοί κάνουν τη βόλτα τους «στην οδός Οχτώ», στην Κονδύλη, και στην Κυδωνιών.

Τα παιδιά γυρίζουν στα παιχνίδια τους. Όσα είναι φίλαθλοι, πριν το μεσημέρι, κατευθύνονται προς τους Αγίους Αναργύρους, στο γήπεδο της Αγίας Σωτήρας (στο χώρο έχουν χτιστεί Σχολικά κτίρια στα οποία στεγάζονται Γυμνάσια και Λύκεια). Παίζει η ομάδα τους, το Ολυμπιακάκι. Παίζει ο Τερκεσίδης, το αραπάκι, παιχτάρα. Συνήθως η ομάδα «νικάει», είναι ομαδάρα, τους «νικάει» όλους.

Μετά το μεσημεριανό φαγητό, οι φίλαθλοι παίρνουν τους δρόμους για τα γήπεδα. Οι Ολυμπιακοί, συνήθως με τα πόδια, παίρνουν την Αγίων Αναργύρων, τη Φαλήρου προς το γήπεδο Καραϊσκάκη. Μερικά παιδιά, που δεν έχουν λεφτά για εισιτήριο, κοντοστέκονται στην είσοδο. Περιμένουν το φίλο τους, το μεγάλο *Αντρέα Μουράτη*. Μόλις κάνει την εμφάνιση του ο μεγάλος ποδοσφαιριστής του Ολυμπιακού και της Εθνικής, του φωνάζουν όλοι μαζί: «Αντρέα, βάλε μας, Αντρέα, βάλε μας».

Και ο καλόκαρδος Μουράτης δεν τους χαλάει το χατίρι. Κανένας από τους πορτιέρηδες δεν του φέρνει αντίρρηση.

Οι Παναθηναϊκοί πηγαίνουν στο γήπεδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, με το λεωφορείο μέχρι την Κολοκυνθούς και από κει με το τραμ, οι ΑΕΚτζήδες τραβούν προς τη Φιλαδέλφεια. Οι φίλαθλοι της ΑΕΝικαίας (πρώην Άμυνα-Ηρακλής), του Άρη Νικαίας, της Προοδευτικής Κορυδαλλού, κατευθύνονται προς το μοναδικό Γήπεδο Νικαίας, ανάλογα με το ποια ομάδα παίζει.

Αργότερα έγινε και το γήπεδο Νεάπολης, έδρα του Ιωνικού Νικαίας (πρώην ΑΕΝ, ΑΡΗΣ), ενώ το Γήπεδο Νικαίας έγινε έδρα της Προοδευτικής Κορυδαλλού.

Η Νίκαια, με τις αλάνες της και τους αθλητικούς συλλόγους της, έγινε φυτώριο αθλητών, πολλοί από τους οποίους έγιναν ευρύτερα γνωστοί στον Ελληνικό αθλητισμό. Στο ποδόσφαιρο: Βάζος, Χατζησταυρίδης, Συμεωνίδης (έχουμε τέρμα Λούβαρη και μπακ Συνεωνίδη), Ξανθόπουλος, Γεωργούλης, Δερμάτης, Φρονιμίδης. Στο μπάσκετ: Τερκεσίδης, Αμερικάνος, Γιαννάκης, Καμπούρης, Οικονόμου.Καθώς και σε άλλα αθλήματα: κολύμβηση, κωπηλασία, ποδηλασία, πυγμαχία, πινγκ-πονγκ, πάλη, αθλητές λιγότερο ή περισσότερο γνωστούς στον Ελληνικό αθλητισμό.

Το απόγευμα, τα αντρόγυνα με τα παιδιά τους, νέοι και νέες με τις παρέες τους, βγαίνουν για βόλτα «στην Οδός Οχτώ», στην Κονδύλη, στην Κυδωνιών μέχρι να καταλήξουν σε κάποιο κινηματογράφο (τα αντρόγυνα με τα παιδιά τους, αν το έργο δεν είναι «ακατάλληλο δι’ ανηλίκους»), θέατρο, ζαχαροπλαστείο, καφενείο για ουζάκι ή ταβέρνα. Όσο η νύχτα προχωράει, σιγά, σιγά γυρίζουν στα σπίτια τους. Η Κυριακή, η αργία τελειώνει. Αύριο αρχίζει άλλη μέρα. Μέρα δουλειάς, μεροκάματου, βιοπάλης, μέρα σχολείου για τα παιδιά, μέρα δύσκολη για όλους.

Εικόνα 5. Πλατεία Δαβάκη (Περιβολάκι). Ο Εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος. Σεπτέμβριος 1922. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Ύδρευση

Στον Προσφυγικό Συνοικισμό της Νέας Κοκκινιάς, που έγινε Δήμος Νέας Κοκκινιάς το 1934 και αργότερα, το 1940, Δήμος Νίκαιας, λίγα ήτανε τα σπίτια που είχανε νερό της ΟΥΛΕΝ (ούλεν: Αγγλική Εταιρεία που εκμεταλλευόταν την ύδρευση της τέως διοικήσεως πρωτευούσης, που αργότερα έγινε ΕΕΥ: Ελληνική Εταιρεία Υδάτων και τώρα ΕΥΔΑΠ (Εταιρεία Ύδρευσης Αποχέτευσης).

Μερικά σπίτια είχανε πηγάδι, το νερό όμως δεν ήτανε και τόσο κατάλληλο για πόσιμο και το χρησιμοποιούσαν κυρίως για πότισμα και τη λάτρα του σπιτιού.

Για να εξυπηρετούνται και τα άλλα νοικοκυριά, η ΟΥΛΕΝ είχε τοποθετήσει βρύσες σε αρκετά σημεία, όπως στη γωνία Αμερικανίδων Κυριών και Μοργκεντάου, απ' όπου οι νοικοκυρές αγόραζαν το νερό με τον τενεκέ ή με τη στάμνα.

Στη βρύση της κάθε γειτονιάς αραδιασμένοι στη σειρά οι τενεκέδες και οι στάμνες, οι νοικοκυρές βρίσκανε την ευκαιρία για κουβέντα και κουτσομπολιό. Πότε-πότε γίνονταν και καβγαδάκια για τη σειρά προτεραιότητας ή για να λύσουν άλλες διαφορές τους.

Επειδή το κουβάλημα του νερού με τον τενεκέ ή με τη στάμνα από τη βρύση στο σπίτι δεν ήτανε και τόσο εύκολο, ιδίως για όσους έμεναν μακριά από τη βρύση, μερικοί επινοητικοί είχανε φτιάξει αυτοσχέδια καροτσάκια και κουβαλούσαν εύκολα τις στάμνες και τους τενεκέδες με το νερό.

Εικόνα 6. Οδός Αμερικανίδων Κυριών-Μοργκεντάου. Στη γωνία υπήρχε βρύση της ΟΥΛΕΝ απ' όπου οι νοικοκυρές αγόραζαν το νερό με τη στάμνα ή τον τενεκέ. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στις μακρινές γειτονιές, που δεν υπήρχαν βρύσες, το πρόβλημα της ύδρευσης το έλυναν οι νερουλάδες. Πάνω σε κάρα που τα έσερναν άλογα ή γαϊδουράκια, είχανε μεγάλα βαρέλια με νερό και γύριζαν γειτονιά-γειτονιά και το πουλούσαν. Υπήρχαν ακόμα και βυτιοφόρα αυτοκίνητα. που έκαναν αυτή τη δουλειά. Οι νερουλάδες γέμιζαν τα βαρέλια τους από το Νερό (η περιοχή λέγεται ακόμα έτσι) στην Αμφιάλη, όπου υπήρχε μεγάλος κρουνός για το σκοπό αυτόν.

Το νερό για τις ανάγκες του σπιτιού, το φύλαγαν οι νοικοκυρές μέσα στους τενεκέδες τους, τους οποίους σκέπαζαν με πετσέτες, για να το προστατεύουν από τη σκόνη, τα έντομα και άλλα ανεπιθύμητα κατοικίδια …ζωάκια. Το πόσιμο νερό το είχαν σε περιτυλιγμένη με τσουβαλένιο ύφασμα στάμνα, το στόμιο της οποίας έκλειναν με κουκουνάρα, που το διατηρούσε δροσερό ακόμα και το καλοκαίρι.

Μερικοί μάζευαν και το νερό της βροχής που έτρεχε από τα λούκια, σε βαρέλια, τενεκέδες ή λεκάνες και το χρησιμοποιούσαν για λούσιμο, μπουγάδα ή για τη λάτρα του σπιτιού.

Τον καιρό εκείνο δεν υπήρχαν ψυγεία. Τα τρόφιμα τα φύλαγαν σε ντουλάπια της κουζίνας και στο φανάρι, μικρό λαμαρινένιο ντουλάπι σε σχήμα κύβου, που είχανε γύρω-γύρω σήτα για να αερίζονται και να προστατεύονται από τα έντομα τα τρόφιμα.

Μετά την Κατοχή εμφανίζονται οι παγωνιέρες, μικρά λαμαρινένια ψυγεία πάγου, με βρυσάκι για κρύο νερό και αρκετό χώρο για τη συντήρηση τροφίμων. Στις αρχές της δεκαετίας του ’50 κάνουν την εμφάνιση τους τα ξύλινα ψυγεία πάγου, τα οποία είχαν το σχήμα και το μέγεθος των σημερινών ηλεκτρικών ψυγείων και είχαν βρυσάκι για κρύο νερό.

Εικόνα 7. Οδός Αμερικανίδων Κυριών. Προσφυγικές κατοικίες με πηγάδι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Το χειμώνα οι παγοπώλες με καροτσάκια έκαναν διανομή του πάγου στα σπίτια. Τους καλοκαιρινούς μήνες όμως, που η ζήτηση ήταν μεγάλη, σχηματίζονταν μεγάλες ουρές έξω από τα παγοπωλεία και συχνά ο πάγος που διέθεταν δεν επαρκούσε για να εξυπηρετήσει όλη την πελατεία τους, προτεραιότητα είχαν όσοι αγόραζαν πάγο και το χειμώνα.

Για το πλύσιμο των κουζινικών, οι νοικοκυρές χρησιμοποιούσαν το βρυσάκι (μουσλούκι) που ήταν κρεμασμένο στον τοίχο πάνω από τον νεροχύτη.

Για το νίψιμο χεριών και προσώπου χρησιμοποιούσαν πάλι το βρυσάκι που ήταν κρεμασμένο πάνω από το νιπτήρα. Τα μικρά προσφυγικά φτωχόσπιτα της Νίκαιας, δεν είχανε μπάνιο. Η οικογένεια έκανε το μπάνιο της στη σκάφη, με νερό που το ζέσταιναν στη φουφού ή τη γκαζιέρα. Για πιο καλό μπάνιο, κυρίως οι γυναίκες, ιδίως στις μεγάλες γιορτές Χριστουγέννων και Πάσχα, πήγαιναν στα Λουτρά του Παλατζιάν, που ήταν απέναντι από τον ΟΤΕ. Τα Λουτρά λειτουργούσαν σε ξεχωριστά ωράρια για τους άντρες και τις γυναίκες. Το κτίριο του ΟΤΕ δεν υπήρχε τότε, ήταν ένα μεγάλο οικόπεδο που ΄παίζανε μπάλα τα παιδιά και το είχανε ονομάσει Λουτράκι.

Τον καιρό εκείνο δεν υπήρχε αποχέτευση, τα σπίτια είχανε βόθρους όπου συλλέγονταν τα … προϊόντα της αφόδευσης και όταν γέμιζαν τους άδειαζαν ειδικά βυτιοφόρα αυτοκίνητα «ΕΚΚΕΝΩΣΕΙΣ ΒΟΘΡΩΝ» και οι δυσάρεστες μυρωδιές διαχέονταν στην περιοχή.

Τα απόνερα της λάτρας του σπιτιού, σφουγγάρισμα, μπουγάδα, μπάνιο οι νοικοκυρές τα ρίχνανε στη λεκάνη της τουαλέτας. Αυτό όμως ήταν ασύμφορο, γιατί έτσι γέμιζε γρήγορα ο βόθρος και χρειάζονταν χρήματα για το άδειασμα του. Γι’ αυτό πολλές φορές οι νοικοκυρές προτιμούσαν να τα πετάνε στο δρόμο και γινόταν αφορμή για ομηρικούς καυγάδες στη γειτονιά η για μηνύσεις από την αστυνομία, αφού απαγορεύονταν να ρίχνουνε τα απόνερα στο δρόμο, για προστασία της Δημόσιας Υγείας.

Η προστασία της Δημόσιας Υγείας και με αστυνομικά μέτρα ήταν επιβεβλημένη. Παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που έκαναν οι νοικοκυρές να διατηρούν τα σπίτια τους καθαρά, να τα ασβεστώνουν συχνά, να ασβεστώνουν τα ρείθρα των πεζοδρομίων, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης συντελούσαν ώστε οι διάφορες ασθένειες και κυρίως η ελονοσία και η φυματίωση να βρίσκουνε πρόσφορο έδαφος και να θερίζουν την ταλαιπωρημένη προσφυγιά.

Τους καλοκαιρινούς μήνες βυτιοφόρα αυτοκίνητα του Δήμου, καταβρέχανε τους δρόμους, που οι πιο πολλοί ήτανε χωματένιοι, για λίγη δροσιά και για να μη σηκώνεται σκόνη. Για τον ίδιο λόγο και οι νοικοκυραίοι, όσοι τουλάχιστον είχανε βρύση στο σπίτι τους, καταβρέχανε με το λάστιχο το πεζοδρόμιο και το δρόμο μπροστά στο σπίτι τους.

Τα Γερμανικά

Ονομαζόταν έτσι η περιοχή της Νίκαιας που περικλείεται από τους δρόμους: Φιλαδελφείας, Βιθυνίας, Ανωγείων, Κύπρου (Ταξιάρχου Α.Π. Μπλοκ).

Την ονομασία αυτή, Γερμανικά, πήρε η περιοχή από τις Γερμανικές παράγκες που τοποθετήθηκαν εκεί το 1929, για να ικανοποιήσουν το οξύ στεγαστικό πρόβλημα των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής. Οι Γερμανικές παράγκες είναι κατασκευασμένες από αμιαντοσανίδες και η στέγη τους από λαμαρίνα ή κεραμίδια ή κυματοειδείς αμιαντόπλακες.

Οι δρόμοι στους οποίους είχαν τοποθετηθεί είναι οι παράλληλοι στη Φιλαδελφείας: Μοσχονησίων, Αδραμυτίου, Γ. Νικολαΐδη (Θεσσαλίας), Κρήτης, Ανωγείων και οι κάθετοι σ' αυτούς: Κύπρου, Ικονίου, Καραολή-Δημητρίου (Θυατείρων), Κ. Γέμελου (Μοργκεντάου), Παναγή Τσαλδάρη (Οδός Οκτώ), Γρεβενών (το πλήρες είναι Γερβασίου Μητροπολίτου Γρεβενών), Βοσπόρου και Βιθυνίας.

Εικόνα 8. Γερμανικά: Οδός Βιθυνίας. Γερμανικές παράγκες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Οι περισσότερες από τις κατοικίες αυτές έχουν κατεδαφιστεί και στη θέση τους έχουν ανεγερθεί σύγχρονες κατοικίες και καταστήματα. Πολλές όμως διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση και κατοικούνται. Κάποιες έχουν εγκαταλειφθεί από τους ενοίκους τους και χωρίς φροντίδα ρημάζουν.

Η ονομασία Γερμανικά έχει σχεδόν ξεχαστεί. Στη δεκαετία του '50 η περιοχή ονομαζόταν Νέα Κρήνη, που κι αυτή έχει σχεδόν ξεχαστεί και έμεινε μόνο το όνομα της Πλατείας, που ακόμα λέγεται από πολλούς Πλατεία Κρήνης.

Εικόνα 9. Γερμανικά: Βοσπόρου-Κρήτης. Γερμανικές παράγκες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στην οδό Ανωγείων και μεταξύ των οδών Γερβασίου Μητροπολίτου Γρεβενών και Παναγή Τσαλδάρη ήταν η αφετηρία των λεωφορείων «Πειραιεύς-Νέα Κρήνη».

Επί χούντας, 1967-1974, η Πλατεία είχε ονομαστεί Πλατεία Μεταξά και είχε τοποθετηθεί προτομή του δικτάτορα, την οποία ανατίναξαν άγνωστοι αντιφρονούντες.

Μετά τη μεταπολίτευση, ονομάστηκε Πλατεία δημοκρατίας και έχει τοποθετηθεί Μνημείο του Ξεριζωμού της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

Εικόνα 10. Γερμανικά: Οδός Μοσχονησίων. Γερμανική παράγκα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 11. Γερμανικά: Βοσπόρου-Αδραμυτίου. Γερμανική παράγκα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Προσφυγιά

Προσφυγικός συνοικισμός
φτωχόσπιτα με πλίνθους,
με κεραμίδια στη σκεπή,
που στάζουν το χειμώνα.

Πορτοπαράθυρα φτηνά,
ντουβάρια ραγισμένα,
στο μανιασμένο το βοριά,
τρέμουνε φοβισμένα.

Προσφυγικό το σπιτικό,
κι η φαμελιά μεγάλη,
το ταίριασμα το ερωτικό,
το νιώθουνε κι οι άλλοι.

Μια κάμαρη κι ο καμπινές
και η κουζίνα πλάι,
του ενού ακούγονται οι…
κι ο άλλος πάει να φάει.

Τρέμει το λαδοκάντηλο,
σιμά στο εικονοστάσι,
λερό τραπεζομάντιλο
και ποιόνε να χορτάσει.

Προσφυγικές οι γειτονιές,
στους δρόμους παίζουν μπάλα,
φτωχοντυμένα τα παιδιά,
μ’ ονείρατα μεγάλα.

Στα λασπωμένα τα στενά,
τ’ απόνερα βρωμάνε,
την κουρασμένη ανασεμιά,
ολούθε τη μποδάνε.

Στης γειτονιάς τον καφενέ,
έξω η καταιγίδα,
γέροι που πίνουν ναργιλέ
θυμούνται την Πατρίδα.

Εικόνα 12. Πέτρου Ράλλη-Φρίξου. Εις Μνήμην των υπέρ πίστεως και πατρίδος πεσόντων προσκόπων Αϊδινίου και Σωκίων. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 13. Νεάπολη: Οδός Ατταλείας. Προσφυγική κατοικία με πέτρινο τοίχο. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 14. Οδός Εφέσου-Κιλικίας. Προσφυγικές κατοικίες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 15. Οδός Βιθυνίας. Προσφυγική κατοικία με πηγάδι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Τα Αρμένικα

Εικόνα 16. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Τα λουτρά Παλατζιάν εκτεθειμένα στη φθορά του χρόνο και της αδιαφορίας (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Στην Κοκκινιά, μαζί με τους ξεριζωμένους Έλληνες, ήρθαν και ξεριζωμένοι Αρμένιοι πρόσφυγες από τη Μικρασία. «Κοινή γαρ η τύχη».

Στήσανε τη δική τους ξεχωριστή Κοινότητα και από τη Γέφυρα προς τα Άσπρα Χώματα και την Παλιά Κοκκινιά, σε προσφυγικά φτωχόσπιτα και παραπήγματα, το ίδιο άθλια, με συνθήκες διαβίωσης το ίδιο απαράδεκτα άθλιες.

Άνθρωποι εργατικοί και φιλοπρόοδοι, αγωνίζονται, όπως και οι άλλοι Κοκκινιώτες, να επιβιώσουν, να ριζώσουν, να προοδεύσουν στη νέα τους πατρίδα, την προσφυγούπολη Νίκαια.

Κάνουν μαγαζιά, βιοτεχνίες μικρές ή μεγάλες, ασχολούνται με το εμπόριο. Ονομαστά είναι τα αλλαντικά, παστουρμάδες, σουτζούκια, τσιμένι, πληγούρι που βγαίνουν από τα χέρια Αρμενίων. Περίφημα είναι και τα κεμπαπτζίδικα των Αρμενίων στη Νίκαια.

Τα Λουτρά Παλατζιάν, αρμένικης ιδιοκτησίας, πάνε πολλά χρόνια τώρα, που δε λειτουργούν πια και εγκαταλειμμένα στη φθορά του χρόνου ρημάζουν. Αν δε βρεθούν κάποιοι να νοιαστούν, σύντομα θα χαρακτηρισθούν κατεδαφιστέα και θα

είναι κρίμα και για τα λουτρά Παλατζιάν και για την ιστορία της Προσφυγούπολης Κοκκινιάς.

Γύρω στο 1940, κάνουν και τις δικές τους εκκλησίες, μια καθολική και την ορθόδοξη Άγιος Ιάκωβος, οι οποίες εκτός από τις θρησκευτικές καλύπτουν και άλλες κοινωνικές και πνευματικές ανάγκες των Αρμενίων της περιοχής.

Λειτουργούν ακόμη παιδικοί σταθμοί, νηπιαγωγεία, αθλητικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι, προσκοπικές ομάδες και φιλανθρωπικά σωματεία.

Στο Αρμένικο δημοτικό σχολείο Ζαβαριάν, τα Αρμενόπουλα διδάσκονται μαζί με τα ελληνικά και την αρμένικη γλώσσα, τη γλώσσα των πατέρων τους. Συνεχίζουν τις σπουδές τους στα ελληνικά γυμνάσια και λύκεια της περιοχής και αρκετά από αυτά σε ανώτερα ή ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας.

Στις αρχές της δεκαετίας του ’50, μερικοί από τους Αρμένιους της Νίκαιας, ίσως οι πιο φτωχοί, προτίμησαν να πάνε στην τότε Σοβιετική Αρμενία, αναζητώντας μια καλύτερη τύχη.

Οι Αρμένιοι της Νίκαιας ζουν και προοδεύουν στη δική τους ξεχωριστή κοινότητα, με τα δικά τους πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, χωρίς να είναι όμως αποκομμένοι από τους άλλους Κοκκινιώτες και συμμετέχουν ενεργά στην οικονομική, κοινωνική και πνευματική ζωή της πόλης.

Η Σούδα

Η Οδός Τζαβέλλα και η συνέχεια της Μπελογιάννη (πρώην Χρυσουπόλεως) ήταν ένα μεγάλο ρέμα, η Σούδα, που διέσχιζε ολόκληρη την πόλη, από τη μια άκρη μέχρι την άλλη.

Η Σούδα, στην οποία καταλήγανε πολλά από τα απόνερα που ρίχνανε στους δρόμους, ήταν συνεχώς εστία μόλυνσης και δυσοσμίας για την γύρω περιοχή.

Στη θέση που βρίσκονταν το 1^{ο} Επαγγελματικό και 2^{ο} Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο (ΤΕΛ) Νικαίας, τώρα ΤΕΕ (Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο), μεταξύ των οδών Βεροίας, Κιλικίας, Τζαβέλα ήταν το εργοστάσιο χρωμάτων Βιβεχρώμ, του οποίου τα απόβλητα τρέχανε κι αυτά μέσα στο ρέμα.

Το ΒΙΒΕΧΡΩΜ είχε πάρει φωτιά πολλές φορές. Λόγω των εύφλεκτων υλικών του, τεράστιες φλόγες ξεπηδούσαν ως τον ουρανό και απανωτές εκρήξεις τρομοκρατούσαν τους περίοικους, των οποίων τα σπίτια κινδύνευαν άμεσα και μόνο χάρη στην έγκαιρη και πολύωρη επέμβαση της πυροσβεστικής, το κακό περιοριζόταν στο χώρο του εργοστασίου.

Κάτω από το Βιβεχρώμ και μέχρι τους πρόποδες του Λόφου του Βώκου, απλωνόταν μια μεγάλη ρεματιά, ένα μέρος της οποίας ήταν σκουπιδότοπος και στο υπόλοιπο υπήρχαν ασβεστοκάμινα, γι' αυτό η ρεματιά είχε ονομαστεί Καμίνια.

Εικόνα 17. Βιθυνίας –Λαοδικείας. Προσφυγικές κατοικίες (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Στο Λόφο είχανε στήσει το δικό τους «Βασίλειο» Μανιάτες, γι' αυτό η περιοχή ονομάστηκε και λέγεται ακόμα Μανιάτικα. Μέσα σε μικρά φτωχόσπιτα, σε

παραπήγματα –τρώγλες, σε συνθήκες διαβίωσης το ίδιο άθλιες, συναγωνίζονταν σε φτώχεια και αθλιότητα τους Μικρασιάτες Πρόσφυγες.

Στη συμβολή της οδού 7ης Μαρτίου 1944 (πρώην Κονδύλη) με τη Σούδα υπήρχε γέφυρα για να μπορούν να περνάνε πεζοί και τροχοφόρα. Η περιοχή ονομάστηκε και λέγεται ακόμα και σήμερα Γέφυρα. Γέφυρα υπήρχε και στη συμβολή της οδού Μοργκεντάου με τη Σούδα, η οποία επειδή ήταν πιο μικρή και για να ξεχωρίζει από την άλλη, λεγόταν Γεφυράκι.

Μεταξύ των οδών Βεροίας, Ικονίου, Κύπρου απέναντι από το ξενοδοχείο «Νέα Σμύρνη» απλωνόταν μια μεγάλη αλάνα, στην οποία τα παιδιά παίζανε μπάλα ή πετούσαν χαρταετούς στην περίοδο της Καθαρής Δευτέρας. Στη δεκαετία του ’50 στο χώρο αυτό έγινε ο θερινός κινηματογράφος «ΒΙΚΤΩΡΙΑ».

Τις βροχερές μέρες όταν οι βροχοπτώσεις ήταν πολύ δυνατές, όλοι οι δρόμοι που κατέβαιναν ψηλά από τη Νεάπολη, μετατρέπονταν σε ορμητικούς χειμάρρους και παρασέρνανε στο πέρασμα τους τα πάντα. Υπόγεια και ισόγεια πλημμυρίζανε, κεραμοσκεπές και λαμαρινοσκεπές στάζανε, τα παραπήγματα μπάζανε από παντού νερά. Οι άνθρωποι αγωνίζονταν απεγνωσμένα να σώσουν τα φτωχικά νοικοκυριά και τις οικογένειες τους που κινδύνευαν. Η Σούδα πλημμύριζε από τα νερά που καταλήγανε σ’ αυτήν και ολόκληρη η περιοχή προς τα Άσπρα Χώματα και την Παλιά Κοκκινιά μετατρέπονταν σε μια απέραντη λίμνη. Πολλά σπίτια πάθαιναν σοβαρές καταστροφές, που ήταν αδύνατο να κατοικηθούν. Μια τέτοια θεομηνία, που έπνιξε κυριολεκτικά την Κοκκινιά, περιγράφει με το δικό του ξεχωριστό τρόπο ο μεγάλος ρεμπέτης τροβαδούρος, ο Κοκκινιώτης Μάρκος Βαμβακάρης, με το τραγούδι του «Η πλημμύρα».

Στη διάρκεια της Κατοχής, πολλές φορές βρίσκονταν πεταμένοι στη Σούδα άνθρωποι που είχαν πεθάνει από την πείνα ή είχαν δολοφονηθεί από τους κατακτητές, ανώνυμοι, είτε γιατί δεν τους βρίσκανε οι δικοί τους, είτε γιατί δεν τους αναζητούσαν, για να μη στερηθούν το δελτίο του ψωμιού και του μπακάλη, τους οποίους τελικά μάζευαν τα κάρα της Δημαρχίας και τους έθαβαν όπως-όπως.

Εικόνα 18. Νεάπολη: Οδός Βαλαωρίτου. Προσφυγική κατοικία με πέτρινο τοίχο. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Η Σούδα πια δεν υπάρχει. Έχει μπαζωθεί και ασφαλτοστρωθεί. Στη θέση της είναι η οδός Τζαβέλλα και η συνέχεια της, οδός Μπελογιάννη και μόνο η ονομασία της Γέφυρας παραμένει ακόμα.

Η Γλώσσα των Προσφύγων

Οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες που ήρθανε στη Νίκαια, όπως και στις άλλες περιοχές της χώρας δεν ήξεραν ελληνικά, μιλούσαν τουρκικά.

Τα παιδιά που άρχισαν να πηγαίνουν σχολείο, σιγά-σιγά μάθαιναν τη γλώσσα και τη μιλούσαν αρκετά καλά. Όσα συνέχιζαν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο ή και παραπάνω μάθαιναν τη γλώσσα και τη μιλούσαν πολύ καλά.

Οι μεγάλοι όμως και κυρίως οι ηλικιωμένοι και όσοι δεν πήγαιναν σχολείο, συνέχιζαν να μιλούν μεταξύ τους τουρκικά. Όταν ήταν υποχρεωμένοι, για να συνεννοηθούν, να μιλήσουν ελληνικά, τα έλεγαν «τσάτρα-πάτρα» και «σκότωναν» τις λέξεις, προκαλώντας συχνά ευτράπελα περιστατικά.

Ο ηθοποιός Φίλιος Φιλιππίδης, ο θρυλικός «Αγκόπ», για πολλά χρόνια διασκέδαζε τους θεατές και χάριζε άφθονο γέλιο, παριστάνοντας τον Αρμένη που μιλούσε «τσάτρα-πάτρα» τα ελληνικά και «σκότωνε» τις λέξεις και το νόημα τους.

Τη γνωστή φράση «Μνήσθητί μου Κύριε» χρησιμοποιούσαν συχνά οι πρόσφυγες, όταν θέλανε να εκφράσουν κάποια έκπληξη ή απορία τους, κάνοντας συγχρόνως το σταυρό τους.

Πολλοί λέγανε: «Μήσθητί μου Κύριε» ή «Μήστητί μου Κύριε». Ο θρυλικός Αγκόπ, παραποιώντας την ίδια φράση, έλεγε: «Μη στη μύτη μου Κύριε».

Τα πρώτα προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς, που οι γονείς τους μιλούσαν τουρκικά, καθώς και εκείνα που γεννήθηκαν αργότερα, αλλά είχανε γιαγιάδες και παππούδες που δεν μιλούσαν ελληνικά, από την ανάγκη να μιλάνε μαζί τους, έμαθαν και μιλούσαν κι αυτά τουρκικά.

Εικόνα 19. Οδός Ηλιουπόλεος. Προσφυγική κατοικία με πηγάδι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ’50 το ραδιόφωνο μετέδιδε τις ειδήσεις και στα τουρκικά, για τους τουρκόφωνους πρόσφυγες. Λεγόταν ότι τις ειδήσεις στα τουρκικά εκφωνούσε ο Κοκκινιώτης φαρμακοποιός Γκιουλιστάνης.

Οι ντόπιοι, όταν θέλανε να βρίσουνε τους πρόσφυγες, τους αποκαλούσανε «Τουρκόσπορους» ή «Τουρκομερίτες». Σε μια τέτοια βρισιά, μια αγράμματη προσφυγοπούλα απάντησε: «Εγώ είμαι από την Καισάρεια, την πατρίδα του Άγιου Βασίλη, στην πατρίδα μου δεν είχαμε ούτε Τουρκολίμανο, ούτε Πασαλιμάνι».

Οι Πόντιοι διατηρήσανε τη δική τους ξεχωριστή ποντιακή διάλεκτο, που έχει τις ρίζες της στην ομηρική γλώσσα.

Στις μεγάλες πόλεις του Πόντου Τραπεζούντα, Σαμψούντα,…, υπήρχαν ονομαστά ελληνικά σχολεία στα οποία δίδαξαν δάσκαλοι σπουδαίοι. Αλλά και στην πιο μικρή ποντιακή κοινότητα υπήρχαν ελληνικά σχολεία στα οποία οι Πόντιοι διδάσκονταν τα ελληνικά.

Οι Πόντιοι χρησιμοποιούσαν μόνο τα είκοσι από τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου. Δε χρησιμοποιούσαν τα γράμματα ξ, ψ, η, ω για το «ξ» χρησιμοποιούσαν τα «κς», για «ψ» τα «πσ», ακόμη δεν χρησιμοποιούσαν τους δίφθογγους: αι = ε, οι = ι, ει = ι και τα λοιπά, το δε γράμμα ύψιλον το πρόφεραν «ου» ή «βου». Έτσι τη λέξη «αυτός», οι πόντιοι την προφέρανε «αούτος» ή «αβούτος» και για το λόγο αυτό τους έμεινε το παρατσούκλι Αούτος ή Αβούτος.

Εικόνα 20. Νεάπολη: Οδός Κωστή Παλαμά. Προσφυγική κατοικία με πέτρινο τοίχο. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Στην Σμύρνη, στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλες μεγάλες πόλεις των Αλησμόνητων Πατρίδων, όπου ο ελληνικός πληθυσμός ήταν πολυάριθμος και κυριαρχούσε στην οικονομική, κοινωνική και πνευματική ζωή, υπήρχαν μεγάλα και

ονομαστά ελληνικά σχολεία, όπου φοιτούσαν τα Ελληνόπουλα, ακόμα και τα πιο φτωχά, και μάθαιναν τη γλώσσα την ελληνική, τη γλώσσα των πατέρων τους.

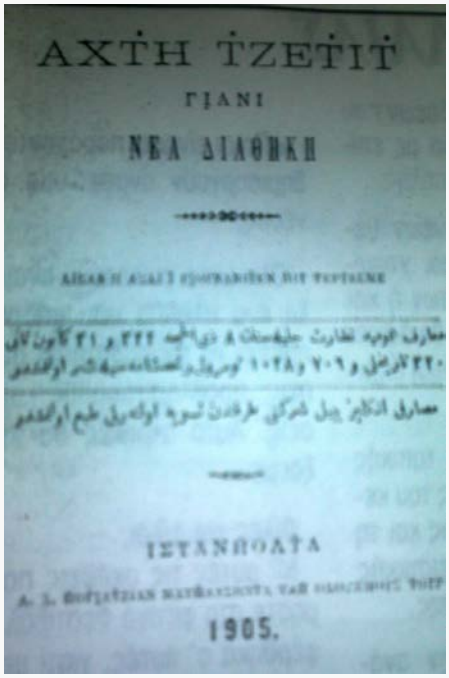
Στη βόρεια Ελλάδα, κυρίως, χρησιμοποιούν ιδιωματικές εκφράσεις, όπως «με είπε» αντί «μου είπε», «τον είπα», αντί «του είπα», που έχουν την προέλευση τους από την Κωνσταντινούπολη.

Οι νεαροί φίλαθλοι, ίσως θα πρέπει να γνωρίζουν ότι ΑΕΚ είναι τα αρχικά: Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπολιτών, ΠΑΟΚ: Ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών και ο δικέφαλος αετός ήταν το έμβλημα του Βυζαντίου.

Εικόνα 21. Νυφιάτικη φωτογραφία Μικρασιατών προσφύγων.

Σε περιοχές όπου οι Τούρκοι ήταν πάρα πολλοί και οι Έλληνες ελάχιστοι, για τις συναλλαγές τους με τους Τούρκους, ή γιατί τους απαγόρευαν να μιλάνε ελληνικά, ήταν υποχρεωμένοι να μιλάνε τουρκικά. Έτσι με την πάροδο των χρόνων, οι Έλληνες των περιοχών αυτών ξεχάσανε τη γλώσσα τους και μιλούσαν τουρκικά.

Εικόνα 22. Εξώφυλλο της Καινής Διαθήκης με Ελληνικά γράμματα στην Τούρκικη γλώσσα (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Παρ' όλο που υπήρχαν ελληνικά σχολεία, ακόμη και στο πιο μικρό χωριό που υπήρχαν Έλληνες και τα Ελληνόπουλα διδάσκονταν τα ελληνικά γράμματα και τη γλώσσα, όταν βγαίνανε από το σχολείο μιλούσαν τουρκικά.

Έτσι όσα παιδιά πηγαίνανε σχολείο, μάθαιναν τουλάχιστο να διαβάζουν τα ελληνικά γράμματα, ακόμα κι αν δεν μπορούσαν να μιλήσουν την ελληνική γλώσσα.

Υπάρχει Καινή Διαθήκη, που εκδόθηκε το 1905 στην Κωνσταντινούπολη, με ελληνικά γράμματα στην τουρκική γλώσσα και προοριζότανε για τους τουρκόφωνους Έλληνες που ξέρανε να διαβάζουν τα ελληνικά γράμματα.

Εικόνα 23. Η πρώτη σελίδα του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου. Γράμματα Ελληνικά, γλώσσα Τούρκικη (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στους δύσκολους καιρούς του πρώτου τέταρτου του εικοστού αιώνα, πολλά από τα ελληνικά σχολεία των Αλησμόνητων Πατρίδων, για μεγάλα χρονικά διαστήματα δε λειτουργούσαν, είτε λόγω στράτευσης των δασκάλων, είτε γιατί οι Τούρκοι απαγόρευαν τη λειτουργία τους. Έτσι πολλά από τα Ελληνόπουλα της εποχής εκείνης δε φοίτησαν καθόλου ή πολύ λίγο σε σχολείο και δε μπόρεσαν να μάθουν ούτε την ελληνική γλώσσα, ούτε τα ελληνικά γράμματα.

Τα επώνυμα των Προσφύγων

Για πολλά-πολλά χρόνια τα παιδιά παίρνανε για επώνυμο το όνομα του πατέρα. Τα παιδιά του Γρηγόρη παίρνανε το επώνυμο Γρηγορίου, τα παιδιά του Γιώργου παίρνανε το επώνυμο Γεωργίου,…. Τα κορίτσια, όταν παντρεύονταν, παίρνανε το επώνυμο του συζύγου, όπως γίνεται και τώρα. Έτσι, άλλο επώνυμο είχε ο πατέρας, άλλο τα παιδιά κι από γενιά σε γενιά το επώνυμο άλλαζε.

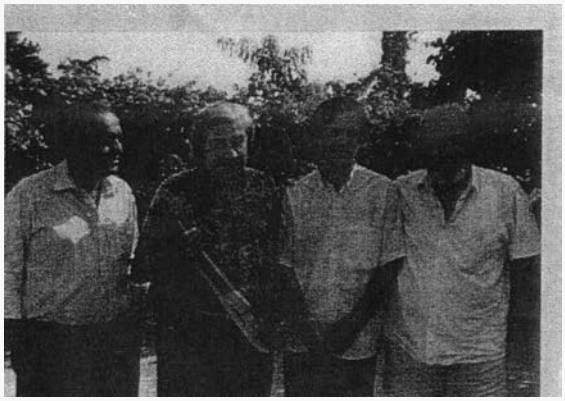

Εικόνα 24. Νεαρός πρόσφυγας Μικρασιάτης στρατευμένος στο Πολεμικό Ναυτικό. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Αργότερα το επώνυμο άρχισε να παραμένει σταθερό, να μεταφέρεται από τον πατέρα στα παιδιά κι ακόμα να χρησιμοποιούν για επώνυμο τον τόπο καταγωγής (Μαγνήσαλης, Μανισαλής, Προύσαλης, Σπάρταλης, Κόνιαλης, Κόνιαρης, Αϊβαλόγλου, Κάϊσερλης,…), το επάγγελμα (Καλαϊντζόγλου, Καζαντζόγλου, Μακιρτζόγλου,…), το παρατσούκλι (Ντελήογλαν, Αράπογλου, Καραγκιόζογλου, Καραγκιόζης σημαίνει Μαυρομάτης, Τσιρκίνογλου, Παλγεμέζογλου,…).

Η κατάληξη –ογλου σημαίνει αγόρι, γιος. Ιορδάνογλου είναι ο γιος του Ιορδάνη, Παυλόγλου, ο γιος του Παύλου, Ποτόσογλου (Προδρομίδης) είναι ο γιος του Πρόδρομου…

Όσοι καταφέρανε να πάνε για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους (Χατζηλίκι) προτάσανε στο επώνυμο τους τη λέξη Χατζή- (Χατζηγεωργίου, Χατζηγρηγορίου, Χατζηαβράμογλου,…).

Εικόνα 25. Ο Χρύσανθος, το αηδόνι του Πόντου, με την Ποντιακή λύρα, μαζί με τον Στέλιο Καζαντζίδη και δύο φίλους τους (Παραχώρηση φωτογραφίας από τον Θ.Θεοδωρίδη).

Όταν οι πρόσφυγες ήρθαν στην Κοκκινιά και στις άλλες περιοχές της χώρας, άλλοι άφησαν τα επώνυμα τους όπως είναι (Γκιουζέογλου, Ουζούνογλου, Εξίζογλου, Μποσταντζόγλου,…), άλλοι μετατρέψανε την κατάληξη –ογλου, σε –ιδης, ή –αδης (Καλαϊτζίδης, Καζαντζίδης, Αγκυραλίδης, Σεφεριάδης, Ελευθεριάδης,…) κι άλλοι το μεταγλώττισαν (Σεκέρογλου = Ζαχαριάδης, Μπαϊράμογλου = Πασχαλίδης, Μπακιρτζόγλου = Χαλκίδης,…).

Οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες δεν μπορέσανε να φέρουν μαζί τους τις μικρές ή μεγάλες περιουσίες τους και ήρθαν, οι περισσότεροι, ρακένδυτοι, ξυπόλητοι, εξαθλιωμένοι. Φέρανε όμως μαζί τους τον τρισχιλιόχρονο πολιτισμό τους, τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα τους, οι ρίζες των οποίων χάνονται στα βάθη των αιώνων, όπως τα αναστενάρια (πυροβασία) που αναβιώνουν στην Αγία Ελένη Σερρών και στο Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, η Γυναικοκρατία που αναβιώνει στη Μονοκκλησιά και στη Νέα Πέτρα Σερρών, ο Κλήδονας, οι φωτιές του Άι Γιάννη και άλλα πολλά που αναβιώνουν μέσα από τους Τοπικούς Προσφυγικούς Συλλόγους, τους χορούς τους, τα τραγούδια τους, στα ελληνικά ή στα τουρκικά, τη μουσική τους που έχει τις ρίζες της στη βυζαντινή μουσική.

Εικόνα 26. Βοσπόρου – Καρακουλουξή. Προσφυγικές κατοικίες (Αρχείο. Γ.Αγκυραλίδη).

Κοινωνική ζωή των Προσφύγων

Πριν καλά-καλά βάλουνε το κεφάλι τους κάτω από κεραμιδένια ή λαμαρινένια στέγη, οι πολύπαθοι πρόσφυγες προσπαθούν να διαμορφώσουν και την κοινωνική τους ζωή. Άνθρωποι εργατικοί, κοινωνικοί και γλεντζέδες κάνουν επισκέψεις σε σπίτια συγγενών, γειτόνων, φίλων που συχνά μετατρέπονται σε γλέντι με κρασί, μεζέ, χορό και τραγούδι.

Πρόσφυγες οργανοπαίχτες και τραγουδιστές, όπως ο Χρήστος με το ούτι, το καμπουράκι με το βιολί, ο Αρμένης με το βιολί, ο Φίλιππας με το σαντούρι, ο περίφημος Νούρος με το ντέφι παίζουνε και τραγουδάνε σε ταβέρνες της Κοκκινιάς, σε γάμους, βαφτίσια, αρραβώνες, ονομαστικές γιορτές, τραγούδια φερμένα από την πατρίδα ή καινούρια φτιαγμένα στη νέα πια πατρίδα, στα τουρκικά οι τουρκόφωνοι (μπεκλεντίμντα γκελμεντίν = σε περίμενα και δεν ήρθες, τσαντιρίμιν ουστουνέ ντάμλατι, ντάμλατι = μες στο τσαντήρι μου βρέχει, όλο βρέχει, ελί ντιρέμ παστουρμά = πενήντα δράμια παστουρμά, μπου γκετζέ = αυτήν τη νύχτα,…) και στα ελληνικά, όσοι μιλούν ελληνικά (Σ’ αγαπώ γιατί είσ’ ωραία, Η γκαρσόνα, Τικ-τικ, τίκι-τίκι-τακ κάνει η καρδιά μου, Αν δε μου δώσει η μάνα σου σαράντα ομολογίες).

Όλος ο κόσμος τώρα δουλεύει μηχανές, αμάν-αμάν Ελένη καβγάς θα γένει, αμάν Κατερίνα, γυφτοπούλα στο χαμάμ, Κορδελιώτισσα, τα παιδιά της γειτονιάς σου με πειράζουνε, Αλατσατιανή, τι σε μέλλει εσένανε από πού είμ’ εγώ…).

Οι Πρόσφυγες, εκτός από τους παραδοσιακούς ελληνικούς χορούς, χόρευαν και ζεϊμπέκικο, κασάπικο (χασάπικο), τσιφτετέλι, απτάλικο, αλέμ χαβασί και τον πολύ όμορφο καρσιλαμά (αντικρυστό). Χόρευαν ακόμη και τους λεγόμενους ευρωπαϊκούς, τανγκό, βαλς, φοξ-αγγλέ, φοξ-τροτ,….

Από το σμίξιμο του μικρασιάτικου τραγουδιού με το περιθωριακό τότε ρεμπέτικο, γεννήθηκαν αριστουργήματα του νεότερου λαϊκού τραγουδιού, που δημιούργησαν και τραγούδησαν σπουδαίοι τραγουδοποιοί και δεξιοτέχνες οργανοπαίχτες όπως οι Τούντας, Γιοβάν Τσαούς (Γιάννης ο Λοχίας), Μπάτης, Αντώνης Νταλγκάς (Διαμαντίδης), Σκαρβέλης, Χατζηχρήστος, Μπαγιαντέρας, Μάρκος Βαμβακάρης, Βαγγέλης Παπάζογλου, Γενίτσαρης, Ρούκουνας, Στελλάκης Περπινιάδης και ο γιος του Βαγγέλης Περπινιάδης, Τιτσάνης, Παπαιωάννου, Μητσάκης, Ζαμπέτας, Χιώτης, Καλδάρας, Νικολόπουλος, …και τραγούδησαν σπουδαίοι τραγουδιστές όπως ο Στράτος Παγιουμτζής, Ιωάννα Γεωργακοπούλου,

Ρόζα Εσκενάζι, Ρίτα Αμπατζή, Κάβουρας, Καναροπούλου, Καλυβόπουλος, Μπιθικώτσης, Καζαντζίδης, Μαρινέλλα, Μαρίκα Νίνου, Άννα Χρυσάφη, Σωτηρία Μπέλλου, Πόλυ Πάνου, Καίτη Γκρέη, Πάνος Γαβαλάς, Βίκυ Μοσχολιού, Ρίτα Σακελαρίου, Αντώνης Ρεπάνης, Στράτος Διονυσίου, Γλυκερία, Αλεξίου,…, πολλοί από τους οποίους έπαιξαν και τραγούδησαν κατά καιρούς σε ταβέρνες της Κοκκινιάς, όπως του Κεφάλα, του Περιβόλα, στην οδό Παναγή Τσαλδάρη (οδός Οκτώ), του Εγγλέζου, του Γάλλου, στην οδό Κιουταΐσι στη Νεάπολη και στον «Πράσινο Μύλο», στα Άσπρα Χώματα.

Παρ' όλη τη φτώχεια και τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, οι προσφυγοπούλες, άξιες νοικοκυρές, μαγείρευαν τα μεζεκλίδικα πατροπαράδοτα φαγητά των Αλησμόνητων Πατρίδων, στα οποία είχανε δώσει ονομασίες στη γλώσσα που μιλούσανε. Έτσι, στα σπίτια και στις ταβέρνες σερβίρονταν και σερβίρονται ακόμη μεζεκλίδικα φαγητά με τούρκικες ονομασίες, όπως τα περίφημα Σμυρνέϊκα σουτζουκάκια, κεφτεδάκια, ντολμαδάκια ή σαρμαδάκια, γιουβέτσι, μουσακά, μαντί, γιαχνί, σαγανάκι, τζιγεροσαρμάδες, γιαπράκια, τραχανά, μπιάζ, μπριάμ, τουρλού, τουρσί, τζατζίκι, γιουβαρλάκια, μπουρεκάκια, κουρού, παστουρμά, σουτζουκάκια, ιμάμ-μπαϊλντί, κεμπάπ, γιαουρτλού-κεμπάπ, τας-κεμπάπ, ντονέρ-κεμπάπ (γύρος), σις-κεμπάπ, πεϊνιρλί, ατζέμ πιλάφ, ντοντουρλού (γεμιστά) και γλυκά όπως χανούμ μπουρέκ, ισλί, γαλακτομπούρεκο, σαραϊλί, μπακλαβά, καταΐφι, εκμέκ παγωτό, χοσάφι, μαρμελάδα, διάφορα γλυκά του κουταλιού, τον περίφημο σιμιγδαλένιο πολίτικο χαλβά, σερμπέτι, χιόνι μεριχυμένο με πετιμέζι…

Τραγούδια των Προσφύγων (1)

Ποντιακά

1. Αναστορώ τα παλαιά
και η καρδιάμ φαρμακούται
Κρούνε τα μέρια μουν
Σώνουμ και η γούλαμ γομούται.

Εϊκήτη τόπια όμορφα
τη πατρίδας χωρία
ρασιόπια μερ επέμνετε
με τα νερά τα κρύα.

Θυμούμαι τα κρύα τα νερά,
τα πράσινα χορτάρια,
τα άσπρα τα σιόνιας,
την βρεσιής τα όμορφα παρχάρια.

2. Εκάεν και το τσιάμπασι
και επέμναν τα τουβάρια
γιαρ γιαρ αμάν
και ετρέχαν σο γουρτάρεμαν
τορτούς τα παλλικάρια
ωχ, ωχ αμάν.

Βάει εκάεν και μανίεν
τορτούς το παρχάρ.
Εκεί άλλο δεν κεπέμνεν
Μαναχόν σαχτάρ

Τρανόν γιαγκούν σο τσιάμπασι
Σπίτια κηθαπομήνε
Γιαρ γιαρ αμάν.
Μικροί, τρανοί, φτωχοί, ζενγκίν
Ολ κάθουνταν και κλαίνε
Ωχ ωχ αμάν.

Κλαιν του θεού τα πούλοπα,
Κλαιν τα πεγαδομάτια
Γιαρ γιαρ αμάν.
Κλαίει το τσιαμλούκ το γαρακιόλ.
Κλαιν τόμορφα τελάτια ωχ ωχ αμάν.

Η καταγραφή των δύο αυτών πολύ ωραίων ποντιακών τραγουδιών έγινε με τη βοήθεια του Θεόδωρου Θεοδωρίδη, αδελφού του πολύ σπουδαίου Πόντιου τραγουδιστή Χρύσανθου, που δικαίως έχει χαρακτηριστεί «Το αηδόνι του Πόντου».

Το πρώτο τραγούδι έχει τραγουδήσει ο Χρύσανθος και το δεύτερο ο θρυλικός Στέλιος Καζαντζίδης.

Τραγούδια των Προσφύγων (2)

1. Μπεγκλεντίμντα γκέλμεντιν
ίτσμι μπενί σέβμεντιν.

Σοϊλέ, μποϊλέ
ίτσμι μπενί σεβμεντίν.

Μπιρ οπούτσουκ βερ μπανά
γιαλβαρίορουμ σανά.

Μπεκλεντίμντα γκέλμεντιν
σεβντιγίμντα μπίλμεντιν.

2. Ογλάν, ογλάν καχ γκιτελίμ.
Τσιγαράν φενερίν γιαχ γκιτελίμ.
Νε γκιουζέλ ογλάν
γιανασί τσοπάν.

Ογλάν, ογλάν νε γκιουζέλ ογλάν
γόλουμ σενί γιαζντίν σατσλαρί γιοργάν
νε γκιουζέλ ογλάν
γιανασί τσοπάν.

3. Τσαντιρίμιν ουστονέ
Ντάμλατι, ντάμλατι,
αλάχ τζάνεμου
άλματι, άλματι
Ράμπι, ράμπι, ράμπι, ράμπι,
ράμπι, ράμπι μασαλάχ.

Βερεσία βέρε βέρε
Κάλμαντι, κάλμαντι
αλάχ τζάνεμου
άλματι, άλματι
Ράμπι, ράμπι, ράμπι, ράμπι,
ράμπι, ράμπι μασαλάχ.

Σούλου, σούλου τσεσβελέρ
κάινασιν κάινασιν.
Μαρίκαμουν κιόμπεϊ
Όινασιν, όινασιν
Ράμπι, ράμπι, ράμπι, ράμπι,
ράμπι, ράμπι μασαλάχ.

Τα όμορφα αυτά μικρασιάτικα τραγούδια κι άλλα πολλά, τραγουδούσαν οι Μικρασιάτες πρόσφυγες που ξέρουνε τούρκικα. Το πρώτο από αυτά το έχει τραγουδήσει πολύ ωραία και ο θρυλικός Στέλιος Καζαντζίδης.

Ο Λάζαρος που ήτανε τυφλός, πρόσφυγας από την Καισάρεια, δεξιοτέχνης οργανοπαίκτης, έπαιζε βιολί και σαντούρι και μαζί με τους Αρμένιους πρόσφυγες, δεξιοτέχνες οργανοπαίκτες: Αρσέν βιολί, Σετράκ ούτι, Βραχράμ βιολί, έπαιζαν και τραγουδούσαν Μικρασιάτικα στα τουρκικά και στα ελληνικά σε καφενεία της Κοκκινιάς που ήτανε στη Γέφυρα.

Εικόνα 27. Ο Λάζαρος με παραδοσιακή μικρασιάτικη φορεσιά, ο τυφλός δεξιοτέχνης οργανοπάικτης, πρόσφυγας από την Καισάρεια, έπαιζε βιολί και σαντούρι.

Τραγούδια των Προσφύγων (3)

Σμυρνέϊκη πατινάδα (ερωτικό τραγούδι)

Σ’ αγαπώ, σ’ αγαπώ γιατί είσ’ ωραία,
σ' αγαπώ γιατί εισ’ εσύ.
Αγαπώ, αγαπώ κι όλο τον κόσμο,
γιατί ζεις και συ μαζί.

Το παρά-, το παράθυρο κλεισμένο,
το παράθυρο κλειστό.
Άνοιξε, άνοιξε το ένα φύλλο,
την εικόνα σου να ιδώ.

Στην ταβέρνα πάω να κάτσω,
μ’ ένα φίλο βρε Σμυρνιά
και σε βλέπω με δυο μάγκες,
έσπαζες μαζί νταλγκά.

Γι’ αυτό μ’ έβαλες κι εμένα,
με μεράκι στην καρδιά
κι από τότε βρε Σμυρνιά μου,
έβαλα καρά σεβντά.

Γοργόνες μου αφίλητες,
βουβές και πικραμένες,
τι στέκεστε αμίλητες,
στα μαύρα τυλιγμένες;

Στα νερά της Κερασούντας,
ωχ αμάν – αμάν,
πνίγει τα παιδιά σου μάναμ,
ο Τοπάλ Οσμάν.

Κοιτώ τον κόσμο γύρω μου,
στερνή ματιά ξανοίγω,
όλα θα μείνουν γύρω μου,
μονάχα εγώ θα φύγω.

Στις κρεμάλες της Σαμψούντας,
ωχ αμάν – αμάν,
σέρνει παλικάρια μάναμ,
ο Τοπάλ Οσμάν.
Στα χέρια πέτρες χτύπαγαν,
μια σπίθα, μια ελπίδα,
για περιστέρια κοίταγαν,
μόνο κοράκια είδαν.

Σφάζει, κλέβει κι ατιμάζει,
ωχ αμάν – αμάν,
την κατάρα σου δώσε μάναμ,
στον Τοπάλ Οσμάν.

Οι Τσέτες ήταν άτακτα τούρκικα σώματα (ληστοσυμμορίες) που συγκροτήθηκαν από τον Κεμάλ, για να παρενοχλούν τον ελληνικό στρατό με αιφνιδιαστικές επιθέσεις κατά τη Μικρασιατική εκστρατεία. Διαπράξανε στυγερά εγκλήματα σε βάρος των ελληνικών πληθυσμών των Αλησμόνητων Πατρίδων (σφαγές Περγάμου, Μαινεμένης, Αϊδινίου, Ναζλή, Σωκίων).

Αρχηγός μιας τέτοιας ληστοσυμμορίας ήταν ο Οσμάν, που αναφέρεται στο τρίτο τραγούδι. Σε μια επιδρομή εναντίον του ελληνικού πληθυσμού των Αλησμόνητων Πατρίδων αφού έσφαξαν, λεηλάτησαν, ρήμαξαν το χωριό, ο Οσμάν προσπάθησε να βιάσει νεαρή ελληνοπούλα μπροστά στα μάτια της έντρομης μάνας. Η τραγική μάνα, αψηφώντας τον κίνδυνο, έμπηξε ένα μαχαίρι βαθιά στο πόδι του Οσμάν. Από τον τραυματισμό αυτόν ο Οσμάν έμεινε κουτσός (τοπάλ), έτσι του έμεινε το προσωνύμι Τοπάλ Οσμάν.

Το Αμερικανικό Νοσοκομείο

Τα σπίτια ήτανε μικρά, οι ανάγκες ήτανε μεγάλες. Οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες της Νέας Κοκκινιάς, μέσα σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, αγωνίζονται να επιβιώσουν χωρίς καμιά βοήθεια. Το κράτος ανίκανο να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια. Πολυμελείς οικογένειες, ορφανεμένες οικογένειες που κάτω από το μαχαίρι του Αγαρηνού εγκαταλείψανε στις Αλησμόνητες Πατρίδες σπίτια, νοικοκυριό, καταστήματα, περιουσίες ολόκληρες, εγκαταστάθηκαν στα Προσφυγικά φτωχόσπιτα, στις Γερμανικές παράγκες, σε άθλια παραπήγματα του ενός δωματίου στη Νίκαια.

Εικόνα 28. Αμερικανίδων Κυριών – 7ης Μαρτίου 1944. Esther Lovejoy. Γιατρός. Επικεφαλής ομάδας Αμερικανίδων κυριών που δημιούργησαν το Αμερικάνικο Νοσοκοκομείο Νικαίας. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Οι πλούσιες χώρες, οι σύμμαχοι μας, παρακολουθούσαν αδιάφορα έως εχθρικά το δράμα των ξεριζωμένων προσφύγων. Τα συμφέροντα τους ήτανε άλλα. Υπήρξαν όμως και πολίτες των χωρών αυτών που, ανεξάρτητα από τη στάση των κυβερνήσεων τους, με τις δικές τους μόνο δυνάμεις, προσφέρανε όση βοήθεια μπορούσαν, για να απαλύνουν τον πόνο από τις βαθειές πληγές της προσφυγιάς.

Μια ομάδα Αμερικανίδων Κυριών με επικεφαλής τη γιατρό Esther Lovejoy, ευαισθητοποιημένη από το δράμα των ξεριζωμένων της Νίκαιας, με δικά τους έξοδα, δημιούργησαν το Αμερικανικό Νοσοκομείο της Νίκαιας και προσφέρανε πολύτιμη βοήθεια σ' αυτούς τους τόσο ταλαιπωρημένους ανθρώπους.

Μέχρι τότε οι αρρώστιες συχνά αντιμετωπίζονταν με πρακτικά γιατροσόφια και οι γυναίκες γεννούσαν στο σπίτι με τη βοήθεια που προσφέρανε οι γειτόνισσες ή οι εμπειρικές μαίες.

Το Αμερικανικό Νοσοκομείο δεν ήταν καμιά σπουδαία κατασκευή. Ήταν ένα ισόγειο κτίσμα με ευτελή υλικά, που έπιανε το τετράγωνο μεταξύ των οδών: Αμερικανίδων Κυριών – Κιλικίας – Εφέσου – Αμυραδάκη. Λειτουργούσε σαν Γενικό Νοσοκομείο, Μαιευτήριο και με υπηρεσίες εξωτερικών ιατρείων. Πρόσφερε υγειονομική περίθαλψη στους κατοίκους της Νίκαιας και της ευρύτερης περιοχής. Εκεί είδαν το πρώτο φως οι περισσότεροι Νικαιώτες εκπατρισμένοι δεύτερης γενιάς.

Αργότερα, όταν άρχισε να λειτουργεί το νοσοκομείο «Σαπόρτα» που βρισκόταν λίγο πιο κάτω από τη Μεταμόρφωση, το Αμερικανικό Νοσοκομείο εξακολουθούσε να λειτουργεί σα Μαιευτήριο και παρείχε υπηρεσίες εξωτερικών ιατρείων μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ’50.

Όταν σταμάτησε να λειτουργεί, χρησιμοποιήθηκε για να στεγάσει άστεγες προσφυγικές οικογένειες από τη Δραπετσώνα.

Στις αρχές της δεκαετίας του ’70 κατεδαφίστηκε και στη θέση του χτίστηκε σχολικό διδακτήριο, όπου συστεγάστηκε αρχικά το Γυμνάσιο Θηλέων Νικαίας και μετά το χωρισμό σε Γυμνάσια – Λύκεια και τη μετατροπή των σχολείων σε μικτά, στεγάστηκαν το 2^{ο} Γυμνάσιο και το 2^{ο} Λύκειο Νικαίας.

Σήμερα στεγάζεται μόνο το 2^{ο} Γυμνάσιο Νικαίας.

Όταν έγινε το γενικό Κρατικό Νοσοκομείο, ο χώρος του οποίου είχε χρησιμοποιηθεί στην Κατοχή από τους Γερμανούς για αποθήκες, διέκοψε τη λειτουργία του και το νοσοκομείο «Σαπόρτα».

Στην οδό Αμερικανίδων Κυριών δόθηκε η ονομασία αυτή από το Δήμο Νίκαιας, για να τιμήσει την ανεκτίμητη προσφορά της ομάδας αυτής των Αμερικανίδων Κυριών, στους πρόσφυγες της Νίκαιας.

Στη μικρή πλατεία που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Αμερικανίδων Κυριών και 7^{ης} Μαρτίου 1944 (Γ. Κονδύλη) υπάρχει η προτομή της Esther Lovejoy.

«Τοις ΄κείνων ρήμασι

πειθόμενοι»

δ ε ν ξ ε χ ν ά μ ε

Η Νίκαια στην Κατοχή

Περάσανε κιόλας δεκαοκτώ χρόνια από την αποφράδα εκείνη χρονιά του ξεριζωμού. Δεκαοκτώ χρόνια σκληρού αγώνα επιβίωσης στην νέα πατρίδα, στην προσφυγούπολη Νίκαια.

Οι μεγαλύτεροι γερνούσαν, πέθαιναν σιγά-σιγά με το απραγματοποίητο όνειρο του γυρισμού. Πέθαιναν και μαζί τους πέθαινε και η ελπίδα του γυρισμού. Πέθαιναν ψιθυρίζοντας «πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θάναι».

Τα παιδιά μεγάλωναν. Ρίζωναν στη Νέα Πατρίδα στην προσφυγούπολη Νίκαια.

Ρίζωναν και ξεπέταγαν νέα βλαστάρια, τα δικά τους βλαστάρια. Τα ξεριζωμένα προσφυγόπουλα Δεύτερης Γενιάς. Την Πρώτη Γενιά που γεννιότανε στην Νίκαια, που είχε πατρίδα την Νίκαια και ρίζες από τις χαμένες πια πατρίδες.

Ο αγώνας τώρα πιο δυνατός, πιο σκληρός. Να ριζώσουν τα νέα βλαστάρια. Να γίνουν δένδρα μεγάλα, δυνατά με ρίζες βαθιές, να μην μπορεί πια να τα ξεριζώσει κανένας.

Όμως οι καιροί γίνονται και πάλι χαλεποί. Τα μαύρα σύννεφα του πολέμου που σκεπάζουν την Ευρώπη πλησιάζουν απειλητικά προς την χώρα μας. Οι ευρωπαικές χώρες, η μια μετά την άλλη, με συνοπτικές διαδικασίες υποκύπτουν στην αήττητη πολεμική μηχανή του ‘Αξονα.

Το Δεκαπενταύγουστο του 1940, ανήμερα της Μεγαλόχαρης, οι Ιταλοί του Μουσολίνι απρόκλητα, αναίτια, ύπουλα, άνανδρα, στο λιμάνι της Τήνου τορπιλλίζουν την «Έλλη».

Στις 28 Όκτωβρίου 1940 ο Μουσολίνι ζητάει υπεροπτικά «Γην και Ύδωρ» και επιτίθεται με τις σιδερόφρακτες στρατιές του στους υπερασπιστές των Ελληνοαλβανικών συνόρων.

Ο Ελληνικός λαός του απαντάει «ΟΧΙ». Ο Έλληνας φαντάρος, συνεπικουρούμενος από την Ελληνίδα Μάνα, Αδελφή, Γυναίκα, Αρραβωνιαστικιά, με την ξιφολόγχη «αμύνεται του πατρίου εδάφους» και με την ιαχή «ΑΕΡΑ» τρέπει σε άτακτη φυγή το φασιστικό στρατό απελευθερώνοντας τις Ελληνικές πόλεις της Ελληνικής Βόρειας Ηπείρου.

Εικόνα 29. Η Εκκλησία του Αγίου Νικολάου. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Είναι η πρώτη ήττα του Άξονα. Η αρχή του τέλους του Φασισμού-Ναζισμού. Αυτό το αναγνώριζαν τότε οι μεγάλοι συμμαχοί μας. Μετά το ξεχάσανε.

Η Βόρεια Ήπειρος, η Ίμβρος, η Τένεδος, η Ανατολική Θράκη, το πιο μεγάλο κομμάτι της Μακεδονίας και η μισή σχεδόν Κύπρος παραμένουν ακόμα αλύτρωτες γιατί έτσι προστάζουν τα συμφέροντα των συμμάχων μας.

Τον Ιανουάριο του 1941 πεθαίνει ο Μεταξάς. Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Αλέξανδρος Κορυζής. Οι εφημερίδες, το ραδιόφωνο, τα θέατρα και η τραγουδίστρια της Νίκης Σοφία Βέμπο διακωμωδούν τον Ιταλικό στρατό και το Μουσολίνι και εξυμνούν τα κατορθώματα του Έλληνα στρατιώτη ανεβάζοντας έτσι το ηθικό Στρατού και Λαού.

Ο Μουσολίνι ετοιμάζει με επιμέλεια την περίφημη «Εαρινή Επίθεση» την οποία εξαπολύει τον Μάρτιο του 1941 και την οποία επιβλέπει ο ίδιος.

Και η νέα αυτή προσπάθειά του παραμένει άκαρπη. Ο Ελληνικός στρατός, η αεροπορία και το ναυτικό γράφουν νέες σελίδες δόξας. Ο Μουσολίνι δεν θα πιει ποτέ τον καφέ του στην Ακρόπολη, όπως με κομπασμό διατυμπάνιζε.

Στις αρχές Απριλίου του 1941 ο Χίτλερ επιτίθεται στη Γιουγκοσλαβία η οποία προβάλλει σθεναρή Αντίσταση, και στις 6 Απριλίου μέσω της συμμάχου του Βουλγαρίας στην οποία έχει υποσχεθεί την μεγάλη Βουλγαρία της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, με ισχυρές δυνάμεις στα ‘Ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

Οι υπερασπιστές των οχυρών γράφουν νέες σελίδες δόξας και προξενούν μεγάλες απώλειες στον νέο εισβολέα. Όμως η Αντίσταση των Γιουγκοσλάβων κάμπτεται, οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την Γιουγκοσλαβία και μέσω Δοϊράνης τα γερμανικά στρατεύματα κατευθύνονται στην Θεσσαλονίκη.

Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής δεν αντέχει την τόσο μεγάλη πίεση και αυτοκτονεί. Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Εμμανουήλ Τσουδερός. Ο στρατηγός Τσολάκογλου, διοικητής της στρατιωτικής δύναμης Δυτικής Μακεδονίας, χωρίς εντολή της κυβέρνησης συνθηκολογεί με τους Γερμανούς. Τα γερμανικά στρατεύματα κατευθύνονται προς την Αθήνα.

Οι υπερασπιστές των οχυρών, αποκομμένοι, δεν γνωρίζουν την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί και εξακολουθούν να αμύνονται προξενώντας μεγάλες απώλειες στους εισβολείς.

Οι Γερμανοί, για να αποφύγουν και άλλες απώλειες, προσπαθούν να τους πείσουν να παραδοθούν. Η απάντηση είναι: *«Τα οχυρά δεν παραδίνονται, καταλαμβάνονται»*. Ένα νέο *«Μολών λαβέ»* με άλλα λόγια.

Όταν τελικά πείθονται για την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί, αποφασίζουν να παραδώσουν τα οχυρά. Οι Γερμανοί, εκτιμώντας τον ηρωισμό των Γενναίων αυτών Πολεμιστών τους επιτρέπουν να πάρουν μαζί τους τον ατομικό τους οπλισμό και κατά την αποχώρησή τους παρουσιάζουν όπλα και οι αξιωματικοί τους χαιρετούν στρατιωτικά.

Εικόνα 30. Η Εκκλησία της Οσίας Ξένης (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Το μέτωπο έχει καταρρεύσει. Αξιωματικοί και στρατιώτες πικραμένοι επιστρέφουν στα σπίτια τους. Πολλοί έχουν την πρόνοια να κρύψουν τον οπλισμό τους. Θα τον χρειαστούν.

Οι Γερμανοί βαδίζουν προς την Αθήνα. Η συμμαχική δύναμη από Άγγλους, Νεοζηλανδούς και Αυστραλούς που βρίσκεται στην Ελλάδα, προβάλλει επιβραδυντική Αντίσταση στις Θερμοπύλες. Μετά από σφοδρή γερμανική επίθεση συμπτύσσονται στην Πελοπόννησο και από εκεί στην Κρήτη.

Ο βασιλιάς και η Κυβέρνηση καταφεύγουν στην Κρήτη. Εκεί βρίσκονται οκτώ τάγματα νεοσυλλέκτων, μαθητές των σχολών Ευελπίδων, Ικάρων και Χωροφυλακής που μαζί με τη συμμαχική δύναμη και τους κατοίκους της Κρήτης αναλαμβάνουν την άμυνα του νησιού. Η γερμανική επίθεση έγινε με μεγάλες δυνάμεις. Μετά από σφοδρές συγκρούσεις στις οποίες οι Γερμανοί είχαν τρομακτικές απώλειες έπεσε και η Κρήτη στις 30 Μαΐου 1941.

Ο βασιλιάς και η Κυβέρνηση κατέφυγαν στην Αίγυπτο. Στην Αθήνα έγινε κατοχική Κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Τσολάκογλου. Ολόκληρη η χώρα στενάζει κάτω από την τριπλή κατοχή.

Η Πηνελόπη Δέλτα, η μεγάλη αυτή Ελληνίδα δεν αντέχει τη θέα των στρατευμάτων κατοχής και αυτοκτονεί.

Δύο δεκαοκτάχρονοι φοιτητές, ο Μανώλης Γλέζος, και ο Απόστολος Σάντας, στις 30 Μαίου του 1941, τη νύχτα, κατεβάζουν απ’ την Ακρόπολη την Γερμανική Σημαία με τον αγκυλωτό σταυρό. Η Αντίσταση αρχίζει.

Στην Νίκαια σιγά σιγά γυρίζουν στα σπίτια τους οι επιστρατευμένοι.

Μερικοί είναι τραυματίες, άλλοι έχουν πάθει κρυοπαγήματα και κάποιοι δεν θα γυρίσουν ποτέ, αφήνοντας χαροκαμένες μάνες, και ορφανεμένες οικογένειες.

Κρυοπαγήματα

Άλλοι απάνω στα βουνά

άλλοι μέσα στις πόλεις

βάλθηκαν να ξορκίσουν το τριπλό χτικιό

που’ χει τον ήλιο τους μολέψει.

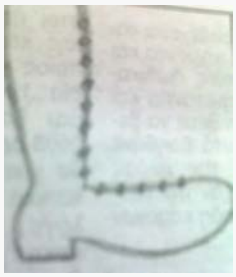
Κι εδώ, μες στο μικρό το καπηλειό

λαχανίδα δίχως λάδι, πληγούρι δυο σπυριά,

τρεις μπουκιές ψωμί καλαμποκίσιο,

συνδυό, συντρείς κι άλλοτε παραπάνω

συντροφεμένοι πίνουνε, τη συμφορά νογάνε.

Έξω ανατριχιαστικός ακούγεται αχός

από την ξένη μπότα.

Βαριά στενάζει ο μπαγλαμάς

την πίκρα, τον καημό τους.

Πετιέται ολόρθο το παιδί

πάνω στα δεκανίκια.

Χορεύει και παθιάζεται σαν άλλοτε, σαν πρώτα.

Ντουκ, ντουκ, παραφωνία θλιβερή

στου μπαγλαμά τη νότα.

Ξάφνου συνέβη το κακό.

Γλιστρούν τα δεκανίκια.

Πέφτει το παλικάρι το χλωμό.

Στρίγκλισε τρομαγμένα ο μπαγλαμάς

και σώπασε για πάντα.

Ο χειμώνας του 41-42 έρχεται πολύ βαρύς. Τα προσφυγικά φτωχόσπιτα της Νίκαιας χωρίς θέρμανση δεν μπορούν να ζεστάνουν τους ανθρώπους. Τα κορμιά παγωμένα, οι ψυχές παγωμένες, φόβος και τρόμος παντού.

Η έλλειψη τροφίμων μεγάλη. Οι κατακτητές κρατούν για λογαριασμό τους τις πρώτες ύλες, τα αγροτικά προϊόντα, τα τρόφιμα. Η αλματώδης αύξηση των τιμών στα λίγα τρόφιμα που υπάρχουν τα κάνει απλησίαστα για τους φτωχούς Νικαιώτες. Ο πληθωρισμός καλπάζει, τα χαρτονομίσματα χάνουν συνεχώς την αξία τους.

Χαρακτηριστικά λεγόταν ότι για μισή τσάντα τρόφιμα χρειάζεται μια τσάντα χαρτονομίσματα.

Μπαίνει δελτίο στο ψωμί. Κάθε άτομο δικαιούται σαράντα δράμια την ημέρα. Μια τετραμελής οικογένεια δηλαδή δικαιούται περίπου μισό κιλό ψωμί την ημέρα.

Ακόμα και όσοι μπορούσαν να το αγοράσουν, δεν μπορούσαν να χορτάσουν την πείνα τους,

Ο κόσμος τρώει ό,τι μπορεί να φαγωθεί. Χαρούπια, λαχανίδες, ακόμα και τσουκνίδες. Το αλεύρι σπανίζει, στη θέση του εμφανίζονται υποκατάστατα, το χαρουπάλευρο, το μπομποτάλευρο, και το κουκουτσάλευρο. Στην αγορά μερικοί πουλάνε χελώνες μέσα σε πανέρια. Για τους μερακλήδες του καφέ κάνουν καφέ από κριθάρι.

Το κρύο, η πείνα οι αρρώστιες και οι κατακτητές με τους συνεργάτες τους θερίζουν τους Νικαιώτες. Πολλοί πεθαίνουν ανώνυμοι στους δρόμους. Τα κάρα της Δημαρχείας τους κουβαλάνε στο νεκροταφείο της Νίκαιας, και τους θάβουν όπως-όπως. Θέαμα καθημερινό σε όλη την διάρκεια της Κατοχής.

Πεινασμένα παιδιά και μεγάλοι ψάχνουν στα σκουπίδια να βρούν καμιά λεμονόκουπα ή οτιδήποτε άλλο μπορεί να φαγωθεί. Εξαντλημένοι περιφέρονται στους δρόμους, ζητιανεύοντας κάτι φαγώσιμο με την απελπισμένη κραυγή «Πεινάω καλέ, Πεινάω καλέ».

Στην περίοδο αυτή μια νέα τάξη εμφανίζεται, η τάξη των μαυραγοριτών. Είναι άραγε η Νέα τάξη που επαγγέλεται ο Χίτλερ; Είναι αυτοί που εμπορεύονται τρόφιμα στην Μαύρη Αγορά, όχι σπάνια με την συνεργασία Γερμανών, από τους οποίους τα προμηθεύονται και μοιράζονται μαζί τους τα άνομα κέρδη τους.

Δεν παίρνουν χαρτονομίσματα. Το χαρτονόμισμα χάνει κάθε μέρα την αξία του. Παίρνουν χρυσές λίρες και χρυσά κοσμήματα ή και άλλα αντικείμενα αξίας.

Έτσι για λίγο λάδι, αλεύρι, σταφίδες ή άλλα είδη διατροφής, οι προσφυγοπούλες της Νίκαιας αποχωρίζονται τα αγαπημένα τους κοσμήματα, τα οποία συχνά είναι οικογενειακά κειμήλια από την Πατρίδα, που περνάνε τώρα στα χέρια μαυραγοριτών, αδίστακτων εκμεταλλευτών της ανθρώπινης δυστυχίας.

Όσοι μπορούν και έχουν χρυσές λίρες και χρυσά κοσμήματα πηγαίνουν στα χωριά και προμηθεύονται αλεύρι, λάδι, σταφίδες καμιά κότα και οτιδήποτε φαγώσιμο μπορούν να βρουν στην μαύρη αγορά.

Από τις αρχές της κατοχής ο Ερυθρός Σταυρός και άλλες οργανώσεις μοιράζουν τρόφιμα, κυρίως όσπρια, σούπα του μπακάλη, σκόνη γάλα και διοργανώνουν συσσίτια.

Για την μεταφορά των τροφίμων, ο ερυθρός σταυρός είχε ναυλώσει ένα παλιό αργοκίνητο τούρκικο καράβι, το Κουρτουλούς, που όλο χαλούσε και έφτανε στον προορισμό του με καθυστέρηση πολλών ημερών.

Όταν έφτανε στο λιμάνι του Πειραιά η είδηση μεταδιδόταν αστραπιαία από στόμα σε στόμα και ο κόσμος πανηγύριζε:

«Έφτασε το Κουρτουλούς, έφτασε το Κουρτουλούς».

Για πολλά χρόνια η λέξη Κουρτουλούς έγινε συνώνυμη του παλιού, του σαράβαλου μεταφορικού μέσου που όλο χαλάει.

Στο ίδρυμα Μοργκεντάου στην γωνία Εφέσσου και Κ.Γέμελου (πρώην Μοργκεντάου) έχουν οργανωθεί συσσίτια για παιδιά. Το θέαμα των πεινασμένων παιδιών που τρώνε με βουλιμία το φαγητό τους δεν είναι καθόλου ευχάριστο.

Μερικά είναι βρώμικα και αδιαφορούν αν μαζί με το φαγητό ανακατεύονται και οι μύξες που τρέχουν από την μύτη τους. Τα πιο ευαίσθητα δεν αντέχουν το αηδιαστικό θέαμα και κάνουν εμετό. Ευτυχώς οι κυρίες που εργάζονται στο Ίδρυμα ενημερώνουν τους γονείς των ευαίσθητων παιδιών και συμφωνούν να παίρνουν το φαγητό στο σπίτι.

Τα βουνά της Νίκαιας και του Κορυδαλλού ήταν γεμάτα πεύκα. Οι ανάγκες σε ξυλεία για θέρμανση και για άλλες χρήσεις μεγάλες. Η μεγάλη φτώχεια ανάγκασε πολλούς Νικαιώτες να κόβουν τα πεύκα από τα βουνά και να τα πουλάνε για να μπορέσουν να θρέψουν τις οικογένειές τους. Ήτανε μια δύσκολη και κοπιαστική δουλειά. Τα ξύλα που κόβανε τα μεταφέρανε στους ώμους ή με καροτσάκια και τα πουλούσαν.

Η πείνα και η εξάντληση από την κούραση για πολλούς ήτανε μοιραία και άφηναν την στερνή τους πνοή στους δρόμους. Τα βουνά από τότε παραμένουν χωρίς πεύκα. Οι ανάγκες για την επιβίωση ήταν τόσο επιτακτικές, που κανένας δεν νοιαζόνταν για την οικολογική καταστροφή που γινόταν.

Πολλοί Νικαιώτες και Νικαιώτισσες εργάζονταν στου Ρετσίνα, Παπαστράτου, Κεράνη, στο λιμάνι, στα Ναυπηγεία και σε άλλα μικρότερα εργοστάσια της περιοχής. Στην κατοχή όλοι αυτοί οι χώροι δουλειάς επιτάχθηκαν από τους Γερμανούς.

Έτσι οι εργαζόμενοι βρέθηκαν να δουλεύουν για τους γερμανούς υπό την επίβλεψη πάνοπλων φρουρών. Τους είχαν εφοδιάσει με ειδικές ταυτότητες, η μία όψη στα γερμανικά και η άλλη στα ελληνικά με τα στοιχεία, το είδος και το χώρο δουλειάς του καθενός,τις οποίες έδειχναν στον έλεγχο που γινόταν όταν πήγαιναν και όταν έφευγαν από τους χώρους που δούλευαν.

Στους εργαζόμενους οι Γερμανοί έδιναν συσσίτιο με βασική τροφή τα όσπρια και πότε πότε κάποια τρόφιμα για τα σπίτια τους. Έτσι, τουλάχιστον δεν κινδύνευαν από την πείνα. Αυτός όμως δεν ήταν λόγος να ευγνωμονούν ιδιαίτερα τους κατακτητές. Παρά τα αυστηρά μέτρα ασφαλείας που υπήρχαν και τον κίνδυνο που διέτρεχαν, πολλοί κατάφερναν και έκλεβαν τρόφιμα και άλλα είδη, τα οποία συνήθως πουλούσαν στα παλιατζίδικα.

Άλλοι που είχαν δικτυωθεί σε διάφορες Αντιστασιακές Οργανώσεις προέβαιναν σε δολιοφθορές-σαμποτάζ ή έδιναν πληροφορίες για τα φορτία, τις αναχωρήσεις και

τον προορισμό των καραβιών και συνέβαλαν πολύ στον Αντιστασιακό Αγώνα που ήταν από τους πιο σημαντικούς σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Οι εργαζόμενοι στου Παπαστράτου-Κεράνη τις πιό πολλές φορές αμείβονταν με κούτες τσιγάρα τα οποία πουλούσαν ή ανταλλάζανε με τρόφιμα.

Και ενώ το φάσμα της πείνας απλωνόταν παντού από τις πρώτες μέρες της Κατοχής, καμιόνια του κατακτητή, φορτωμένα τρόφιμα ή άλλα εφόδια, κυκλοφορούσαν προκλητικά στους δρόμους της Νίκαιας.

Η πείνα «Τέχνας Κατεργάζεται». Σχηματίστηκαν μικρές ομάδες από νεαρά κυρίως άτομα, τους σαλταδόρους, οι οποίες λυμαίνονταν τα καμιόνια του κατακτητή. Ένας-δυο σαλτάριζαν στο καμιόνι και πετούσαν στο δρόμο το φορτίο του, τρόφιμα, ρεζέρβες, δοχεία βενζίνης ή οτιδήποτε άλλο μετέφερε. Οι υπόλοιποι της ομάδας τρέχοντας πίσω από το καμιόνι εξαφάνιζαν εν ριπή οφθαλμού τα κλοπιμαία.

Είναι γνωστό το λαϊκό τραγούδι:

« Θα σαλτάρω, θα σαλτάρω τη ρεζέρβα θα τους πάρω».

Όταν οι κατακτητές αντιλήφθηκαν τη δολιοφθορά των σαλταδόρων έγιναν πιο προσεκτικοί και επικίνδυνοι. Έβαλαν πάνοπλους φρουρούς στα καμιόνια οι οποίοι πυροβολούσαν χωρίς δισταγμό τους σαλταδόρους. Πολλά από τα παιδιά αυτών των ομάδων πλήρωσαν με τη ζωή τους την τόλμη τους αυτή.

Όμως οι σαλταδόροι δεν πτοούνταν. Η εφευρετικότητα τους ήταν ανεξάντλητη. Ένα από τα πιο συνηθισμένα τεχνάσματά τους ήταν το εξής : Ένας από την ομάδα προκαλούσε φανερά, τους φρουρούς, ώστε να τους αναγκάσει να τον κυνηγήσουν. Κι ενώ οι φρουροί ήταν απασχολημένοι με αυτόν, οι υπόλοιποι της ομάδας έγδυναν στα γρήγορα το καμιόνι.

Οι σαλταδόροι έγιναν ο καθημερινός πονοκέφαλος και προξενούσαν μεγάλη φθορά στους κατακτητές. Ήταν ίσως οι πρώτοι αντιστασιακοί.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής πολλοί Νικαιώτες που είχαν συλληφθεί από τους κατακτητές για κάποιο λόγο ή και χωρίς λόγο, είχαν..... φιλοξενηθεί ως όμηροι στο Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως Χαϊδαρίου (Σ.Σ.Χαϊδαρίου).

Οι όμηροι ήτανε..... είδος πολύ χρήσιμο στους κατακτητές. Πολλούς από αυτούς τους έστελναν στη Γερμανία για καταναγκαστικά έργα και δεν είναι λίγοι εκείνοι που άφησαν τη στερνή τους πνοή στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως του..... ένδοξου Γ΄Ράιχ.

Αυτούς που ήταν κρατούμενοι στο Χαϊδάρι τους χρησιμοποιούσαν για εργασίες αγγαρείας. Φόρτωναν σε καμιόνια όσους χρειάζονταν και με τη συνοδεία πάνοπλων

φρουρών τους πήγαιναν στον τόπο εργασίας. Όταν τελείωναν, τους φόρτωναν πάλι στα καμιόνια και τους γύριζαν πίσω.

Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, αρκετοί τολμηροί όταν ξέφευγαν από την προσοχή των φρουρών δραπέτευαν. Όταν τους αντιλαμβάνονταν οι φρουροί τους πυροβολούσαν και..... όποιον πάρει ο χάρος.

Αν παρ' όλα αυτά κάποιοι κατάφερναν να δραπετεύσουν, κανένα..... πρόβλημα για τους φρουρούς. Σταματούσαν το καμιόνι σε κάποιο δρόμο και συλλαμβάνανε όσους τους έλειπαν και..... ούτε γάτα ούτε ζημιά.

Ο κόσμος βέβαια το ήξερε αυτό και όταν έβλεπαν καμιόνι προσπαθούσαν να αποφύγουν τέτοιο..... κακό συναπάντημα.

Εικόνα 31. Κοιμητήριο Νεάπολης. Μνημείο Ομήρων Γερμανίας. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Το πιο τραγικό όμως ήταν η εκτέλεση των ομήρων. Κάθε φορά που η Αντίσταση κατάφερνε κάποιο πλήγμα στους κατακτητές εκείνοι απαντούσαν με αντίποινα.

Διάλεγαν από τους ομήρους όσους ήθελαν, ανάλογα με το μέγεθος του πλήγματος που είχαν δεχτεί και τους εκτελούσαν στο σκοπευτήριο της Καισαριανής ή και σε άλλους τόπους εκτελέσεων.

Η δράση της Αντίστασης απλωνόταν σε ολόκληρη τη χώρα και τα πλήγματα κατά του κατακτητή ήταν συχνά και πολλά. Τα θύματα των αποτρόπαιων εκτελέσεων δεν είχαν τελειωμό σε ολόκληρη τη χώρα.

Σε πολλές περιπτώσεις εκτελούσαν για αντίποινα ολόκληρο τον αντρικό πληθυσμό μιας περιοχής, μεταξύ των οποίων παιδιά δεκατεσσάρων- δεκαπέντε χρόνων, όπως στα Καλάβρυτα και στο Δοξάτο Δράμας.

Στο Δοξάτο Δράμας οι εκτελεστές ήταν Βούλγαροι, οι οποίοι ακολούθησαν σαν ύαινες τους Γερμανούς και δυνάστευαν την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη.

Ο χειμώνας στα προσφυγικά φτωχόσπιτα της Νίκαιας στην κατοχή ήταν πολύ δύσκολος. Όσοι είχαν την δυνατότητα, πολλοί δεν την είχαν, προσπαθούσαν με τη φουφού, το μαγκάλι ή τις ξυλόσομπες να ζεστάνουν τα παγωμένα σπίτια τους και τα κορμιά τους. Αυτός ο τρόπος θέρμανσης προκαλούσε χιονίστρες στα χέρια και στα πόδια που ήταν ανυπόφερτες, και συχνές δηλητηριάσεις από το μονοξείδιο του άνθρακα μερικές από τις οποίες ήταν και θανατηφόρες.

Όσο φειδωλός ήταν ο ήλιος το χειμώνα τόσο αμείλικτα ανελέητος γινόταν το καλοκαίρι. Έψηνε στην κυριολεξία τα μικρά προσφυγικά φτωχόσπιτα και τα έκανε να μοιάζουν με καμίνι. Πολλά τα μέλη της οικογένειας, μικρά τα σπίτια, ανυπόφερτη η ζέστη, ο ύπνος εφιαλτικός. Έξω με την βραδυνή δροσιά ήτανε πιο καλά. Ολόκληρη η οικογένεια ή τα πιο πολλά μέλη της έστρωναν κουρελούδες και σεντόνια στο χωματένιο πεζοδρόμιο και έκαναν ύπνο πιο ευχάριστο υπό την. ..... προστασία των γερμανικών περιπόλων, ο βαρύς βηματισμός των οποίων ακουγόταν όλη τη νύχτα. Το θέαμα βέβαια εκτός από τραγικό ήταν και γραφικό. Ολόκληρη σχεδόν η Νίκαια τους καλοκαιρινούς μήνες κοιμόταν στο πεζοδρόμιο.

«ΠΡΟΣΟΧΗ-ΠΡΟΣΟΧΗ». Το αίμα πάγωνε στις φλέβες, κοβόταν η αναπνοή. Οι συνεργάτες των Γερμανών με τα χωνιά, τα φερέφωνα του κατακτητή, βγαίνανε στους χωματένιους δρόμους και τα στενοσόκακα της Νίκαιας για να κάνουν τις ανακοινώσεις των αφεντικών τους, της γερμανικής διοίκησης. Τίποτα για καλό. Φοβέρες, απειλές, τρομοκρατία. «ΠΡΟΣΟΧΗ-ΠΡΟΣΟΧΗ». Συνώνυμο του κακού, της βίας, του θλιβερού μαντάτου, της συμφοράς.

«ΠΡΟΣΟΧΗ-ΠΡΟΣΟΧΗ». Στη γωνία του Μοργκεντάου (Εφέσσου και Μοργκεντάου) ένας γερμανοτσολιάς πυροβόλησε και σκότωσε κάποιον που μόλις είχε πάρει το συσσίτιο του παιδιού του.

Κειτόταν νεκρός ανάσκελα με μια τρύπα στο κεφάλι, μια λιμνούλα από αίμα στο πλάι, η φασολάδα του συσσιτίου χυμένη πάνω του και το τενεκεδένιο κατσαρολάκι πεσμένο δίπλα του. Αυτόν τον. .....εχθρό του Τρίτου Ράιχ που σκότωσε ο. ..... γενναίος γερμανοτσολιάς τον άφησαν εκτεθειμένο σε κοινή θέα και με τα χωνιά διατάζανε τους Νικαιώτες να πάνε να τον δούνε για να παραδειγματιστούνε.

Εικόνα 32. Μοργκεντάου. Στη γωνιά αυτή γερμανοστολιάς πυροβόλησε και σκότωσε Έλληνα πατριώτη, που μόλις είχε πάρει το συσσίτιο του παιδιού του (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Οι γερμανοτσολιάδες μια μελανή σελίδα στην ένδοξη ιστορία του στρατού μας, ήταν «Έλληνες» τσολιάδες στην υπηρεσία των Γερμανών, που τρομοκρατούσαν το λαό πιότερο και από τον κατακτητή.

Στους τοίχους δημοσίων κτιρίων και σε μάντρες, για να μην πάρουν κανένα στον λαιμό τους, μικρές ομάδες, συνήθως νεαρών ατόμων, έγραφαν συχνά συνθήματα κατά του Φασισμού-Ναζισμού και των κατακτητών με πιο συνηθισμένη την λέξη **«ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ».**

Ένας-δυο από την ομάδα κράταγαν τσίλιες και κάποιος έγραφε στους τοίχους τα συνθήματα τα οποία τόνωναν το ηθικό του λαού, που έβλεπε ότι ο αγώνας συνεχίζεται και έκανε τους κατακτητές και τους συνεργάτες τους να φρενιάζουν. Και αφού υποχρέωναν κάποιους να τα σβήσουν με ασβέστη, **«ΠΡΟΣΟΧΗ-ΠΡΟΣΟΧΗ»,** ακολουθούσαν φοβέρες, απειλές, τρομοκρατία.

«Ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία.....»

Ο λαός υπέφερε τα πάνδεινα από τους κατακτητές και τους συνεργάτες τους, η Αντίσταση όμως συνεχιζόταν αμείωτη σε όλη τη χώρα καταφέρνοντας ισχυρά πλήγματα στον εχθρό και υποχρεώνοντάς τον να διατηρεί ισχυρές δυνάμεις στη χώρα μας.

Από τις πρώτες μέρες της κατοχής πολλοί Νικαιώτες εντάχτηκαν σε Αντιστασιακές Οργανώσεις και άλλοι βγήκαν αντάρτες στα βουνά.

Εικόνα 33. Πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου (Στρατώνες). Εις ανάμνησιν εκρήξεως γερμανικών πυρομαχικών το έτος 1944. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Βασικοί στόχοι των αντιστασιακών οργανώσεων ήταν το λιμάνι του Πειραιά, απ' όπου έφευγαν τα καράβια φορτωμένα με πολεμικό υλικό για τον ανεφοδιασμό των εχθρικών στρατευμάτων της Αφρικής, το Χασάνι (αεροδρόμιο), τα εργοστάσια παραγωγής πολεμικού υλικού, οι αποθήκες πυρομαχικών και τα ναυπηγεία.

Στους χώρους αυτούς γίνονταν συχνά σαμποτάζ που προκαλούσαν μεγάλες ζημιές και πονοκέφαλο στους κατακτητές.

Εκτός από τα σαμποτάζ, οι αντιστασιακές οργανώσεις συγκέντρωναν πληροφορίες τις οποίες με τον ασύρματο μετέδιδαν στο συμμαχικό στρατηγείο του Καΐρου. Εκεί οι πληροφορίες αξιολογούνταν και ή έστελναν ειδικούς σαμποτέρ μεταξύ των οποίων και Έλληνες οι οποίοι είχαν διαφύγει στη Μέση Ανατολή ή τα αεροπλάνα της Αγγλικής Αεροπορίας (ΡΑΦ) για να βομβαρδίσουν τους στόχους.

Οι Γερμανοί, για να μη βρίσκουν εύκολα το στόχο τους τα εγγλέζικα αεροπλάνα, είχαν επιβάλλει στους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά να κάνουν συσκότιση.

Τα περισσότερα σπίτια στη Νίκαια δεν είχαν ηλεκτρικό ρεύμα και φωτίζονταν με το λαδοκάντηλο που άναβε νύχτα-μέρα μπροστά στο εικονοστάσι και με γκαζόλαμπες (λάμπες πετρελαίου). Στα τζάμια των παραθύρων είχαν κολλήσει λουρίδες από χαρτί για να μην τραυματίζονται όταν σπάγανε από τις εκρήξεις και μπλε κόλλες και κουρτίνες για τη συσκότιση.

Τις αεροπορικές επιδρομές ακολουθούσαν οι εκρήξεις των βομβών, των στόχων που ανατινάζονταν, το κροτάλισμα των αντιαεροπορικών και τα ουρλιαχτά των σειρήνων.

Όπου υπήρχαν υπόγεια-καταφύγια ο κόσμος έτρεχε για να σωθεί.

Στην αρχή της οδού Γρεβενών, δίπλα στην Εθνική Τράπεζα υπήρχε ένα μεγάλο υπόγειο το οποίο γέμιζε από τους γείτονες.

Στην Αμερικανίδων Κυριών 29, σ'ένα μικρό υπόγειο δέκα περίπου τετραγωνικών μέτρων, στριμώχνονταν τρεις-τέσσερις οικογένειες. Το έμπα του υπογείου σκεπαζόταν από μαδέρια σαν αυτά που χρησιμοποιούν οι οικοδόμοι στις σκαλωσιές. Από τις χαραμάδες οι νεαροί της «παρέας» έκαναν χάζι τα αεροπλάνα και τα βλήματα των αντιαεροπορικών που προσπαθούσαν να τα ρίξουν.

Όσοι δεν έβρισκαν υπόγεια να καταφύγουν έμεναν στα σπίτια τους και έκαναν το σταυρό τους οι βόμβες να βρούνε το στόχο τους.

Οι βομβαρδισμοί της ΡΑΦ ήταν συχνοί και πυκνοί και συνεχίζονταν σε όλη τη διάρκεια της κατοχής, προξενώντας μεγάλες καταστροφές και προβλήματα στον εφοδιασμό των εχθρικών στρατευμάτων.

Θραύσματα των εκρήξεων εκτινάσσονταν σε μεγάλες αποστάσεις. Υπάρχει ακόμα ένα μεγάλο θραύσμα σφηνωμένο σε ένα δέντρο του πάρκου κοντά στο λιμάνι.

Δυστυχώς όμως όλες οι βόμβες της Αγγλικής Αεροπορίας δεν έβρισκαν το στόχο τους. Πολλές έπεφταν στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά και προξενούσαν μεγάλες καταστροφές σε εργοστάσια, μαγαζιά, σπίτια και πολλά ανθρώπινα θύματα. Τα θύματα αυτών των επιδρομών της ΡΑΦ ονομάστηκαν βομβόπληκτοι και ήταν πολλά και στη Νίκαια.

Στην πλατεία «Ελευθερίου Βενιζέλου» του Κορυδαλλού ήταν οι στρατώνες. Στον πόλεμο του 40-41 με τους Ιταλούς χρησιμοποιήθηκαν για Στρατόπεδο Συγκέντρωσης Ιταλών αιχμαλώτων. Στην κατοχή οι Γερμανοί τους έκαναν αποθήκες πυρομαχικών.

Ανήμερα της Ζωοδόχου Πηγής το 1944 ισχυρές απανωτές εκρήξεις συγκλόνισαν συθέμελα τη Νίκαια. Τεράστιες φλόγες ξεπηδούσαν ως τον ουρανό βάφοντάς τον κατακόκκινο. Ο κόσμος πανικόβλητος εγκατέλειπε τα σπίτια και τις δουλειές του τρέχοντας στους δρόμους χωρίς να ξέρει τι συμβαίνει. Νόμιζαν ότι γίνεται βομβαρδισμός.

Γρήγορα όμως, από στόμα σε στόμα μαθεύτηκε τι έγινε. Οι Στρατώνες. Τα πυρομαχικά. Ανατίναξαν τα πυρομαχικά. Η ηρεμία επανήλθε και σιγά-σιγά ξαναγύριζαν στα σπίτια και στις δουλειές τους.

Λέγεται ότι η έκρηξη προκλήθηκε, όταν οι Γερμανοί φρουροί πυροβόλησαν κάποιον που πήγε να κλέψει και αντί γι' αυτόν χτύπησαν κιβώτια με πυρομαχικά.

Σε ανάμνηση του γεγονότος, ο Σύλλογος Ζωοδόχου Πηγής τοποθέτησε το 1975 εικονοστάσι στη μια γωνιά της πλατείας και τώρα χτίζεται μικρό εκκλησάκι της Ζωοδόχου Πηγής.

Εικόνα 34. Η Μάντρα της Κοκκινιάς (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 35. Άλλη άποψη της μάντρας της Κοκκινιάς. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Η περίφημη Μάντρα της Κοκκινιάς ήταν άλλοτε υφαντουργείο με ψηλό μαντρότοιχο και μεγάλη ξύλινη πόρτα. Βρίσκεται στην πλατεία της Οσίας Ξένης πίσω από το μητροπολιτικό μέγαρο.

Στην κατοχή οι Γερμανοί τη χρησιμοποίησαν σαν φυλακή-κρατητήριο όπου κρατούσαν και βασάνιζαν Νικαιώτες και όχι μόνο, Αγωνιστές. Στον περίβολο, στη Μάντρα, έκαναν εκτελέσεις.

Η Μάντρα έχει αναπαλαιωθεί και χρησιμοποιείται σαν Μουσείο μνήμης των εκτελεσθέντων από τους Γερμανούς Νικαιωτών πατριωτών.

Στον αγώνα εναντίον των κατακτητών και των συνεργατών τους εκτός από τις αντιστασιακές οργανώσεις, μεγάλη είναι και η συμμετοχή του κόσμου, του άμαχου πληθυσμού.

Εικόνα 36. Η Πόρτα της Μάντρας της Κοκκινιάς (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στις 25 Μαρτίου 1942 γίνεται φοιτητική διαδήλωση στην Αθήνα και προσκύνημα στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1943, η κηδεία του μεγάλου μας ποιητή Κωστή Παλαμά μεταβάλλεται σε εθνική αντιστασιακή εκδήλωση. Ο Άγγελος Σικελιανός, αντί για επικήδειο, απαγγέλλει το περίφημο ποίημά του *«Ηχήστε οι σάλπιγγες. .....»*. Επίσης ποίημά του αντί για επικήδειο απήγγειλε και ο ποιητής Σκίπης.

Στις 5 Μαρτίου 1943 γίνεται γενική απεργία στην Αθήνα και ματαιώνεται η επιστράτευση εργατών και η αποστολή τους στη Γερμανία.

Εικόνα 37. Κασταμονής και Ιωνίας. Εδώ, στις αρχές Μαρτίου 1944, Γερμανοί και ντόπιοι συνεργάτες τους κρέμασαν Έλληνα πατριώτη. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Οι παράνομες εφημεριδούλες και προκηρύξεις κυκλοφορούν από χέρι σε χέρι και τονώνουν το ηθικό του Λαού.

Μετά την Ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ στις 7 Δεκεμβρίου 1941, η Αμερική μπαίνει στον πόλεμο εναντίον των δυνάμεων του Άξονα, στον οποίο ανήκει και η Ιαπωνία.

Τον Ιανουάριο του 1943 ο γερμανικός στρατός του Στάλινγκραντ υπό τον στρατάρχη Φον Πάουλους νικημένος αιχμαλωτίζεται από τους Ρώσους.

Το καλοκαίρι του 1943 νικημένο το Γερμανικό Αφρικανικό Σώμα (Afrika Corpus) του στρατάρχη Ρόμμελ αιχμαλωτίζεται από τις συμμαχικές δυνάμεις.

Τον Ιούλιο του 1943 οι συμμαχικές δυνάμεις αποβιβάζονται στην Ιταλία, η οποία μετά την καθαίρεση του Μουσολίνι, υπογράφει ανακωχή και τίθεται στο πλευρό των συμμάχων. Ο Μουσολίνι και ο φασισμός του καταρρέουν.

Τον Ιούνιο του 1944 γίνεται η περίφημη απόβαση στη Νορμανδία.

Η Νίκη σε όλα τα μέτωπα, στρέφει προς τα συμμαχικά όπλα.

« Ο Δράκος ψυχομαχά και είναι για τούτο

πιότερο επικίνδυνος, πιότερο αιμοβόρος»

Ο Μάρτιος του 1944 είναι πολύ σκληρός για τη Νίκαια. Οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους έχουν φρενιάσει, απλώνουν την τρομοκρατία παντού. Εκτελούν Αγωνιστές συλλαμβάνουν και στέλνουν ομήρους στο Χαϊδάρι, φόβος και τρόμος σε ολόκληρη τη Νίκαια.

Οι Αγωνιστές της Αντίστασης με τον περιορισμένο οπλισμό που διαθέτουν τους απαντούν ανάλογα. Δεν τους αφήνουν σε χλωρό κλαρί. Πυροβολούν και σκοτώνουν όσους μπορούν και γερμανούς και συνεργάτες τους.

Τα αντίποινα είναι σκληρά. Συλλαμβάνουν αγωνιστή και τον κρεμάνε σε μουριά στη γωνία Κασταμονής και Ιωνίας (υπάρχει μαρμάρινη πλάκα με επίγραμμα που θυμίζει το περιστατικό)

Εικόνα 38. Η πλατεία του Αγίου Νικολάου στην περίοδο της Κατοχής. Φωτογραφία της στιγμής από υπαίθριο φωτογράφο. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Κατοχή-Αντίσταση

Χειμώνας του ’41-42. Παγωμένα τα κορμιά, παγωμένες οι ψυχές, πείνα, αρρώστιες, φόβος και τρόμος παντού.

Στο μικρό προσφυγικό φτωχόσπιτο της οδού Αμερικανίδων Κυριών, προχωρημένο βράδυ, ένα δίχρονο αγοράκι στο κρεβατάκι του βογγάει από τους πόνους. Τ' ατούτσα μου, τ' ατούτσα μου (τ' αφτάκια μου, τ' αφτάκια μου).

Οι νεαροί γονείς έχουνε παλαβώσει από τους αβάσταχτους πόνους και τα βογγητά του μονάκριβου μωρού τους. Η νεαρή μητέρα επιστρατεύει τα πρακτικά γιατροσόφια της, το ποντικόλαδο, για να καλμάρουν οι πόνοι των αφτιών του μωρού της. Βουτούσε στο ποντικόλαδο ένα μπαμπακάκι και έβαζε στ’ αφτάκια του μωρού. Το ποντικόλαδο, «ένα κι ένα καταπραϋντικό» για τους πόνους των αφτιών ήτανε λαδάκι μέσα στο οποίο υπήρχε νεαρό…ποντικάκι. Τα ποντικάκια δεν ήτανε σπάνιο είδος για τα προσφυγικά φτωχόσπιτα, αφού βρίσκανε φωλιές και συγκατοικούσανε… αρμονικά με τους πολύπαθους πρόσφυγες.

Η νύχτα προχωρούσε, το μωρό συνέχιζε να βογγάει από τους πόνους, τ' ατούτσα μου, τ' ατούτσα μου και ξαφνικά, ντουκ, ντουκ, ντουκ, ανοίγει η πόρτα και δυο πάνοπλοι Γερμανοί, το γερμανικό περίπολο, μπαίνουν στο σπίτι.

Το νεαρό ζευγάρι πάγωσε, μέσα στην απελπισία τους από τους πόνους του μωρού τους, ξεχάσανε να κάνουνε συσκότιση, παράλειψη σοβαρή με ποιος ξέρει τι συνέπειες. Δείξανε το μωρό που συνέχιζε να κλαίει και να βογγάει, τ' ατούτσα μου, τ' ατούτσα μου, και οι Γερμανοί καταλάβανε. Ίσως και αυτοί στη μακρινή τους πατρίδα να είχανε κάποια μωρά που αυτήν την ώρα ποιος ξέρει τι να γίνονταν. Με νοήματα έδωσαν στο νεαρό ζευγάρι να καταλάβει ότι έπρεπε να παρουσιαστεί στην αστυνομία της περιοχής.

Την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, με το μωρό στην αγκαλιά κουκουλωμένο καλά παρουσιάστηκαν στο αστυνομικό τμήμα και εξήγησαν τι ακριβώς είχε συμβεί. Ευτυχώς οι αστυνομικοί δείξανε κατανόηση και τους επέβαλαν μόνο ένα μικρό πρόστιμο.

Το μωρό συνέχιζε να πονάει και να βογγάει, τ' ατούτσα μου, τ' ατούτσα μου.

Εικόνα 39. Πλατεία Δαβάκη (περιβολάκι). Από το σημείο αυτό ξεκίνησε η μάχη της Κοκκινιάς στις 7 Μαρτίου 1944 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Η Μάχη της Κοκκινιάς

(7 Μαρτίου 1944)

Χαράματα στην Κοκκινιά
Γαβγίζουνε οι σκύλοι
Φασίστες βγήκαν με χωνιά
Μουσκεύει το μαντίλι
Λεβεντομάνα Κοκκινιά
Της Προσφυγιάς κονάκι
Της εργατιάς η αγκαλιά
Πικρό ψωμί φαρμάκι
Χαράματα στην Κοκκινιά
Βγαίνουνε οι λεβέντες
ψηλά τα χέρια σαν σπαθιά
που σκίζουν τους αιθέρες
Χαράματα στην Κοκκινιά
Γεμίζει η πλατεία
Γυναίκες, μάνες και παιδιά
κλάματα κι αγωνία.
Χαροκαμένη Κοκκινιά
Σε μάντρες και περβόλια
Σου ξεριζώνουν την καρδιά
Του φασισμού τα βόλια.

Στις 7 Μαρτίου 1944 εμφανίζονται στο Περιβολάκι (πλατεία Δαβάκη) ισχυρές δυνάμεις Γερμανών, Γερμανοτσολιάδων, και κάθε λογής συνεργατών τους, με σκοπό

να συλλάβουν και να εξοντώσουν τους Αγωνιστές, που δεν λένε να σκύψουν το κεφάλι, και να τρομοκρατήσουν τον άμαχο πληθυσμό.

Στην οδό Γ.Κονδύλη (7ης Μαρτίου 1944) από τη γέφυρα μέχρι το περιβολάκι και στους γύρω δρόμους, Σμύρνης, Καραϊσκάκη, στην περιοχή του Άη Γιάννη, διεξάγονται σφοδρές οδομαχίες.Οι Αγωνιστές με τα λίγα όπλα και πυρομαχικά που διαθέτουν δεν πτοούνται και προξενούν μεγάλες απώλειες στον εχθρό. Ο κόσμος συμπαραστέκεται και προσπαθεί να βοηθήσει με κάθε τρόπο τους Αγωνιστές. Οι νεκροί και οι τραυματίες μεταξύ των αγωνιστών και των αμάχων που τους συμπαραστέκονται είναι αρκετοί. Οι απώλειες όμως του εχθρού είναι μεγάλες και αναγκάζονται να βάλουν την ουρά κάτω από τα σκέλια και να αποχωρήσουν χωρίς να πετύχουν το σκοπό τους.

Η μανία των κατακτητών και των συνεργατών τους δεν σταματά. Συνεχίζουν τα αντίποινα με μεγαλύτερη ένταση, περισσότερο μίσος και φανατισμό. Στους Αγίους Αναργύρους εκτελούν τέσσερις πατριώτες την επόμενη μέρα. Συλλαμβάνουν πολλούς ομήρους και τους πάνε στο Χαϊδάρι, από τους οποίους τριάντα επτά εκτελέστηκαν στα νταμάρια.

Η τρομοκρατία συνεχίζεται με μεγαλύτερη ένταση, με πιότερο φανατισμό. Οι εκτελέσεις και οι συλλήψεις δεν σταματάνε. Οι Αγωνιστές απαντάνε με κάθε τρόπο, με κάθε μέσο που έχουν στην διάθεσή τους. Στις 14 Ιουνίου του 1944 επιτίθενται στο Δημαρχείο και μετά από μάχη κατορθώνουν και απελευθερώνουν τους ομήρους που κρατούσαν εκεί.

Η Αντίσταση συνεχίζεται με αμείωτη ένταση όλο το καλοκαίρι του 1944. Το αίμα των Νικαιωτών αγωνιστών και άμαχων ρέει άφθονο,όμως η Νίκαια δεν γονατίζει, δεν σκύβει το κεφάλι στον κατακτητή και τους αιμοδιψείς συνεργάτες του.

Στο μεταξύ η Αντίσταση σε ολόκληρη την χώρα καταφέρνει ισχυρά πλήγματα κατά του εχθρού και έχει απελευθερώσει πολλές περιοχές.

Στις 10 Μαρτίου 1944 σχηματίζεται η κυβέρνηση των βουνών (ΠΕΕΑ Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) με πρόεδρο τον Αλέξανδρο Σβώλο, καθηγητή του πανεπιστημίου της Αθήνας. Προκηρύσσονται εκλογές, οι οποίες έγιναν κάτω από την μύτη του κατακτητή και στις οποίες, ψήφισαν και γυναίκες. Εκλέγονται διακόσιοι πενήντα αντιπροσωποι, οι οποίοι αποτελούν την Εθνοσυνέλευση και συνέρχονται στις 24 -27 Μαΐου 1944 στο χωριό Κορυσχάδες της Ευρυτανίας.

Εικόνα 40. Ροδοπόλεως και Γρηγορίου Ε'. Εδώ οι Γερμανοί κατακτητές στις 27-5-1944 σκότωσαν Έλληνες πατριώτες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Ο αέρας της λευτεριάς φυσάει παντού, όμως η Νίκαια συνεχίζει τον Γολγοθά της. Δεκαπενταύγουστο του 44, της Παναγίας, μέρα γιορτής, ισχυρή δύναμη πάνοπλων Γερμανών και συνεργατών τους έρχεται από τα Μανιάτικα. Οι Αγωνιστές τους αντιλαμβάνονται και τους κόβουν τον δρόμο. Γίνονται μάχες στους δρόμους. Ο κόσμος στις γειτονιές έχει ξεσηκωθεί και βοηθά με όποιον τρόπο μπορεί τους Αγωνιστές. Οι μάχες κρατάνε μέχρι το μεσημέρι. Ο εχθρός φεύγει νικημένος.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας επανέρχονται με πιο πολλές δυνάμεις. Οι μάχες στους δρόμους είναι σκληρές. Αυτή τη φορά όμως οι Αγωνιστές δεν μπορούν να τους κρατήσουν και υποχωρούν. Οι κατακτητές φρενιάζουν και ξεσπάνε στους άμαχους, κάνουν συλλήψεις. Όσους πιάνουν τους μαζεύουν μπροστά στο υφαντουργείο «Στερλίνα» (Π.Ράλλη και Κύπρου, δεν υπάρχει πια, στην θέση του έχει κτιστεί το 2ο δημοτικό σχολείο Νικαίας), τους φορτώνουν σε καμιόνια και τους στέλνουν ομήρους στο Χαϊδάρι.

Η εκδικητική μανία των κατακτητών δεν σταματάει εδώ. Οι Νικαιώτες το ξέρουν. Κυκλοφορούν φήμες ότι θα γίνει μπλόκο στην ΚΟΚΚΙΝΙΑ. Δεν ξέρουν πότε. Όσοι έχουν την δυνατότητα φεύγουν σε άλλες περιοχές. Οι οργανωμένοι στην Αντίσταση αποφεύγουν να κοιμούνται στα σπίτια τους.

Ανοίγει το Εθνικό Συμβούλιο ο Πρόεδρος, Στρατηγός Νεόκοσμος Γρηγοριάδης

Εικόνα 41. Ανοίγει το Εθνικό Συμβούλιο ο Πρόεδρος, Στρατηγός Νεόκοσμος Γρηγοριάδης.

Το γυμνάσιο στους Κορυσχάδες όπου έγινε το Εθνοσυμβούλιο 1944

Εικόνα 42. Το Γυμνάσιο στους Κορυσχάδες που έγινε το Εθνοσυμβούλιο 1944.

Το Μπλόκο της Κοκκινιάς

Μάνα το γράμμα μου αυτό
κι αν είναι το στερνό
μην κλάψεις και μη λυπηθείς,
Μάνα κουράγιο,
κράτησε το κεφάλι σου ψηλά.
Σήμερα κάπνισα το πρώτο μου
τσιγάρο,
μπορεί και το στερνό.
Ο διπλανός μου είχε δυο
και μου δωσε το ένα.
Δεν τον εδείξαν οι κουκουλοφόροι,
ίσως να είναι τυχερός. Μακάρι.
Οι κουκουλοφόροι Μάνα μοιάζουν με
δήμιους
ή μάλλον με σκουλήκια.
Είμαστε αρκετοί, μας πάνε για τη
Μάντρα,
της Κοκκινιάς τη Μάντρα,
τους άλλους στο Χαϊδάρι.
Λένε πως θα μας εκτελέσουν την αυγή.
Αν γίνει έτσι Μάνα
το Γιάννη μας μπορεί να βρω
που' πεσε στο Αλβανικό.
Κρίμα που ο πατέρας μας δεν ζει,

θα ήτανε περήφανος πολύ.

Τα δυο του τα παιδιά

πέσανε για τη Λευτεριά.

Μάνα να προσέχεις, ο Δράκος

Ψυχομαχά

κι είναι για τούτο πιότερο επικίνδυνος,

πιότερο αιμοβόρος.

Μάνα φιλιά για τη Μαρία μας,

να την προσέχεις, να μεγαλώσει,

να παντρευτεί, να κάνει γιους

να πάρουν τ ονομά μας.

Μανούλα σ' αγαπώ.

Συγχώρα με αν σε πίκρανα ποτέ.

Μανούλα σε φιλώ.

Ο γιος σου ο μικρός.

Κοκκινιά, 17 Αυγούστου 1944

Εικόνα 43. Πλατεία Αγίου Νικολάου. Εδώ οι Γερμανοί κατακτητές με τους ντόπιους συνεργάτες τους σκότωσαν Έλληνες πατριώτες στις 17 Αυγούστου 1944. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Εικόνα 44. Μάντρα της Κοκκινιάς. Εδώ στις 17 Αυγούστου 1944 οι Γερμανοί κατακητές εκτέλεσαν Έλληνες πατριώτες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Εικόνα 45. 3^{ο} Νεκροταφείο. Μνημείο εκτελεσθέντων στο μπλόκο της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου 1944 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

17 Αυγούστου 1944. Ξημερώνει. Η εργατιά της Νίκαιας ετοιμάζεται για τη δουλειά. Και ξαφνικά *«ΠΡΟΣΟΧΗ ΠΡΟΣΟΧΗ. Όλοι οι άντρες από 14 μέχρι 60 χρονών, με τα χέρια ψηλά να συγκεντρωθούνε στην πλατεία της Οσίας Ξένης. Θα γίνει έρευνα στα σπίτια και όσοι βρίσκονται μέσα θα σκοτώνονται επί τόπου».*

Το αίμα παγώνει στις φλέβες. Έχουμε μπλόκο, το έκαναν, θα μας σκοτώσουν όλους. Να πάμε ή να κρυφτούμε, το δίλημμα μεγάλο. Πού να κρυφτούνε όμως; Τα μικρά προσφυγικά φτωχόσπιτα της Νίκαιας δεν παρέχουν και πολλές τέτοιες δυνατότητες. Μερικοί το τολμούν.

Πάνοπλοι Γερμανοί έχουν στήσει μπλόκο σε όλα τα περάσματα της Νίκαιας. Αγιά Σοφιά, Ρέντη, Λεύκα, Αιγάλεω, Κορυδαλλό, Κερατσίνι. Δεν μπορεί να περάσει κουνούπι.

Στους δρόμους, στις γωνίες, στις πλατείες καραδοκούν οπλισμένοι σαν αστακοί Γερμανοί, Γερμανοτσολιάδες, Ταγματασφαλίτες, Χίτες και όλων των ειδών συνεργάτες του κατακτητή (Οργάνωση Χ: παραστρατιωτική οργάνωση στην υπηρεσία του κατακτητή).

Τα φερέφωνά τους, με τα χωνιά στο χέρι γυρνάνε στους δρόμους και τα στενά επαναλαμβάνοντας το ίδιο μοτίβο. Οι πόρτες σιγά-σιγά ανοίγουν, αμούστακα παλικαρόπουλα, νέοι άνδρες και ηλικιωμένοι, με τα χέρια ψηλά κατευθύνονται προς την πλατεία της Οσίας Ξένης. Σιγά Σιγά οι δρόμοι γεμίζουν. 'Οσοι μένουν προς την πλατεία του Αγίου Νικολάου πηγαίνουν πρώτα εκεί.

Η ώρα περνάει, η προθεσμία κοντεύει να λήξει. Από ένα σπίτι της Αμερικανίδων Κυριών βγαίνουν δύο νέοι άνδρες με τα χέρια ψηλά. Πίσω τους η νεαρή γυναίκα του ενός κρατώντας από το χέρι τον πεντάχρονο γιό της. Στη γωνία με την Π.Τσαλδάρη (πρώην οδός οκτώ) δύο οπλισμένοι Χίτες καραδοκούν. Μόλις τους βλέπουν σηκώνουν τα όπλα για να πυροβολήσουν. Αστραπιαία η γυναίκα μπαίνει μπροστά στους άντρες με το παιδί φωνάζοντας: Μη, μην πυροβολείτε, έρχονται. Και ώ του θαύματος έπιασε. Η ψυχραιμία της νεαρής γυναίκας έσωσε και τους τέσσερις. Οι Χίτες δεν πυροβόλησαν, έβαλαν τις φωνές να τρέξουν στην πλατεία γρήγορα.

Η πλατεία είναι γεμάτη. Υπάρχουν κιόλας δύο νεκροί (στην μνήμη τους έχει τοποθετηθεί μαρμάρινη πλάκα). Από κει τους στέλνουν προς την πλατεία της Οσίας Ξένης, που ήταν τότε μια μεγάλη αλάνα. Από την μια μεριά η εκκλησία και απέναντι η Μάντρα.

Η πλατεία είναι κατάμεστη. Καρφίτσα δεν πέφτει κάτω. Όλοι κάθονται κατάχαμα και τους λένε να έχουνε το κεφάλι ψηλά. Η αγωνία, ο φόβος, η ζέστη, μουσκεύουν με ιδρώτα τα πρόσωπα και τα κορμιά. Οι γυναίκες που προσπαθούν να τους φέρουν νερό απομακρύνονται βίαια από τους φρουρούς.

Σε λίγο εμφανίζονται γερμανικά καμιόνια. Είναι από τα εργοστάσια. Ήρθαν να πάρουν τους εργάτες τους. Όσοι δουλεύουν στους Γερμανούς, μετά από έλεγχο στις ταυτότητες, φορτώνονται στα καμιόνια και φεύγουν. Αυτοί γλιτώνουν.

Και τώρα αρχίζει το μεγάλο δράμα. Κουκουλοφόροι και μη νομίζοντας ότι έτσι θα γλιτώσουν το θλιβερό σαρκίο τους, παίρνουν κόσμο στο λαιμό τους.

Εσύ, εσύ, εσύ,.....

Όσους δείχνουν τους πάνε στη Μάντρα. Σε λίγο ακούγεται το κροτάλισμα του πολυβόλου. Ο Γερμανός δήμιος που έχει ξεπεράσει τα όρια της κτηνωδίας από το ούζο και το αίμα, πατάει τη σκανδάλη του πολυβόλου δίχως να στοχεύει.

Οι σφαίρες θερίζουν τα κορμια και τα ρίχνουν άψυχα κουφάρια το ένα πάνω στ'άλλο, ενώ στέλνουν ***ΤΙΣ ΑΘΑΝΑΤΕΣ ΨΥΧΕΣ ΣΤΟ ΠΑΝΘΕΟ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ***

Το κακό δεν σταματάει, συνεχίζεται. Δείχνουν κάποιον από τον σωρό.Εσύ, σήκω επάνω. Δείξε μας ποιούς γνωρίζεις. Το παλικάρι σφίγγει το στόμα και τις γροθιές. Δεν μιλάει. Τον χτυπούν με τα όπλα, τον ματώνουν. Τον γυρίζουν ανάμεσα στους καθισμένους, που σκύβουν το κεφάλι για να μην τους γνωρίσει. Τίποτα, δεν μιλάει. Ένας γερμανοτσολιάς με την ξιφολόγχη του βγάζει το μάτι και τότε μιλάει.

«Μη σκύβετε το κεφάλι μωρέ, δεν μαρτυράω κανένα» Τον στέλνουν στην μάντρα. Ακούγεται το πολυβόλο.

Σηκώνουν άλλον. Το ίδιο, δεν μιλάει. Στη Μάντρα. Ο Γερμανός δήμιος ποτίζει τα σωθικά του και το θολωμένο του μυαλό με ούζο. Τα παλικάρια ποτίζουν τη Μάντρα με το άλικο αίμα τους.

Ο τρίτος που σηκώνουν δεν θέλει να πάει στη Μάντρα. Επιτίθεται σε έναν από τους αρχηγούς των συνεργατών του εχθρού και τον πιάνει από το λαιμό. Εκείνος τον πυροβολεί και τον σκοτώνει.

Το μακελειό συνεχίζεται. Γερμανικά καμιόνια κουβαλάνε τους νεκρούς στο τρίτο νεκροταφείο και τους ρίχνουν σε μεγάλους λάκκους όπως-όπως. Μάνες, γυναίκες, ψάχνουν να βρούνε τους δικούς τους. Μερικές το καταφέρνουν. Οι πιο πολλοί όμως θάβονται ανώνυμοι χωρίς να μπορούν να τους βρούνε οι δικοί τους.

Στην είσοδο του τρίτου νεκροταφείου απέναντι από την εκκλησία υπάρχει μνημείο των εκτελεσθέντων στο Μπλόκο της Κοκκινιάς. Στην πλατεία της Οσίας Ξένης υπάρχει ηρώο στη μνήμη των εκτελεσθέντων στο Μπλόκο.

Εικόνα 46. Εβραϊκό νεκροταφείο. Μνημείο για τους 216 Έλληνες Εβραίους αξιωματικούς και οπλίτες που έπεσαν ηρωικά μαχόμενοι για την πατρίδα στον πόλεμο 1940-41 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Εικόνα 47. Εβραϊκό νερκοταφείο. Μνημείο για τους Έλληνες Εβραίους θύματα της ναζιστικής θηριωδίας. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Στο εβραϊκό νεκροταφείο (τμήμα του τρίτου νεκροταφείου, είσοδος από Επτανήσου-Γιώργου Γεννηματά) υπάρχει μνημείο για τους 216 Έλληνες Εβραίους αξιωματικούς και οπλίτες που έπεσαν ηρωικά μαχόμενοι για την πατρίδα στον πόλεμο 1940-41 και μνημείο για τους Έλληνες Εβραίους θύματα της Ναζιστικής Θηριωδίας.

Στο μεταξύ περίπολα από Γερμανούς και συνεργάτες τους κάνουν έρευνες στα σπίτια. Οσους βρίσκουν να κρύβονται τους εκτελούν επί τόπου και βάζουν φωτιά στα σπίτια τους.

Τα περίπολα που κάνουν έρευνα στον Άνω Καραβά (Νεάπολη), στην περιοχή του γηπέδου Νεάπολης έχουν εύκολη δουλειά, τα σπίτια είναι λίγα αραιά χτισμένα. Σε ένα από αυτά εντοπίζουν να κρύβεται ομάδα αγωνιστών. Γίνεται μάχη. Χτυπούν το σπίτι με όλμους. Σκοτώνεται Γερμανός αξιωματικός. Τα πυρομαχικά των αγωνιστών είναι λίγα και τελειώνουν γρήγορα. Συλλαμβάνονται όλοι και εκτελούνται επί τόπου, εκτός από την αρχηγό της ομάδας, μια εικοσάχρονη κοπέλα, την οποία πηγαίνουν στην Οσία Ξένη. Την βασανίζουν απάνθρωπα να μαρτυρήσει και άλλους. Τίποτα. Την εκτελούν μαζί με άλλες δυό κοπέλες στη Μάντρα.

Στην ίδια περιοχή τα περίπολα βρίσκουν μια άλλη ομάδα. Στην μάχη που ακολουθεί ο αρχηγός μένει τελευταίος και αντιμετωπίζει μόνος του τον εχθρό, δίνοντας την ευκαιρία στους άλλους να διαφύγουν. Ο αρχηγός σκοτώνεται στη μάχη.

Η εκδικητική μανία των κατακτητών συνεχίζεται. Σκοτώνουν και βάζουν φωτιά στα σπίτια. Η περιοχή καίγεται.

Σε λίγο εμφανίζονται γερμανικά καμιόνια με κρατούμενους από την Οσία Ξένη. Τους στήνουν σε ένα οικόπεδο και τους εκτελούν. Είναι καμιά πενηνταριά.

Στον τοίχο του γηπέδου Νεάπολης, στη γωνία Ακροπόλεως- Αρτέμιδος, έχει τοποθετηθεί Μαρμάρινη Πλάκα με το επίγραμμα **«Στους νεκρούς που έπεσαν εδώ στις 17 Αυγούστου του 1944»**

Στην πλατεία Σπάθα, απέναντι από το γήπεδο Νεάπολης, έχει τοποθετηθεί προτομή της εικοσάχρονης Αγωνίστριας Διαμάντως Κουμπάκη, που εκτελέστηκε στη Μάντρα. Η πλατεία τώρα έχει το όνομά της. Ο δήμος Κορυδαλλού για να τιμήσει τη νεαρή Ηρωίδα έχει δώσει το όνομά της σε έναν από τους δρόμους που βρίσκεται στο επάνω μέρος των φυλακών.

Εικόνα 48. Νεάπολη: Πλατεία Διαμάντως Κουμπάκη (πρώην Σπάθα). Η 20χρονη ηρωίδα που εκτελέστηκε στη μάντρα της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου 1944 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Το μαρτύριο στην Πλατεία της Οσίας Ξένης συνεχίζεται. Η αγωνία, ο φόβος, η ζέστη, η πείνα, η δίψα έχουν εξουθενώσει τους κρατούμενους.

Το απόγευμα κατά τις πέντε η ώρα τους βάζουν σε τετράδες και με τη συνοδεία των πάνοπλων φρουρών μια ατέλειωτη φάλαγγα διασχίζει τους δρόμους της Νίκαιας. Τους πηγαίνουν στο Χαϊδάρι. Είναι όμηροι. Το μαρτύριο δεν τελείωσε.

Το νέο κακό μαντάτο διαδόθηκε γρήγορα σε όλες τις γειτονιές. Οι γυναίκες ετοιμάζουν γρήγορα δέματα, τυλιγμένα σε πετσέτες, με ψωμί και ότι άλλο φαγώσιμο μπορούν, τσιγάρα, μπουκάλια με νερό (τότε δεν υπήρχαν πλαστικά) και τρέχουν στη θλιβερή πομπή να βρούνε τους δικούς τους ανθρώπους. Αυτό όμως είναι πολύ δύσκολο. Οι κρατούμενοι είναι χιλιάδες, οι γυναίκες το ίδιο, η γραμμή ατέλειωτη.

Όταν βρίσκουν το δικό τους άνθρωπο αισθάνονται τυχερές, γιατί μπόρεσαν και του’δωσαν το δέμα και γιατί τον είδαν ζωντανό.

Όταν δεν βλέπουν το δικό τους άνθρωπο μαύρα φίδια τις ζώνουν. Για τους περισσότερους εκτελεσμένους δεν ξέρουν ποιοι είναι.

Όταν βλέπουν κάποιο γνωστό, γεμάτες ελπίδα, του δίνουν το δέμα: *Δώστα στο Γρηγόρη, έχει και τσιγάρα μέσα.*

Η θλιβερή πομπή τραβάει στο Γολγοθά της, το Χαϊδάρι. Μερικοί δεν αντέχουν, από την εξάντληση πέφτουν κάτω. Οι άλλοι προσπαθούν να τους στηρίξουν. Όταν τους αντιλαμβάνονται οι φρουροί τους σκοτώνουν επί τόπου χωρίς κανένα δισταγμό.

Επιτέλους φτάνουν στο Χαϊδάρι. Οι Έλληνες γιατροί του στρατοπέδου τρίβουν τα μάτια τους. Μαθαίνουν ποιοί είναι και προσπαθούν να γλιτώσουν όσο πιο πολλούς μπορούν. Βγάζουν «ακατάλληλους για εργασία » τα μικρά παιδιά, τους ηλικιωμένους και τους προστάτες πολυμελών οικογενειών, τους οποίους αφήνουν ελεύθερους οι Γερμανοί. Έτσι τις επόμενες μέρες αρχίζουν να επιστρέφουν στη Νίκαια αρκετοί από τους κρατούμενους στο Χαϊδάρι.

Οι συγγενείς και οι γείτονες προσπαθούν να μάθουν από αυτούς για την τύχη των δικών τους. Οι πληροφορίες που παίρνουν, πολλές φορές είναι αντιφατικές.

Μήπως είδες το Γιώργο;
Ναι τον είδα.
Μου' δωσε τσιγάρο.
Καπνίσαμε μαζί.
Ενώ άλλος έλεγε :
Ναι τον είδα.
Του βγάλανε το μάτι και τον σκοτώσανε.
Ωχ ,Θεέ μου. Να μην το μάθει η Αρετή.

Εικόνα 49. Μοργκεντάου - Μαινεμένης. Στους νεκρούς που έπεσαν εδώ στις 17 Αυγούστου 1944 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Από τους υπόλοιπους που έμειναν στο Χαιδάρι οι Γερμανοί στέλνουν δύο αποστολές από 1500 περίπου άτομα η κάθε μια στην Γερμανία, από τις οποίες μόνο η πρώτη έφτασε.

Τους έκλεισαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως και τους χρησιμοποιούσαν σε καταναγκαστικά έργα κάτω από άθλιες συνθήκες. Από τις κακουχίες, τα βασανιστήρια και τις εκτελέσεις πολλοί δεν γύρισαν ποτέ.

Η δεύτερη αποστολή έφτασε μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Οι σιδηροδρομικές γραμμές είχαν καταστραφεί από την Αντίσταση και το τρένο δεν μπορούσε να συνεχίσει. Έτσι οι Γερμανοί υποχρεώθηκαν να τους αφήσουν ελεύθερους.

Μέσα στο πρώτο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου του 1944 οι Γερμανοί αναγκάζονται να αφήσουν ελεύθερους και τους άλλους κρατούμενους στο Χαϊδάρι, που γυρίζουν επιτέλους στους δικούς τους. Στη Νίκαια τα συναισθήματα είναι ανάμεικτα. Άλλοι χαίρονται που γύρισαν οι δικοί τους ανθρωποι και άλλοι κλαίνε γαιτί ανάμεσά τους δεν είναι και οι δικοί τους.Στο Νεκροταφείο της Νεάπολης υπάρχει μνημείο Ομήρων Γερμανίας.

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1944 γίνεται το μνημόσυνο των θυμάτων της Μάντρας και των άλλων θυμάτων της 17 Αυγούστου 1944. Η εκκλησία της Οσίας Ξένης, η πλατεία και οι γύρω δρόμοι είναι γεμάτοι από μαυροφορεμένες γυναίκες και Νικαιώτες που ήρθαν να τιμήσουν τη μνήμη των παιδιών τους που έπεσαν στο Μπλόκο.

Όμως, και αυτή η εκδήλωση βάφεται με το αίμα Νικαιωτών. Οι Γερμανοι πυροβολούν στο πλήθος από τα πολυβολεία που έχουν στα Μανιάτικα (λόφος

Βώκου) μπροστά στην εκκλησία και στους γύρω λόφους. Πέφτουν νεκροί και πολλοί τραυματίες και αυτή τη φορά από τα γερμανικά πυρά. Η Νίκαια εξακολουθεί να προσφέρει για τη Λευτεριά το πολύτιμο αίμα των παιδιών της.

Μετά την απελευθέρωση οι τοπικές αρχές και ο κόσμος της Νίκαιας διοργάνωναν εκδηλώσεις στη μνήμη των εκτελεσθέντων στο Μπλόκο της Κοκκινιάς. Οι κυβερνήσεις όμως της παράταξης που επικράτησε στον εμφύλιο διαλύανε βίαια με την αστυνομία τις εκδηλώσεις αυτές με την αιτιολογία ότι τα θύματα ανήκαν σε άλλη κομματική παράταξη και..... καλά να πάθουν.

Άλλοτε πάλι διαστρέβλωναν τα γεγονότα και παρουσίαζαν τους θύτες για θύματα.

Αρχές Οκτωβρίου 1944. Όλα δείχνουν ότι οι Γερμανοί δεν αντέχουν να μείνουν άλλο στη χώρα μας.

Εικόνα 50. Γήπεδο Νεάπολης. Ακροπόλεως και Αρτέμιδος. Στους νεκρούς που έπεσαν εδώ στις 17 Αυγούστου 1944 (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Στη Νίκαια ο κόσμος, ακόμη και τα παιδιά, στήνουν οδοφράγματα στους δρόμους για να εμποδίσουν επιθέσεις των Γερμανών. Οι συνεργάτες τους έχουν εξαφανιστεί. Κυκλοφορούν φήμες ότι οι Γερμανοί φεύγοντας θα ανατινάξουν το εργοστάσιο της ΔΕΗ (τότε ΗΕΑΠ: Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών- Πειραιώς) στο Κερατσίνι. Οι Αγωνιστές της Αντίστασης σπεύδουν να το περιφρουρήσουν.

Ξημερώματα στις 12 Οκτωβρίου 1944 ο λαός της Νίκαιας ξεχύνεται στους δρόμους και στις πλατείες και πανηγυρίζει.

Οι Γερμανοί φύγανε, οι Γερμανοί φύγανε.

Αμετανόητοι όμως οι Γερμανοί θέλανε και τις τελευταίες στιγμές να χυθεί αίμα. Γίνεται σκληρή μάχη στο Κερατσίνι που στοίχισε τη ζωή σε ένδεκα ακόμη παλικάρια. Οι Γερμανοί είχαν μεγαλύτερες απώλειες και άφησαν και αιχμαλώτους. Με το βαρύ αυτό τίμημα, χάρη στην αυτοθυσία των παλικαριών της Αντίστασης, σώθηκε η Ηλεκτρική.

Εικόνα 51. Βοσπόρου – Πέτρου Ράλλη (Κυδωνιών). Προσφυγικές κατοικίες (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Πεσόντες

Αυτούς που πέσαν μην τους κλαις
το κλάμα δεν το θένε
αλλά τραγούδια να τους λες
για λευτεριά να λένε

Το αίμα τους το πορφυρό
τ'άλικο και τ'αντρίκιο
ποτάμι εχύθη βουερό
για του Λαού το δίκιο

Και πα στην πέτρα τη λευκή
ν' ανάψεις δυο αγιοκέρια
για κείνους κάνε προσευχή
που βάψανε τα χέρια
Κι αν δεις πουλί, μικρό πουλί
να πεις να κελαηδήσει
της λευτεριάς το γυρισμό
γλυκά να τραγουδήσει

Εικόνα 52. Πλατεία Οσίας Ξένης. Πεσόντες. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Οι Γερμανοί φύγανε, οι Γερμανοί φύγανε. Ο λαός ενθουσιασμένος πανηγυρίζει.

Στις 18 Οκτωβρίου 1944 έρχεται στην Αθήνα η πρώτη μετά την απελευθέρωση Κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου.

Όμως τα προβλήματα της χώρας και του λαού συνεχίζονται.

Στη διάρκεια της κατοχής η Εγγλέζικη προπαγάνδα είχε περάσει στο Λαό: *« θα ’ρθουν οι Εγγλέζοι και θα τρώμε με χρυσά κουτάλια».*

Και ήρθαν οι Εγγλέζοι και αντί για χρυσά κουτάλια έφεραν το Διχασμό, τον εμφύλιο.

Γιατί ήρθαν οι Εγγλέζοι; Οι Γερμανοί έφευγαν από μόνοι τους. Και αν δεν έφευγαν από μόνοι τους Ενωμένη η Εθνική Αντίσταση μπορούσε να τους διώξει μια ώρα αρχύτερα. Μία Ελλάδα Ενωμένη, Δυνατή, με εμπειροπόλεμο στρατό, που θα έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στα Βαλκάνια, δεν συνέφερε ούτε στην Αγγλία, ούτε στη Ρωσία, ούτε και στις νικημένες Γερμανία, Ιταλία, Βουλγαρία.

Ο Εμφύλιος Πόλεμος, η πιο δραματική περίοδος της νεότερης ιστορίας της χώρας, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, οφείλεται αφ’ ενός μεν στην Αγγλία, οι

Μυστικές Υπηρεσίες της οποίας δούλευαν σε όλη τη διάρκεια της κατοχής για το σκοπό αυτό, αφ' ετέρου δε στην κοντόθωρη, αδύναμη, ανίκανη και κούφια φιλόδοξη Πολιτική Ηγεσία, που δεν μπόρεσε να τον αποτρέψει.

Ρωμιοσύνη

Χεροπόδαρα δεμένη
εκειτόσουνα αιώνες
ταπεινή και ρημαγμένη
με συντρίμμια τις κολόνες

Κι αναστήθηκες μιας μέρας
στο χαρούμενο το φως
κι όταν σύντριψες το τέρας
ξαφνιαστήκαν για το πώς

Ρωμιοσύνη, Ρωμιοσύνη
στο' να χέρι το Σταυρό
στ' άλλο την αντρειωσύνη
κάθε δύσκολο καιρό

Κι ως εστήριξες τα πόδια
στ' άγιο χώμα το ιερό
ξεδιπλώθηκες πανώρια
στον αθάνατο χορό
Τα παιδιά σου ορφανεμένα
δίχως μάνα σ'άλλον κύρη
ροδαγκάθια πλουμισμένα
στο τρελό το πανηγύρι

Ρωμιοσύνη, Ρωμιοσύνη
πόσα σου'χουν καμωμένα
δυνατού μεγαλοσύνη

περασμένα ξεχασμένα

Οι εχθροί σε φοβηθήκαν
και σου σκύψαν το κεφάλι
μα οι φίλοι σ' αρνηθήκαν
να σε δούνε πιο μεγάλη

Και σου κόψαν τις φτερούγες
για να μη ψηλά πετάς
και να σέρνεσαι στις ρούγες
ελεημοσύνη να ζητάς

Ρωμιοσύνη-Ρωμιοσύνη
πόσα σου 'χουν καμωμένα
οι εχθροί σου και οι φίλοι
χωριστά ή ταιριασμένα

Εκδρομές

Εικόνα 53. Δεκαετία του ’50. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς της Κοκκινιάς εκδρομή στη λίμνη του Μαραθώνα. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Η Κατοχή άφησε βαθιές πληγές στην Κοκκινιά και στους Κοκκινιώτες. Η φτώχεια, η ανέχεια, η στέρηση ήταν φανερή. Πολλά παιδιά υποσιτίζονταν, οι ασθένειες τα κατατυραννούσαν, η παιδική θνησιμότητα μεγάλη.

Το κράτος και οι ανθρωπιστικές οργανώσεις, ευαισθητοποιημένες από την τραγική αυτή κατάσταση, προσπάθησαν να βοηθήσουν όσο και όπως μπορούσαν, και κυρίως τα παιδιά.

Τα Δημόσια Δημοτικά Σχολεία χορηγούσαν στους μαθητές τους πρωινό ρόφημα (γάλα με κακάο), στις δέκα η ώρα σταφιδόψωμο ή ψωμοτύρι (το περίφημο δεκατιανό) και πότε-πότε κουτιά με τυρί Ολλανδίας για το σπίτι.

Τα καλοκαίρια λειτουργούσαν κατασκηνώσεις, σε τρεις περιόδους των είκοσι ημερών η κάθε μία, στη φανερωμένη της Σαλαμίνας και στη Μαγκουφάνα. Στον Άγια Ανδρέα λειτουργούσαν κατασκηνώσεις της Λέσχης Εργαζομένου Παιδιού (ΛΕΠ).

Εικόνα 54. Τέλη δεκαετίας του ’50. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς της Κοκκινιάς, κατασκήνωση στη Μαγκουφάνα. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Με την ευκαιρία της επίσκεψης των παιδιών τους που ήταν στις κατασκηνώσεις, πολλές οικογένειες έκαναν την κυριακάτικη εκδρομή τους, ξεφεύγοντας για λίγο, από τις καθημερινές έγνοιες και το μόχθο της βιοπάλης.

Η Ούνρα πρόσφερε τη δική της βοήθεια σε είδη ρουχισμού.

Η φυματίωση θέριζε τους καταταλαιπωρημένους πρόσφυγες. Οι γιατροί συνιστούσαν καθαρό αέρα (εξοχή) και καλή διατροφή, πράγματα δύσκολα για τους περισσότερους. Όσοι μπορούσανε στέλνανε τους δικούς τους στο όμορφο πευκοδάσος του Χαϊδαρίου με το πολύ καλό και υγιεινό κλίμα, οι άλλοι…

Για να ικανοποιήσουν την ανάγκη αυτήν, αλλά και για να ξεφύγουν έστω και για λίγο από τα καθημερινά βάσανα, έκαναν κοντινές εκδρομές ή απογευματινούς περιπάτους τις καλοκαιριάτικες Κυριακές στη Βάρκιζα, το Καβούρι, το Φάληρο, την Πειραϊκή, τη Φρεαττύδα, στου Παρασκευά, στο Πέραμα με το τραμ, έκαναν το μπάνιο τους στη θάλασσα και μετά τρώγανε ότι είχανε φέρει μαζί τους ή κάθονταν στα όμορφα παραθαλάσσια ταβερνάκια για ουζάκι, κρασάκι, ή μπυρίτσα και όμορφους μεζέδες.

Άλλοτε πάλι προτιμούσαν το βουνό, την Πάρνηθα, το Μπογιάτη, την Πεντέλη, τη Δροσιά, την Εκάλη, το Μαρούσι, την Κηφισιά…

Τον καιρό εκείνο δεν υπήρχαν πούλμαν. Οι εκδρομές γίνονταν με φορτηγά αυτοκίνητα, που έφευγαν από την πλατεία του Αγίου Νικολάου και στα πλαϊνά τους είχαν την επιγραφή:

ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΑΙ

ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ – ΕΚΔΡΟΜΑΙ

Με φορτηγά αυτοκίνητα, γίνονταν, όταν γίνονταν, και οι σχολικές εκδρομές.

Όταν απεργούσαν τα λεωφορεία, η συγκοινωνία «ΑΘΗΝΑΙ-ΝΙΚΑΙΑ» και «ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ-ΝΙΚΑΙΑ» γίνονταν με φορτηγά, με «πειρατικά» (Ι.Χ. που δούλευαν παράνομα σαν ταξί) και με στρατιωτικά αυτοκίνητα.

Ο πιο συνηθισμένος τόπος για τις καλοκαιρινές κυριακάτικες εκδρομές, ήταν η Πεντέλη με το όμορφο παρθένο πευκοδάσος της, τα κρυστάλλινα τρεχούμενα νερά της, το παλάτι της Δούκισσας της Πλακεντίας, τη σπηλιά του λήσταρχου Νταβέλη και τους λιγοστούς ντόπιους αγροτοκτηνοτρόφους κατοίκους της.

Πολλές οικογένειες ξεκινούσαν από το απόγευμα του Σαββάτου. Παίρνανε μαζί τους φαγητά, κουρελούδες, σεντόνια, μαξιλάρια, σκοινιά και ότι άλλο θα τους ήταν απαραίτητο. Διαλέγανε κάποιο χώρο κατάλληλο και στήσανε εκεί την «τσαρδάκια» τους για να κοιμηθούνε τη νύχτα. Το πρωί ξυπνούσανε με το πρώτο ξεμύτισμα του ήλιου, τα χαρούμενα τιτιβίσματα των πουλιών και το μονότονο τραγούδι των τζιτζικιών.

Εικόνα 55. Δεκαετία του ’40, λίγο μετά την Κατοχή. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς της Κοκκινιάς εκδρομή στην Πεντέλη (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Το παγωμένο γάργαρο νερό τους ξυπνούσε ολότελα. Τα κακοπαθημένα τους πλεμόνια φούσκωναν με ολόφρεσκο καθάριο αέρα.

Τρώγανε με όρεξη και ευχαρίστηση το πρωινό τους. Τα παιδιά αρχίζανε τα παιχνίδια τους. Φτιάχνανε κούνιες δένοντας σχοινιά στα κλαδιά των δέντρων, μαζί τους και οι μεγάλοι. Τα πιο μεγάλα αγόρια κάνανε κάνανε βόλτες φλερτάροντας τα κορίτσια. Κάποιοι με κιθάρες σχηματίζανε κομπανίες και τραγουδούσαν. Γύρω τους μαζεύονταν νεολαία, μερικοί, οι πιο «θαρραλέοι» χόρευαν με τις πιο «ζωηρές».

Το μεσημέρι, κάτω από την τσαρδάκα, απλωνόταν το τραπεζομάντιλο, βγαίνανε τα φαγητά, κεφτεδάκια, ντολμαδάκια, τυρόπιτα, σαλάτα, …., η οικογένεια καθόταν σε κουρελούδες, ολόγυρα, και όλοι τρώγανε με όρεξη ευχαριστημένοι, πίνοντας άφθονο πεντελικό νερό που έτρεχε γάργαρο αφειδώς και λέγανε ότι κάνει καλό.

Μετά το φαγητό τα παιδιά γύριζαν στα παιχνίδια τους, οι μεγάλοι ξεκουράζονταν, παίρνοντας και κανένα μεσημεριάτικο υπνάκο και οι νέοι συνέχιζαν τις βόλτες τους, φλερτάροντας τα κορίτσια.

Οι ώρες περνάνε ευχάριστα για όλους, σιγά-σιγά σουρουπώνει. Μαζεύουν τα πράγματα τους, φροντίζουν να αφήσουν το χώρο καθαρό, την άλλη Κυριακή θα ξανάρθουν, οι ίδιοι ή κάποιοι άλλοι και πρέπει να βρουν το χώρο καθαρό. Βέβαια υπήρχαν και οι «δε βαριέσαι», αυτοί ποτέ και από πουθενά δε λείπουν.
Σαν έφτανε η ώρα, κρατώντας στα χέρια τα πράγματα τους, τις γκλίτσες που είχαν αγοράσει από τους ντόπιους, τις φωτογραφίες της στιγμής που είχαν βγάλει υπαίθριοι φωτογράφοι και στη ψύχή τους την ανάμνηση της όμορφης εκδρομής, παίρνανε το δρόμο του γυρισμού. Η βιοπάλη καραδοκούσε, η Κοκκινιά τους καρτερούσε.

Εικόνα 56. Δεκαετία του ’50.Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς της Κοκκινιάς εκδρομή στον Ωρωπό. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Μνήμες

Α στο καλό ρε Θοδωρή
απόψε γέλασα πολύ,
μου ’πες αστεία ένα σωρό,
απ’ τον παλιό καλό καιρό.

Α στο καλό ρε Θοδωρή,
μ’ έκανες κι έκλαψα πολύ,
μου ’ρθαν στη θύμηση καημοί,
που δεν ξεχνιούνται στη ζωή.

Γεια και χαρά σου Θοδωρή,
κι όπου κι αν βρίσκεσαι στη γη,
πάρε τις θύμησες που λες
και διηγώντας τες
μια να γελάς και δυο να κλαις.

Οδός Οκτώ

Στη μεταπολεμική Νίκαια η οδός Οκτώ (Παναγή Τσαλδάρη) και ιδιαίτερα το τμήμα από την Τζαβέλλα μέχρι την Κυδωνιών (Πέτρου Ράλλη) ήταν ο πιο κεντρικός δρόμος. Είχε τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα, καταστήματα υποδημάτων και διάφορα άλλα καταστήματα τα οποία είχαν πάντοτε μεγάλη κίνηση από Κοκκινιώτες που αγόραζαν τα διάφορα εμπορεύματα που χρειάζονταν μετρητοίς ή με δόσεις.

Στην αρχή της οδού υπήρχαν οι χειμερινοί κινηματογράφοι «ΑΠΟΛΛΩΝ» και «ΡΕΑ», στους οποίους πήγαιναν πολλοί Κοκκινιώτες. Ιδιαίτερα, όταν παιζόταν τουρκική ή ελληνική ταινία του παλιού καλού ελληνικού κινηματογράφου, για πολλές μέρες σχηματίζονταν ουρές μεγάλες από ανθρώπους που περίμεναν υπομονετικά, μέχρι να μπορέσουν να μπούνε μέσα να δούνε το έργο.

Τότε δεν υπήρχε τηλεόραση, ο κινηματογράφος ήταν η πιο φθηνή και η πιο δημοφιλής διασκέδαση για μικρούς και μεγάλους.

Δίπλα στον κινηματογράφο «ΑΠΟΛΛΩΝ» υπήρχε κατάστημα ξηρών καρπών, που το είχε ένας Αρμένιος, από όπου προμηθεύονταν ηλιόσπορους, πασατέμπο και άλλους ξηρούς καρπούς, οι θεατές των κινηματογράφων και όχι μόνο.

Δίπλα στον κινηματογράφο «ΡΕΑ» το ζαχαροπλαστείο του Πολυζώη με τους μόνιμους θαμώνες του, λίγο πιο πάνω, στη γωνία, το Ε΄ Αστυνομικό Τμήμα και πιο πάνω το κεμπαπτζίδικο «Αιγυπτιακό» που συνεχίζει τη λειτουργία του από το 1924. (Πρόσφατα έχει ανοίξει απέναντι σύγχρονο ψητοπωλείο με την ίδια φίρμα). Το καλοκαίρι έβγαζε τραπέζια στο πεζοδρόμιο όπου πολλοί Κοκκινιώτες και από άλλες περιοχές μαζί με τη βραδινή δροσιά απολάμβαναν το φημισμένο κεμπάπ και παγωμένη μπίρα ποτήρι.

Ανεβαίνοντας στο επόμενο τετράγωνο, στα αριστερά του δρόμου υπήρχαν τα οινομαγειρεία Παπάζογλου, Κλεόδημου και Πίρδα, τα οποία βγάζανε τα καλοκαίρια τραπέζια στο πεζοδρόμιο και συγκέντρωναν πολλούς μερακλήδες, οι οποίοι απολάμβαναν εκλεκτούς μεζέδες, καλό βαρελίσιο κρασί ή παγωμένη μπίρα ποτήρι.

Απέναντι, στα δεξιά του δρόμου, υπήρχε το ταβερνάκι-παραγκάκι. Ηταν μια μακρόστενη αυθαίρετη παράγκα-ταβέρνα, στην οποία οι μερακλήδες απολάμβαναν καλό βαρελίσιο κρασί, πικάντικους ανατολίτικους μεζέδες, με σπεσιαλιτέ το τασκεμπάπ και τα σμυρνέικα σουτζουκάκια, και μερακλώνανε με τραγούδια στα

τούρκικα από δίσκους. Πιο πάνω ήταν το ζαχαροπλαστείο Νικολέλη για γλυκό, παγωτό ή λουκουμάδες.

Παραδίπλα το μπακάλικο – ουζερί του Παπαδιώτη. Σερβίριζε ούζο και σε λαδόχαρτο μεζέδες από το μπακάλικο, ελιές, τυρί, ρέγκα, παστές σαρδέλες, αντσούγες, λακέρδα και ο,τιδήποτε άλλο διέθετε το μπακάλικο και επιθυμούσαν οι μερακλήδες πελάτες του.

Εικόνα 57. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Προσφυγόπουλα Δεύτερης Γενιάς σε δρόμο της Κοκκινιάς (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στην επάνω γωνία του τετραγώνου υπήρχαν τα λαϊκά κέντρα του Περιβόλα αριστερά και απέναντι του Κεφάλα, στα οποία κατά καιρούς τραγούδησαν πολλοί από τους γνωστούς λαϊκούς τραγουδιστές όπως η Σωτηρία Μπέλλου, η Καίτη Γκρέι, ο Στέλιος Καζαντζίδης, ο Πάνος Γαβαλάς με τη Ρία Κούρτη, ο Σπύρος και η Ζωή Ζαγοραίου, ο Βαγγέλης Περπινιάδης και πολλοί άλλοι λιγότερο ή περισσότερο γνωστοί. Για πολλά χρόνια τραγουδούσε στου Κεφάλα και ο περίφημος ανατολίτης τραγουδιστής Νούρος.

Δίπλα στον Περιβόλα, στη γωνία, υπήρχε μια μικρή παράγκα, η οποία παλιότερα ήταν σαρωθροποιείο (σκουπάδικο) και μετά έγινε σουβλατζίδικο.

Απέναντι από του Κεφάλα, στη γωνία, υπήρχε το ζαχαροπλαστείο του Κοτόψειρα (παρατσούκλι που λέγεται ότι του το κολλήσανε, επειδή στην κατοχή είχε μια κότα την οποία έβραζε και πουλούσε το ζουμί της για πολλές μέρες). Ήταν φημισμένο για τα γλυκά ταψιού, ιδίως για το σάμαλι, και για το παγωτό του που

έφτιαχνε με μια χειροκίνητη παγωτομηχανή. Πολλοί πήγαιναν εκεί, ιδίως το καλοκαίρι, για να απολαύσουν τα λαϊκά τραγούδια τρώγοντας ένα γλυκό ή παγωτό. Αργότερα, όταν το ζαχαροπλαστείο μεταφέρθηκε στην Πέτρου Ράλλη, κοντά στο θερινό κινηματογράφο Γρανάδα, στη θέση του έγινε σουβλατζίδικο.

Απέναντι από τον Περιβόλα, στη γωνία, έξω από το κουρείο, υπήρχε υπαίθριο κοκορετσάδικο που σκόρπιζε τις μυρωδιές του από νωρίς το απόγευμα και πουλούσε το κοκορέτσι, πασπαλισμένο με μυρωδάτη ρίγανη, σε λαδόχαρτο.

Πιο πάνω, στ' αριστερά του δρόμου, ήταν τα υποδηματοποιεία του Τσουμπαριώτη που ήταν και μουσικός, έπαιζε ντραμς στου Κεφάλα και στον Αστέρα στη Νεάπολη, του Βαρδαξόγλου, του Προδρομίδη και του Αργύρη, που έφτιαχναν και πουλούσαν παπούτσια αντρικά, γυναικεία και παιδικά, έτοιμα και επί παραγγελία.

Στη γωνία των οδών Οκτώ και Καλαβρύτων έβγαζε το «κατάστημά» της, ένα παιδικό καροτσάκι, η κυρα-Γιαννούλα. Πουλούσε σπίρτα, τσιγάρα, στραγάλια, σπόρια, καραμέλες, παιχνίδια, παιδικά περιοδικά, καραγκιόζη, ταρζάν-γκαούρ, μάσκα και την περίοδο της Καθαρής Δευτέρας χαρταετούς.

Στο πιο πάνω τετράγωνο, στην Αμερικανίδων Κυριών, ήταν το καφενείο του κυρ-Μανόλη (ο κυρ-Μανόλης, που ήταν από τα πρωτοπαλίκαρα του Πλαστήρα, του θρυλικού Μαύρου Καβαλάρη στη Μικρασιατική εκστρατεία, συνήθιζε τα απογεύματα να πίνει το ναργιλέ του μέσα ή μπροστά στο καφενείο του). Τα καλοκαίρια έβγαζε τραπέζια στο πεζοδρόμιο και στο χωματένιο δρόμο (τα αυτοκίνητα τότε ήταν λίγα) και οι μερακλήδες πελάτες του απολαμβάνανε καλό βαρελίσιο κρασί, εκλεκτούς ανατολίτικους μεζέδες και διασκέδαζαν ακούγοντας Μικρασιατική μουσική και τραγούδια από συγκρότημα Μικρασιατών Προσφύγων οργανοπαικτών όπως ο Φίλιππας με το σαντούρι, ο Χρήστος με το ούτι, το καμπουράκι και ο Αρσέν με το βιολί, ο Σαμιώτης με την κιθάρα.

Το φθινόπωρο, όταν έβαζε τον καινούργιο μούστο στα βαρέλια και μοσχομύριζε όλη η γειτονιά, έδινε μούστος στις γειτόνισσες και φτιάχνανε νόστιμη και μυρωδάτη μουσταλευριά.

Στις δυο γωνίες, κάτω από τις σκάλες υπήρχαν περίπτερα τα οποία, εκτός των άλλων, εξυπηρετούσαν τους γείτονες και με τα τηλέφωνα (λίγα ήτανε τα σπίτια που είχανε τότε τηλέφωνο).

Εικόνα 58. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Συντροφιά νεαρών Μικρασιατών προσφύγων διασκεδάζει στο παραγκάκι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 59. Αμερικανίδων Κυριών – Π. Τσαλδάρη (οδός Οκτώ). Προσφυγική κατοικία. Το μικρό μαγαζάκι λειτουργούσε για πολλά χρόνια σαν περίπτερο (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Λίγο πιο πάνω, αριστερά, ήταν το ζαχαροπλαστείο Κοκκινίδη. Εκεί είχαν το στέκι τους ορισμένοι μόνιμοι θαμώνες, οι οποίοι συχνά, ιδίως τα καλοκαίρια, ενοχλούσαν τους γείτονες με τη φασαρία που έκαναν όταν είχαν ποδοσφαιρικές συζητήσεις. Από εκεί εξορμούσαν για άλλες τερψιλαρύγγιες, τερψιστομάχιες ή άλλου είδους δραστηριότητες. Μασκότ του καταστήματος ο Λάζαρος ο χοντρός που ήταν γνωστός και αγαπητός σ' όλη την Κοκκινιά.

Πιο πάνω, στα δεξιά του δρόμου, το ζαχαροπλαστείο «Όμηρος» ήταν πολύ μικρό, μέσα δεν χωρούσε τραπέζια, αλλά έβγαζε τα καλοκαίρια στο πεζοδρόμιο. Ήταν το πιο αριστοκρατικό ζαχαροπλαστείο της Νίκαιας. Δίπλα του ήταν το ζαχαροπλαστείο του Σαμακοβλή και δίπλα, στη σκάλα, αναψυκτήριο που πουλούσε λεμονάδα, πορτοκαλάδα, βυσσινάδα ποτήρι. Εβαζε στο ποτήρι λίγο χυμό και από μια

κάνουλα συμπλήρωνε με ένα υγρό που το λέγανε οξυγόνο και μόνο του είχε μια ξινόστυφη γεύση. Τέτοια αναψυκτήρια υπήρχαν και πλανόδια.

Στην πλατεία του Αγίου Νικολάου, μια όαση πρασίνου στην Προσφυγούπολη, δεσπόζει η εκκλησία του Αγίου Νικολάου που είναι και Μητρόπολη Νίκαιας. Στο κάτω μέρος δεξιά ήταν η αφετηρία των λεωφορείων «Πειραιεύς – Νίκαια», αριστερά πιάτσα ταξί και επάνω η αφετηρία των λεωφορείων «Αθήναι-Νίκαια», τώρα είναι τα τρόλεϊ.

Αριστερά της πλατείας το οινομαγειρείο Μεταξά και γύρω-γύρω καφενεία-ουζερί. Στην ταράτσα της Εμπορικής Τράπεζας, (τότε ήταν καφενείο «Το Βυζάντιον»), ο θερινός κινηματογράφος «Πάνθεον» και στη γωνία ο φούρνος του Ντούρα. Εκεί ήταν και τα κομματικά γραφεία της ΕΡΕ, της Ενωσης Κέντρου και της ΕΔΑ.

Περιμετρικά πάνω στην πλατεία τα περίπτερα από τα οποία το ένα λειτουργούσε όλο το εικοσιτετράωρο.

Λίγο πλάι στο πεζοδρόμιο της εκκλησίας δύο καροτσάκια σκόρπιζαν τη μυρωδιά φρεσκοψημένων ξηρών καρπών και φωτίζονταν τα βράδια με ασετιλίνη. Απέναντι το ζαχαροπλαστείο του Καραμαργιού που αργότερα έγινε κατάστημα ηλεκτρικών συσκευών του Αθηνόδωρου Προύσαλη. Πιο πάνω ένα ανθοπωλείο και κοντά στην Κυδωνιών το μαγαζί του Μπελαμή που πουλούσε γλυκά, καραμέλες και παιχνίδια.

Δίπλα στο ζαχαροπλαστείο Κοκκινίδη ήταν το καπελάδικο της κυρα-Μοσχούλας και δίπλα του το κατάστημα ψιλικών και παιχνιδιών του Φυντανίδη και λίγο πιο πάνω το κατάστημα ψιλικών και παιχνιδιών της κυρα-Πολυξένης.

Δίπλα στον Κεφάλα και επί της οδού Βρυούλων, ήταν ο φούρνος που έφτιαχνε κουλούρια και πίτες για σουβλάκια και δίπλα του το ποτοποιείο του κυρ-Νικολάκη. Στη γωνία Βρυούλων και Μοργκεντάου ήταν το μπισκοτάδικο του Γιουμουσάκογλου και δίπλα του επί της Μοργκεντάου, ο φούρνος του μπαρμπα-Σταύρου που έφτιαχνε κουλούρια και πίτες για σουβλάκια.

Η οδός Οκτώ λοιπόν, ήταν το «κέντρο» της Νίκαιας και φυσικά εκεί γινόταν και η βόλτα. Τα απογεύματα κάθε μέρα, κυρίως αργίες και Κυριακές, κάθε εποχή, ιδίως το καλοκαίρι, από όλες τις γειτονιές της Νίκαιας, παρέες – παρέες, αγόρια και κορίτσια, αλλά και οικογένειες, γέμιζαν ασφυκτικά το δρόμο κάνοντας τη βόλτα τους πάνω-κάτω, τρώγοντας σπόρια και συζητώντας πολιτικά, ποδοσφαιρικά και άλλα θέματα που τους ενδιέφεραν και τους απασχολούσαν.

Εκεί γινόταν και το «νυφοπάζαρο». Τα αγόρια φλερτάριζαν τα κορίτσια και εκείνα με το δικό τους τρόπο τα αγόρια. Το πλησίασμα του άλλου φύλου δεν ήταν και τόσο εύκολη υπόθεση, απαιτούσε και τόλμη και γοητεία. Τα αγόρια και τα κορίτσια μεγάλωναν χωριστά ακόμα και στην ίδια την οικογένεια.

Οι κινηματογράφοι, τα ζαχαροπλαστεία, τα καφενεία και οι ταβέρνες (τα οινομαγειρεία λειτουργούσαν και σαν ταβέρνες), γέμιζαν από περιπατητές και δεν ήταν πάντοτε εύκολο να βρεθούν άδεια καθίσματα και τραπέζια. Οι σερβιτόροι πηγαινοέρχονταν με γεμάτους τους δίσκους, πασχίζοντας φιλότιμα να εξυπηρετήσουν την πολυπληθή πελατεία τους.

Η βόλτα συνεχιζόταν μέχρι αργά το βράδυ, οπότε σιγά-σιγά αραίωνε. Άλλοι γύριζαν κουρασμένοι, αλλά ευχαριστημένοι στα σπίτια τους για να ξαποστάσουν και να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν το μόχθο της άλλης μέρας, άλλοι συνέχιζαν τη διασκέδαση τους σε κάποιο κινηματογράφο, ζαχαροπλαστείο, καφενείο ή ταβέρνα και άλλοι, οι πιο προνομιούχοι, πηγαίνοντας στα μπουζούκια του Κεφάλα ή του Περιβόλα ή και σε άλλες περιοχές. Η κίνηση ήταν συνεχής όλο το εικοσιτετράωρο. Όταν τα χαράματα γύριζαν από τη διασκέδαση τους οι ξενύχτηδες, βγαίνανε από όλες τις γειτονιές οι εργαζομένοι και κατευθύνονταν προς τα λεωφορεία της Αθήνας και του Πειραιά, όπου σχηματίζονταν μεγάλες ουρές, για να γεμίσουν τα εργοστάσια, τις οικοδομές και τους άλλους τόπους δουλειάς.

Τις γιορτές των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και του Πάσχα, οι καταστηματάρχες βγάζανε στα πεζοδρόμια πάγκους με παιχνίδια. Τα παιδιά χάζευαν με τις ώρες μπροστά στους πάγκους, θαυμάζοντας ή διαλέγοντας τα φανταχτερά παιχνίδια και κάθε τόσο ρωτούσαν πόσο κάνει το ένα, πόσο κάνει το άλλο.

Τα πιο προνομιούχα, που μπορούσαν να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους, λάμπανε από χαρά και ευτυχία. Τα πιο πολλά όμως έμεναν με την πίκρα ζωγραφισμένη στα τρυφερά προσωπάκια τους, γιατί ξέρανε ότι ποτέ δεν θα μπορέσουν να αποκτήσουν κάποιο από αυτά τα παιχνίδια που τόσο πολύ λαχταρούσαν. Άλλα πάλι περίμεναν να πούνε τα κάλαντα και με το χαρτζηλίκι που θα μάζευαν να μπορέσουν να αγοράσουν κάποιο από τα παιχνίδια που τους άρεσε και που το πιο συχνά ήταν το όνειρο όλης της χρονιάς.

Εικόνα 60. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς σε πάρτι με αποκριάτικες φορεσιές. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Τις απόκριες οι καταστηματάρχες βγάζανε πάγκους με αποκριάτικα καπέλα, μάσκες, καραμούζες, χαρτοπόλεμο, κορδέλες και ό,τι άλλο μπορούσε να χρειασθεί κανείς αυτές τις γιορταστικές μέρες.

Η πλατεία του Αγίου Νικολάου και ο δρόμος γέμιζε από μασκαρεμένα αγόρια και κορίτσια, αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας άτομα, με ό,τι μπορούσε ο καθένας, αλλά πάντοτε με πολλή φαντασία, διάθεση και κέφι. Χόρευαν και τραγουδούσαν αποκριάτικα τραγούδια, πείραζαν και πειράζονταν και συμμετείχαν καθένας με τη δική του διάθεση και φαντασία σε τούτο το όμορφο γιορτινό πανηγύρι.

Η καμήλα, ο αράπης, το γαϊτανάκι, οι νεόνυμφοι πάνω σε κάρο που το έσερνε γάιδαρος, τα αραπάκια μαυρισμένα με φούμο ή καρβουνόσκονη, όπου ο ένας κρατούσε κατακόρυφα ένα μακρύ κοντάρι, χορεύοντας και τραγουδώντας:

«αραπάκια, εϊβαλά
όλοι μαζί, στο μαγαζί»

προκαλούσαν την περιέργεια και το θαυμασμό μικρών και μεγάλων, δίνοντας το δικό τους χαρούμενο χρώμα στη γιορτή.

Τα βράδια και κυρίως τα Σαββατόβραδα και την Τσικνοπέμπτη, η διάσκεδαση συνεχιζόταν σε φιλικά σπίτια, σε ταβέρνες ή σε χοροεσπερίδες που διοργωνάνε τοπικοί σύλλογοι, με άφθονο κρασί, εκλεκτούς μεζέδες, χορό, τραγούδι και πολύ κέφι.

Πολλοί από τους νέους διασκέδαζαν στα δικά τους πάρτι, άλλοι μεταμφιέσμενοι και άλλοι όχι.

Τις μεταμεσονύκτιες ώρες οι δρόμοι αντηχούσαν από τα τραγούδια και τις χαρούμενες φωνές των εύθυμων γλεντοκόπων, που γύριζαν παρέες-παρέες ευχαριστούμενοι στα σπίτια τους.

Στους πάγκους τις μέρες αυτές, πουλούσαν χαρταετούς και τσερκένια. Πολλά παιδιά έφτιαχναν τους δικούς τους χαρταέτους μόνα τους ή με τη βοήθεια των μεγάλων. Καλάμια για την κατασκευή σκελετού βρίσκανε άφθονα στα περιβόλια του Ρέντη στην περιοχή του νοσοκομείου «Σαπόρτα». Πολλοί αναδεικνύονταν δεξιοτέχνες του είδους, φτιάχνοντας φανταχτερούς πολύχρωμους χαρταετούς με φουντωτή πολύχρωμη ουρά, σκουλαρίκια και στεφάνι ολόγυρα που θρόιζε στο πέταγμα του χαρταετού. Τα πιο συνηθισμένα χρώματα ήταν των ομάδων Ολυμπιακών, Παναθηναϊκού και ΑΕΚ.

Εικόνα 61. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Δεκαετία του ’40. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς στα Λυκόπουλα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Τις μέρες αυτές, με αποκορύφωμα την Καθαρή Δευτέρα, ο ουρανός στις αλάνες, στο λόφο της δεξαμενής, στα Μανιατικά, στην περιοχή του Ασύλου (ο χώρος παραχωρήθηκε στο δήμο Κορυδαλλού και το Άσυλο κατεδαφίστηκε) και στα Νταμάρια, ιδίως όταν ο αέρας ήταν ευνοϊκός, γέμιζε από χαρταετούς και τσερκένια που πετούσαν τα παδιά, αλλά και οι μεγαλύτεροι. Συχνά γίνονταν και χαρταετομαχίες. Με ξυραφάκια που βάζανε στα σκουλαρίκια και στην ουρά του χαρταετού, προσπαθούσαν να κόψουν ο ένας το σπάγκο του αλλουνού.

Τα παιδιά καμαρώνανε όταν ο χαρταετός τους πήγαινε πολύ ψηλά, βγάζοντας επιφωνήματα χαράς και ενθουσιασμού.

«Κοίτα πώς κορωνίζει» και απογοητεύονταν, όταν για κάποια βλάβη στα ζύγια ή στην ουρά, έκανε τούμπες και προσγειωνόταν ανώμαλα στο έδαφος ή, ακόμα χειρότερα, σε κάποιο δέντρο ή στα σύρματα της ΔΕΗ.

Εικόνα 62. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Ο Λάζαρος ο χοντρός το 1963. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Τη Μεγάλη Εβδομάδα οι καταστηματάρχες βγάζανε στα πεζοδρόμια πάγκους με κεριά, λαμπάδες, φαναράκια, βεγγαλικά, πιστολάκια με φελλούς ή καψούλια και διάφορα άλλα παιχνίδια. Υπήρχαν και τα αυτοσχέδια θορυβοποιά κατασκευάσματα των ημερών αυτών: Σε λεία επιφάνεια του πεζοδρομίου έβαζαν λίγο θειάφι, το κάλυπταν με ένα μικρό πλακάκι από μάρμαρο και το χτυπούσαν δυνατά με το τακούνι, με την τριβή γινόταν έκρηξη και ακουγόταν ισχυρός κρότος.

Εικόνα 63. Δεκαετία του ’50.. Προσφυγόπουλα Δεύτερης Γενιάς της Κοκκινιάς σε πάρτι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 64. Σίδερα σιδερώματος. Λειτουργούσαν με κάρβουνα ή ξύλα. Τέλη 19ου αιώνα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Εικόνα 65. Ασημένια κουταλάκια και μαχαιροπίρουνα του γλυκού. Τέλη 19ου αιώνα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Στην τρύπα ενός κλειδιού έξυναν και έβαζαν την κεφαλή ενός ή δύο σπίρτων και ένα καρφί. Το κλειδί και το καρφί ήταν δεμένα με σπάγκο.

Κρατώντας από το σπάγκο χτυπούσαν με δύναμη την κεφαλή του καρφιού στο ρείθρο του πεζοδρομίου, ακολουθούσε έκρηξη και ακουγόταν ισχυρός κρότος.

Με φωτοβολίδες, που ήταν σαν μακαρόνια, έφτιαχναν ένα ματσάκι, το τύλιγαν με χαρτί και το έδεναν σφιχτά με σπάγκο. Ένα κομμάτι φωτοβολίδας προεξείχε σαν φυτίλι. Έβαζαν φωτιά στην άκρη της φωτοβολίδας και γινόταν ένα θεαματικό βεγγαλικό.

Την περιφορά του Επιταφίου της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου και των άλλων εκκλησιών, ακολουθούσε πολύς κόσμος με αναμμένα κεριά. Συνόδευε τιμητικό άγημα του Ναυτικού και η μπάντα του δήμου έδινε ιδιαίτερο χρώμα στις κατανυκτικές αυτές στιγμές.

Όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα η κίνηση στο δρόμο και στην πλατεία ήταν πολύ μεγάλη από αυτούς που ψώνιζαν από τα μαγαζιά τις πασχαλινές τους προμήθειες,

αυτούς που πήγαιναν στην εκκλησία, που πάντοτε ήταν γεμάτη και πολλοί έμεναν έξω και γύρω στον περίβολο και από αυτούς που κάνανε τη βόλτα τους.

Το Μεγάλο Σάββατο στηνόταν εξέδρα στην πλατεία. Πολύ πριν την Ανάσταση η εκκλησία ήταν γεμάτη. Σιγά-σιγά ο κόσμος ερχόταν στην πλατεία, που σε λίγο γέμιζε, καθώς και οι γύρω δρόμοι. Μετά το «Δεύτε λάβετε φως» άναβαν οι λαμπάδες και το θέαμα ήταν φαντασμαγορικό. Με το «Χριστός Ανέστη» ηχούσαν χαρμόσυνα και πανηγυρικά οι καμπάνες, τα καράβια και τα ταξί σφύριζαν και τα πολύχρωμα βεγγαλικά έδιναν το δικό τους πανηγυρικό τόνο στη μεγάλη γιορτή της Χριστιανοσύνης. Μετά το φιλί της αγάπης και τις ευχές, με τις λαμπάδες να φωτίζουν τους δρόμους, ο κόσμος γύριζε σιγά-σιγά στο σπίτι, για να τιμήσει την πλούσια ή φτωχική μαγειρίτσα, μετά την πολυήμερη νηστεία της Σαρακοστής.

Την Κυριακή του Πάσχα και τις επόμενες μέρες τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, στις γειτονιές κάνανε κούνιες δένοντας σχοινιά στα κλαδιά των δέντρων ή στις κολόνες της ΔΕΗ και τραγουδούσαν το «Χριστός Ανέστη…». Τα μικρότερα, που δεν πολυκαταλάβαιναν το νόημα των λέξεων, έλεγαν «Χριστός Ανέστη…» και απορούσαν γιατί το Χριστό τον λένε και… Ανέστη.

Η οδός Παναγή Τσαλδάρη ακόμα και σήμερα από τους παλιούς Κοκκινιώτες, λέγεται οδός Οκτώ.

Εικόνα 66. Δεκαετία του ’50. Προσφυγόπουλα δεύτερης γενιάς σε αποκριάτικο πάρτι. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Τα ποδηλατάδικα

Ένα από τα πιο μεγάλα και συνήθως απραγματοποίητα όνειρα για τα παιδιά, αλλά και για τους μεγάλους, ήταν η απόκτηση ενός ποδηλάτου, που για τον καιρό εκείνο δεν ήτανε και τόσο εύκολο. Οι λίγοι, οι τυχεροί, οι προνομιούχοι που κατάφερναν να πραγματοποιήσουν αυτό το όνειρο και να αποκτήσουν το πολυπόθητο ποδήλατο, το σημαιοστόλιζαν, το γέμιζαν φώτα και φωτάκια και κουδούνια και καμάρωναν σαν «γύφτικα σκερπάνια», όταν έκαναν τις βόλτες τους στους δρόμους της Κοκκινιάς, προκαλώντας τη ζήλια στους «κοινούς θνητούς».

Γνωστός Κοκκινιώτης λαϊκός τραγουδιστής, στη δεκαετία του ’50, είχε αποκτήσει ένα ωραίο καινούργιο ποδήλατο με το οποίο πηγαινοερχόταν από το σπίτι του, κάπου στην Οσία Ξένη, στο σωλήνα είχε προσθέσει μικρό κάθισμα, στο οποίο έβαζε το παιδί του, που τότε ήτανε μικρό και το πήγαινε βόλτα.

«Να κάνω μια βόλτα;». Τα παιδιά νιώθανε απέραντη ευτυχία, όταν μπορούσανε να δανειστούνε το ποδήλατο κανενός συγγενή ή φίλου, για να κάνουνε μερικές βόλτες και απέραντη απογοήτευση και θλίψη όταν τους το αρνιόνταν.

Την επιθυμία αυτή για τους πολλούς, τους μη προνομιούχους, ικανοποιούσαν τα ποδηλατάδικα που νοίκιαζαν τα ποδήλατά τους με την ώρα.

Η Νίκαια είχε πολλά ποδηλατάδικα με μεγάλη πελατεία. Ο ποδηλατάς σημείωνε σε ένα τετράδιο τα στοιχεία του ενοικιαστή, τον αριθμό κυκλοφορίας του ποδηλάτου (τα ποδήλατα είχαν τότε αριθμό και άδεια κυκλοφορίας), και την ώρα.

Ο συνήθης χρόνος ήταν ένα τέταρτο της ώρας. Αν το χαρτζιλίκι ήταν μεγαλύτερο έφτανε τη μισή ώρα και πολύ σπάνια περισσότερο. Τα παιδιά αγχώνονταν μήπως ξεπεράσουν τα όρια του χρόνου και δε φτάσει το χαρτζιλίκι, γι’ αυτό συχνά περνούσαν από το ποδηλατάδικο και ρωτούσαν:

«Εχω κι άλλο για τέταρτο;». Και ο ποδηλατάς που καταλάβαινε τη λαχτάρα των παιδιών, συνήθως απαντούσε:

«Κάνε μια βόλτα ακόμη και φέρε το».

Από τα πιο καλά ποδηλατάδικα ήταν του Βαρόγλου, που βρισκόταν κοντά στην πλατεία της Οσίας Ξένης. Είχε πολλά ποδήλατα καινούργια ή σε πολύ καλή κατάσταση, που τα φρόντιζε με επιμέλεια ο ίδιος, τα οποία νοίκιαζε ή και πουλούσε. Αργότερα, όταν βγήκαν τα πρώτα μοτοποδήλατα, νοίκιαζε και πουλούσε και μοτοποδήλατα.

Το πιο «λαϊκό» ποδηλατάδικο ήταν του Τζιέρη, που βρισκόταν στο Περιβολάκι, πίσω από το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο. Είχε πολλά παλιά ποδήλατα και μικρά για τους πιτσιρικάδες, που τα νοίκιαζε πιο φτηνά από τους άλλους και είχε τόσο μεγάλη πελατεία, που δεν προλάβαινε να γράφει ούτε τα στοιχεία του ενοικιαστή, ούτε την ώρα. Οι πιτσιρικάδες που το ξέρανε, αφού κάνανε όση ώρα θέλανε, γυρίζανε στο ποδηλατάδικο και λέγανε: «Τζιέρη έχω μια βόλτα ακόμη για τέταρτο» και εκείνος δε διαφωνούσε.

Έναν οικονομικό τρόπο για την απόκτηση ποδηλάτου προσφέρανε τα μεταχειρισμένα που πουλούσαν στο Μοναστηράκι ή στα παλιατζίδικα του Πειραιά στην πλατεία Ιπποδαμείας.

Ποδήλατα χρησιμοποιούσαν ακόμη και πολλοί καταστηματάρχες για τις επαγγελματικές τους ανάγκες.

Εικόνα 67. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Δεκαετία του ’50. Προσφυγόπουλα Δεύτερης Γενιάς με ποδήλατο… ΙΧ. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 68. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Δεκαετία του ’40. Προσφυγόπουλα Δεύτερης Γενιάς με νοικιασμένα ποδήλατα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Χαρακτηριστικοί τύποι της Κοκκινιάς

Μετά την Κατοχή κυκλοφορούσαν στη Νίκαια ορισμένοι χαρακτηριστικοί τύποι, που ο καθένας είχε τις δικές του ιδιομορφίες.

Ο Αποστόλης ήταν ένας καλοκάγαθος μικροπωλητής, που περιδιάβαινε τους δρόμους της Κοκκινιάς και πουλούσε το χειμώνα σάμαλι και το καλοκαίρι παγωτό. Τα έφτιαχνε μόνος του και ήταν εξαιρετικής ποιότητας και ιδιαίτερης νοστιμιάς. Ηταν πεντακάθαρος. Το καροτσάκι που χρησιμοποιούσε για το σάμαλι είχε τζαμένια βιτρίνα και μέσα είχε τις λαμαρίνες με το σάμαλι. Όλα λάμπανε από καθαριότητα, το ίδιο και το καροτσάκι που χρησιμοποιούσε για το παγωτό.

Εικόνα 69. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Προσφυγική κατοικία και κατάστημα (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Ο Στελάκης ήταν κι αυτός μικροπωλητής. Το χειμώνα πουλούσε μηλαράκια-κοκοράκια και το καλοκαίρι παγωτό. Περιδιάβαινε τους δρόμους διαλαλώντας το εμπόρευμά του με αυτοσχέδια χιουμοριστικά στιχάκια, το πιο συνηθισμένο από αυτά ήταν:

«Το φτιάχνει η μαμά μου
μαζί με το μπαμπά μου
μέσα στην κάμαρά μου».

Ο Αντρέας ο τρελός περιφερόταν στους δρόμους, ντυμένος αυτοσχέδια στρατιωτικά. Με χάρτινο καπέλο, χάρτινα ή τενεκεδένια αυτοσχέδια παράσημα και ξύλινα σπαθιά και όπλα. Δεν πείραζε κανένα, γινόταν όμως επικίνδυνος όταν, πειράζοντάς τον τα παιδιά, τον πετροβολούσαν και απαντούσε κι αυτός με τον ίδιο τρόπο. Δεν ακούστηκε όμως ποτέ να έχει χτυπήσει κανέναν, αμυνόταν. Δεν ζητιάνευε ποτέ, ζούσε με ό,τι του προσφέρανε οι γείτονες που τον συμπαθούσαν. Φαίνεται ότι

ήταν εγγράμματος, γιατί συχνά έγραφε με όμορφα καλλιγραφημένα γράμματα και ορθογραφημένα.

Η Φωτείκα ήταν ένας θηλυπρεπής τύπος από τη Σμύρνη. Περιφερόταν στους δρόμους φορώντας χειμώνα-καλοκαίρι κοντό παντελόνι, κοντομάνικο πουκαμισάκι και παντόφλες. Τις πολύ κρύες μέρες του χειμώνα φορούσε και καμιά ζακέτα. Δεν ζητιάνευε, βοηθούσε τις γυναίκες στις βαριές σπιτικές δουλειές, μπουγάδα, καθαριότητα του σπιτιού και κάνοντας διάφορα θελήματα. Παρόλη τη φτώχεια του ήταν πάντα πεντακάθαρος και περιποιημένος.

Η Αργυρούλα γύριζε στις γειτονιές σιωπηλή, ήρεμη, μοναχική χωρίς ποτέ να ζητιανεύει. Ζούσε με ό,τι της έδιναν οι νοικοκυρές στις διάφορες γειτονιές, που τη συμπαθούσαν. Αν κάποιος την πείραζε, δεν αντιδρούσε και το πείραγμα σταματούσε γρήγορα. Συνέχιζε το δρόμο της πάντα σιωπηλή, ήρεμη, μοναχική, κρύβοντας βαθιά μέσα στην ψυχή της, τις μαύρες συμφορές που είδανε τα θλιμμένα μάτια της.

Η Βασίλω δεν ήτανε γυναίκα, ντυνόταν όμως και βαφόταν γυναικεία. Πήγαινε στα μπουζούκια του Κεφάλα και του Περιβόλα και μ' ένα ντέφι στα χέρια χόρευε καταπληκτικά τσιφτετέλι, τόσο όμορφα, που θα τον ζήλευε ακόμα και η πιο καλή χορεύτρια του είδους. Όταν τέλειωνε το χορό, γύριζε με το ντέφι από τραπέζι σε τραπέζι και μάζευε ό,τι του έδιναν οι θαμώνες. Κατά τα άλλα, ήταν περήφανος και αξιοπρεπής και δεν ανεχόταν να τον πειράζουν και να τον ταπεινώνουν. Αν κάποιος τον ενοχλούσε, δε δίσταζε ακόμα και να παίξει μπουνιές μαζί του, το 'λεγε η ψυχή του.

Ο Σαλεπιτζής εμφανιζόταν τα κρύα βράδια του χειμώνα. Το σαλέπι που πουλούσε ήταν ένα παχύρρευστο νόστιμο ζεστό ρόφημα πασπαλισμένο με κανέλλα. Διαλαλούσε το εμπόρευμά του φωνάζοντας:

«Σαλέπ, σαλέπι
σε βλέπει, σε βλέπει».

Και άλλοτε χυδαία:

«Στοιβάζει χιόνι το βουνί
θέλει…….».

Ο Σταμνάς πουλούσε πήλινες στάμνες, κανάτια και ρίγανη. Το εμπόρευμά του το είχε φορτωμένο σε ένα κάρο που το έσερνε ένας αρσενικός γερογάιδαρος. Διαλαλούσε το εμπόρευμά του φωνάζοντας:

«Ρίγανη, σταμνιά,
ρίγανη, σταμνιά».

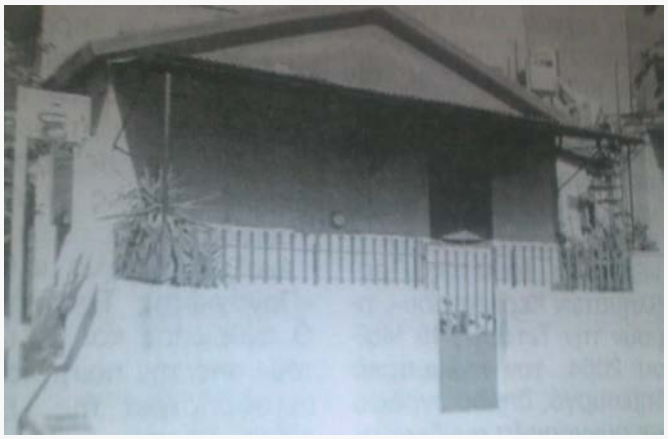
Την εποχή των γαϊδουρινών ερώτων, ο γερογάιδαρος, όταν έβλεπε καμιά γαϊδάρα, ορμούσε επάνω της με βίαιες ερωτικές διαθέσεις. Ο δύστυχος σταμνάς, για να γλυτώσει το εμπόρευμά του από ολοκληρωτική καταστροφή, δεινοπαθούσε να αποτρέψει το γάιδαρό του από τις ερωτικές του διαθέσεις.

Ο Σπύρος ο αράπης ήτανε μαύρος από την Αβησσυνία, που βρέθηκε στην Ελλάδα και παντρεύτηκε Κοκκινιώτισσα. Ήτανε ταξιτζής στην πιάτσα της Πλατείας του Αγίου Νικολάου. Είχε πολυμελή οικογένεια και τα έφερνε δύσκολα πέρα. Φτώχεια μεγάλη. Εκμεταλλευόμενοι το χρώμα του οι διοργανωτές παλαιστικών αγώνων, συχνά τον παρουσίαζαν σαν διάσημο παλαιστή. Δεν είχε ιδέα από πάλη. Αγωνιζόταν πάντοτε σε περιοχές που δεν τον ξέρανε, με την καθοδήγηση του… αντιπάλου του.

Ο Μάριος είχε πάθει κρυοπαγήματα στο Αλβανικό Μέτωπο. Για να εξοικονομήσει τα προς το ζην, έκανε επιγραφές και τον ασπριτζή. Έπαιζε κιθάρα και φυσαρμόνικα. Είχε προσαρμόσει τη φυσαρμόνικα στην κιθάρα και έτσι μπορούσε να παίζει συγχρόνως και κιθάρα και φυσαρμόνικα. Γύριζε από καφενείο σε καφενείο και από ταβέρνα σε ταβέρνα, παίζοντας και έτσι συμπλήρωνε το φτωχό του μεροκάματο. Κάποτε η τύχη του χαμογέλασε, κέρδισε στο λαχείο ένα σημαντικό ποσό και έλυσε το οικονομικό του πρόβλημα.

Το Καμπουράκι με το βιολί ήταν ένας μικρόσωμος ραχιτικός Μικρασιάτης που συμμετείχε σε συγκρότημα Μικρασιατών οργανοπαικτών. Έπαιζαν και τραγουδούσαν σε γάμους, αρραβώνες, βαφτίσια, γιορτές, σε καφενεία και ταβέρνες και έτσι πορευόταν στη ζωή. Με το πέρασμα των χρόνων έρχονταν και τα γεράματα. Η ζήτησή τους ήταν όλο και πιο λίγη. Από το συγκρότημα άλλοι τα παράτησαν, άλλοι πέθαναν και το Καμπουράκι έγινε μοναχικός πλανόδιος οργανοπαίκτης για να εξοικονομεί τα προς το ζην. Την ίδια μοίρα είχε και ο Χρήστος με το ούτι.

Ο Νικολάου ο παλαιστής ήταν εύσωμος και πολύ δυνατός. Συμμετείχε σε παλαιστικούς αγώνες που γίνονταν στα θερινά θέατρα Κεντρικό και Έσπερο και στους θερινούς κινηματογράφους Απόλλων και Γρανάδα της Νίκαιας. Συχνά έκανε «αγώνες» με το Σπύρο τον αράπη στην επαρχία που δεν τους γνώριζαν και διηγιόταν στα καφενεία της πλατείας του Αγίου Νικολάου ευτράπελα περιστατικά από τέτοιους αγώνες. Κάποτε χώθηκε κάτω από ένα τζιπ και το σήκωσε με την πλάτη του, τόσο δυνατό παλικάρι ήταν.

Εικόνα 70. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Προσφυγική κατοικία, γερμανική παράγκα (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Ο γιάρδουμ-τσιγιάρδουμ ήταν Αρμένιος αγνώστου ονόματος. Πουλούσε στους δρόμους σπίρτα και τσιγάρα που είχε σε ένα ταμπλά κρεμασμένο με λουρί από το λαιμό του, φωνάζοντας:

«Γιάρδουμ-τσιγιάρδουμ». Όταν επιτράπηκε, έφυγε μαζί με άλλους Αρμένιους της Νίκαιας στην τότε Σοβιετική Αρμενία για αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Ο Λάζαρος ο χοντρός δούλευε μαζί με τον αδελφό του και τον πατέρα τους στο ζαχαροπλαστείο του θείου του Κοκκινίδη, που βρισκόταν στην οδό Παναγή Τσαλδάρη (οδός Οκτώ), λίγο πιο κάτω από την πλατεία του Αγίου Νικολάου.

Εκτός από τα διάφορα γλυκά, σπεσιαλιτέ του καταστήματος ήταν οι λουκουμάδες και το παγωτό. Εύθυμος τύπος, ήταν αγαπητός σε όλους και δεν υπήρχε Κοκκινιώτης που να μην τον γνώριζε.

Ο Δωμούτε ζητιάνευε από γειτονιά σε γειτονιά φωνάζοντας:

«Δωμούτε μια δεκάρα, δωμούτε μια δεκάρα».

Πούθε κρατούσε η σκούφια του και πού έμενε άγνωστο. Λεγόταν ότι παρίστανε τον τυφλό χωρίς να είναι και ότι είχε σχηματίσει μεγάλη περιουσία από τη ζητιανιά.

Οι φωτιές τ' Αϊ Γιαννιού και ο Κλήδονας

Από τα πολύ παλιά έθιμα, που οι ρίζες τους χάνονται στα βάθη των αιώνων.

Στις μέρες μας έχουν σχεδόν ξεχαστεί και μόνο μέσα από Προσφυγικούς Πολιτιστικούς Συλλόγους αναβιώνουν όπως και πολλά άλλα έθιμα που φέρανε μαζί τους οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες.

Την παραμονή τ' Αϊ Γιαννιού, στις 23 Ιουνίου, μια κοπελιά γέμιζε με νερό από τη βρύση ένα πήλινο ή μπακιρένιο δοχείο χωρίς να μιλήσει καθόλου (το αμίλητο νερό) και το πήγαινε στη «μάντισσα». Αγόρια και κορίτσια ρίχνανε στο δοχείο διάφορα αντικείμενα, κουμπιά, κέρματα, τσιμπιδάκια, χτενάκια, χάντρες, φτηνά κοσμήματα…

Την άλλη μέρα, 24 Ιουνίου, ανήμερα τα' Αϊ Γιαννιού (Γενέθλιο Τιμίου Προδρόμου), μόλις σουρούπωνε, αγόρια και κορίτσια της γειτονιάς ανάβανε μεγάλες φωτιές, τ' Αϊ Γιάννη τις φωτιές, όπου καίγανε και τα στεφάνια της Πρωτομαγιάς, και πηδούσανε με τη σειρά πάνω από τη φωτιά με γέλια και χαρές, φωνάζοντας «έξω ψύλλοι και κοριοί στου (ή στης)… το βρακί».

Η «προφητεία» γνωστού λαϊκού τραγουδιού «κι όπως πας σε λίγα χρόνια, θα φορέσεις παντελόνια», επαληθεύτηκε πολλά χρόνια αργότερα, τότε τα κορίτσια πηδούσανε τις φωτιές, τ' αγόρια τις πειράζανε φωνάζοντας: «Πρόσεχε μην κάψεις την… προίκα σου».

Όταν τέλειωνε το πανηγύρι με τις φωτιές, καλοκαιριάτικο βραδάκι πια, μαζεύονταν όλοι στο πεζοδρόμιο γύρω από τη «μάντισσα» και περίμεναν με χαρούμενη διάθεση, ν' αρχίσει η ιεροτελεστία του κλήδονα.

Η «μάντισσα» έβγαζε από το πήλινο ή μπακιρένιο δοχείο με το «αμίλητο νερό» ένα αντικείμενο και αφού γινόταν η αναγνώριση του κατόχου, έλεγε την «τύχη» του με αυτοσχέδια σατιρικά και τολμηρά στιχάκια, κάνοντας όλη την ομήγυρη να ξεκαρδίζεται στα γέλια. Συχνά επιστρατεύονταν στιχάκια από ημερολόγια, κατάλληλα για την περίσταση, τα οποία από μέρες είχε επιλέξει η «μάντισσα».

Η βραδιά κυλούσε όμορφα με γέλια, χαρές και πειράγματα και η διαδικασία συνεχιζόταν μέχρις ότου βγει από το δοχείο και το τελευταίο αντικείμενο και ο κάτοχός του ακούσει από τη «μάντισσα» την «τύχη» του. Όταν τέλειωνε η «ιεροτελεστία» καληνυχτίζονταν και πήγαιναν ευχαριστημένοι για ύπνο, με την

ελπίδα οι καλές προφητείες της μάντισσας να βγουν αληθινές και να καλοπαντρευτούνε αγόρια και κορίτσια. Άντε και του χρόνου, να είμαστε καλά.

Εικόνα 71. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Μπακιρένιο (χάλκινο) μαγκάλι. (Φωτογραφία από το γιατρό Χάρη Χαραλαμπίδη, μικρασιατικής προσφυγικής καταγωγής τρίτης γενιάς).

Το Γυμνάσιο Νικαίας

Τη δεκαετία του ’50 η Νίκαια και ο Κορυδαλλός, είχαν μόνο ένα Γυμνάσιο, το Γυμνάσιο Νικαίας.

Βρισκόταν δίπλα στο Δημοτικό Κήπο Νικαίας, εκεί που είναι σήμερα το 1ο Γυμνάσιο-1ο Λύκειο Νικαίας. Είχε δύο διδακτήρια, το παλιό και το καινούργιο. Το παλιό είχε χτιστεί από τα πρώτα χρόνια της Προσφυγιάς, με πρωτεργάτη τον ακούραστο Πόντιο Ιεράρχη Γερβάσιο Μητροπολίτη Γρεβενών. Είχε έξι αίθουσες και ένα μικρό γραφείο καθηγητών και ήταν χτισμένο με μπαγδατόπηχες σουβαντισμένες (παράγκα).

Το πάτωμα ήταν ξύλινο και η σκεπή από λαμαρίνες. Όταν έβρεχε, το μάθημα γινόταν δύσκολα, από το θόρυβο που έκανε η βροχή πάνω στη λαμαρινένια στέγη.

Το καινούργιο είχε τρεις αίθουσες και ήταν καλοχτισμένο με τούβλα και μπετόν, θέρμανση δεν υπήρχε ούτε στο παλιό, ούτε στο καινούργιο. Υπήρχαν ακόμη δύο αίθουσες νοικιασμένες, που ήταν στον πρώτο όροφο ενός κοντινού διώροφου σπιτιού, το «Παράρτημα».

Το γραφείο του Γυμνασιάρχη και των καθηγητών βρισκόταν κι αυτό έξω από το Σχολείο και ήταν ένα νοικιασμένο σπίτι.

Την εποχή εκείνη λειτουργούσαν στη Νίκαια και τα Ιδιωτικά Γυμνάσια Κελέρης – Λιβανού, Ρηνιωτάκη και Κατρανίδου – Λαγογιάννη, καθώς και η Ημερήσια Εμπορική Σχολή, η Νυχτερινή Εμπορική Σχολή, στην οποία υπηρέτησε για πολλά χρόνια ο Νικαιώτης Θεολόγος – καθηγητής Πρόδρομος Αντωνιάδης, και η Τεχνική Σχολή του Δήμου Νίκαιας «Ηράκλειτος», που συνεχίζει ακόμη τη λειτουργία της.

Το Γυμνάσιο Νίκαιας λειτουργούσε σε τρεις βάρδιες, Αρρένων – Θηλέων τρεις μέρες πρωί, τρεις απόγευμα εναλλάξ και Νυχτερινό τις βραδινές ώρες. Συνολικά φοιτούσαν περισσότερα από δυο χιλιάδες παιδιά. Ήταν εξατάξιο, άρχιζε από την τρίτη τάξη (σημερινή πρώτη γυμνασίου) και τελείωνε στην όγδοη τάξη (σημερινή τρίτη Λυκείου).

Το νυχτερινό ήταν επτατάξιο.

Η έβδομη και η όγδοη χωρίζονταν σε πρακτικό τμήμα με προτεραιότητα στα φυσικομαθηματικά, και κλασικό τμήμα με προτεραιότητα στα φιλολογικά μαθήματα.

Στο θηλέων δεν λειτουργούσε πρακτικό τμήμα, επειδή οι μαθήτριες που ήθελαν να το παρακολουθήσουν ήταν λίγες και γι' αυτό υποχρεώνονταν να φοιτούν στο αρρένων μαζί με τους μαθητές της έβδομης και όγδοης πρακτικού.

Τα θρανία ήταν ξύλινα παγκοθρανία (όχι σαν τα σημερινά) και σε καθένα κάθονταν τρεις μαθητές, ιδιαίτερα στις μικρές τάξεις που οι μαθητές ήταν περισσότεροι και έφταναν μέχρι ενενήντα σε κάθε τμήμα.

Η εγγραφή στο Γυμνάσιο γινόταν μετά από Εισαγωγικές Εξετάσεις που έδιναν οι μαθητές τον Ιούνιο ή Σεπτέμβριο. Το διδακτικό έτος άρχιζε τον Οκτώβριο και τελείωνε στα τέλη Ιουνίου και χωριζόταν σε δύο εξάμηνα. Βαθμολογία δινόταν κάθε δίμηνο και εξετάσεις γίνονταν το Φεβρουάριο για το πρώτο εξάμηνο και τον Ιούνιο για το δεύτερο εξάμηνο. Οι εξετάσεις των ανεξεταστέων (σε δύο το πολύ μαθήματα) γίνονταν το Σεπτέμβριο. Όσοι προάγονταν έπαιρναν «Ενδεικτικό» με το οποίο γινόταν η εγγραφή στην επόμενη τάξη.

Εικόνα 72. Μαθητές του Γυμνασίου Νικαίας μετά την παρακολούθηση των Γυμναστικών Επιδείξεων των γυμνασίων του Πειραιά που έγιναν στις 2-6-1954 στο Στάδιο Καραϊσκάκη. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 73. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας σε σχολική εκδρομή στον Άγιο Μερκούριο το 1953.

Τα βιβλία δεν ήταν δωρεάν, τα πουλούσαν τα βιβλιοπωλεία. Πολλοί μαθητές πουλούσαν τα βιβλία της προηγούμενης τάξης σε μικρότερους μαθητές ή στα παλαιοπωλεία, από όπου πολλοί αγόραζαν τα βιβλία τους, τα οποία δεν ήταν καθόλου φθηνά για τα φτωχά βαλάντια των περισσοτέρων Νικαιωτών της εποχής εκείνης.

Στην κεντρική είσοδο του Δημοτικού Κήπου, στη συμβολή των οδών Προύσης και Κύπρου (Ταξιάρχου Α.Π. Μπλοκ), τις μεσημεριανές κυρίως ώρες, όταν προσέρχονταν ή σχολνούσαν οι μαθήτριες, μαζεύονταν οι «γαμπροί» για να κάνουν τη φιγούρα τους στα κορίτσια.

Συχνά έκανε έφοδο η αστυνομία, μετά από ειδοποίηση του Γυμνασιάρχη Χαρμαντά και όσους έπιανε τους πήγαινε στο Αστυνομικό Τμήμα, από όπου μετά από λίγο τους άφηναν ελεύθερους, αφού τα «αδικήματα» δεν ήταν αξιόποινα. Δεν έλειπαν βέβαια και τα επεισόδια μεταξύ «αντιζήλων». Έξω από την είσοδο του σχολείου μαζεύονταν διάφοροι μικροπωλητές, οι οποίοι πουλούσαν κουλούρια, τυρόπιτες, σάμαλι, μουσταλευριές, μηλαράκια – κοκοράκια, παγωτά χωνάκι… Ο Γυμνασιάρχης απέτρεπε τους μαθητές να τα αγοράζουν, χαρακτηρίζοντας τα «υπόπτου παρασκευής και προελεύσεως».

Πολλά παιδιά υποχρεώνονταν να διακόψουν τη φοίτησή τους πριν τελειώσουν το Γυμνάσιο είτε γιατί είχαν μαθησιακές δυσκολίες, είτε και κυρίως, για οικονομικούς λόγους. Πολλές οικογένειες δεν είχαν τη δυνατότητα να αντέξουν το οικονομικό βάρος της μόρφωσης των παιδιών τους και τα υποχρέωναν να εργασθούν, για να συνεισφέρουν κι αυτά στον οικογενειακό κορβανά. Δεν ήταν λίγα τα παιδιά που κατάφερναν και τα δυο, δουλειά και σχολείο, ιδίως τα παιδιά του Νυχτερινού.

Δεν ήταν σπάνιο επίσης το φαινόμενο της «θυσίας» του μεγάλου αδελφού, για να βοηθήσει στη μόρφωση των μικρότερων.

Τον καιρό εκείνο από το Γυμνάσιο Νικαίας πέρασαν πάρα πολλοί καθηγητές όπως οι: Θεολόγοι: Τούλιας, ο Γυμνασιάρχης Χαρμαντάς, στον οποίο οι μαθητές είχαν κολλήσει το παρατσούκλι «Καρτόνιας», επειδή τα χαρτόνια στα οποία ακουμπούσαν τις κόλλες των διαγωνισμών (η επιφάνεια των θρανίων δεν ήταν λεία), τα έλεγε Καρτόνια.

Φιλόλογοι: Παπαχατζής, Σαμούρης, Τάγαρης, Ζαΐρης, Παπανικολάου, Δήμου, Πανούσης, Μαυράκης, Νταβαρίνος, Χολέβας που ήταν και παπάς (ήταν στην Αντίσταση, υπάρχει φωτογραφία του στο γυμνάσιο Κορυσχάδων του Καρπενησίου), Γραμματικός, Καρατζίνα, Κουτρούλης, Πουλής που όταν χαιρετούσε έβγαζε το καπέλο του. Γαλλικών: Θωμαΐδης στον οποίο οι μαθητές κόλλησαν το παρατσούκλι «Δεμελές» επειδή συχνά έλεγε «Δεν με λες…», Φουρνιάδης, Βασταρδής, Αρχοντάκη, Μόρφης. Οι Θωμαϊδης και Φουρνιάδης, όντας πρόσφυγες και οι ίδιοι, έδειχναν ιδιαίτερη συμπάθεια στους μαθητές επειδή ήταν παιδιά προσφύγων.

Φυσικοί: Χριστόπουλος, Σπηλιωτάκος, Φουρίδου.

Χημικοί: Σουλτάνης.

Μαθηματικοί: Πατρώνας, Στυλιανόπουλος, Πρίνος, Χέλμης, Μουζάκης, Μουρτζίνης, Παπαδημητρίου, Παναγάκης.

Μουσικοί: Κανδηλιώτης, Σκιαδαρέσης.

Γυμναστές: Τοπιτζής, Γαρουφαλλής, Παπαχελά.

Το μάθημα της Υγιεινής δίδασκε ο σχολίατρος Δριμπέτης, ο οποίος συχνά μιλούσε στους μαθητές για τις βλαπτικές συνέπειες του τσιγάρου, ο ίδιος κάπνιζε πίπα.

Επιστάτης του σχολείου ήταν ο μπαρμπα-Θεμιστοκλής, που με την παραδοσιακή κουδούνα του σήμαινε την έναρξη, τα διαλείμματα και τη λήξη των μαθημάτων. Το «κυλικείο» του ήταν ένα μωρουδιακό καροτσάκι στην αυλή του σχολείου, στο οποίο είχε το «εμπόρευμά» του.

Εικόνα 74. Γυμνάσιο Νικαίας. Σχολικό έτος 1955-56. Μαθητές της Εβδόμης Πρακτικού(Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 75. Σχολικό έτος 1954-55. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας στο Δημοτικό Κήπο.

Η μαθητική ζωή παραμένει βαθιά χαραγμένη στη μνήμη, μερικά περιστατικά όμως ξεχωρίζουν ιδιαίτερα.

Το «Γραφείο» ήταν ένας χώρος στο Δημοτικό Κήπο, όπου «συνεδρίαζε» η τάξη που αποφοίτησε το 1957 και έπαιρνε… σημαντικές αποφάσεις, όπως ποιοι θα κάνουν σκασιαρχείο, ποιοι θα πάρουν απουσίες και ποιοι όχι, γιατί κινδύνευαν να μείνουν από απουσίες, ποιοι, από ποιους και πώς θα βοηθηθούν στα διαγωνίσματα, γιατί κινδύνευαν να χάσουν τη χρονιά τους και άλλα πολλά και διάφορα «σοβαρά και σπουδαία».

Σε κάποιο μάθημα ο καθηγητής βλέποντας τους μαθητές που κάθονταν στο τελευταίο θρανίο να ατακτούν τους λέει με ύφος αυστηρό: «Το τελευταίο θρανίο να βγει έξω». Αμέσως οι μαθητές πιάνουν το θρανίο τους και το.. βγάζουν έξω.

Στην πέμπτη τάξη (σημερινή τρίτη Γυμνασίου) την ώρα που έκανε μάθημα ο φιλόλογος Ζαΐρης, ακούγονταν νιαουρίσματα από νεογέννητα γατάκια. Ο Ζαΐρης απευθυνόμενος σε ένα μαθητή με το παρατσούκλι που ο ίδιος του είχε βγάλει (σε όλους είχε βγάλει παρατσούκλι και τους θυμόταν με αυτό), του λέει: Κωστούρο πήγαινε γρήγορα να βγάλεις τα γατάκια από εκεί που τα έβαλες. Χωρίς καμία αντίρρηση ο μαθητής πήγε και έβγαλε τα γατάκια.

Μιαν άλλη φορά, την ώρα του μαθήματος σε μια αίθουσα της παράγκας, ένας ευμεγέθης ποντικός διέσχισε την τάξη καμαρωτός – καμαρωτός από τον ένα τοίχο στον άλλο.

Ατάραχος ο Ζαΐρης απευθυνόμενος στους μαθητές λέει: Μυς τις διήλθεν (πέρασε κάποιος ποντικός).

Στην έκτη τάξη (1^{η} Λυκείου), ο Παπανικολάου δίδασκε ιστορία. Σε κάποιο μάθημα «συνέλαβε» κάποιο μαθητή που έγραφε αισθηματική επιστολή στην καλή του. Του την πήρε, πήγε στην έδρα και αφού τη διάβασε, του την επέστρεψε λέγοντάς του: Να της πεις ότι είναι χαζή, αφού διαβάζει αυτά που της γράφεις.

Μιαν άλλη φορά, μπαίνοντας στην τάξη για μάθημα, ένας μαθητής χρησιμοποιώντας το τζάμι του παραθύρου για καθρέφτη, χτένιζε τα μαλλιά του. Ενας καθηγητής που τον είδε, του έβαλε τις φωνές. Ο Παπανικολάου, που αντιλήφθηκε το περιστατικό, μπήκε στην τάξη και χωρίς να αναφερθεί σ' αυτό λέει: Να μην επιτρέπετε σε κανένα να σας θίγει, όταν αυτό που κάνετε δεν είναι κακό.

Κάποτε στην τάξη κυκλοφορούσε ένα «Λεύκωμα», στο οποίο οι μαθητές με ψευδώνυμα γράφανε τις απαντήσεις στα διάφορα ερωτήματά του. Το Λεύκωμα αυτό έπεσε στα χέρια του Γυμνασιάρχη Χαρμαντά, ο οποίος καλούσε έναν-έναν τους μαθητές στο Γραφείο του, για να ανακαλύψει ποιοι κρύβονταν πίσω από τα διάφορα ψευδώνυμα.

Σε μια τέτοια ανάκριση διαβάζοντας το ερώτημα «τι είναι φιλί» λέει εκνευρισμένος: Τι είναι φιλί; Σκατά είναι φιλί. Και ο φιλόλογος Σαμούρης που βρισκόταν στο Γραφείο λέει:

Ε, όχι και σκατά κύριε Γυμνασιάρχα.

Εικόνα 76. Γυμνάσιο Νικαίας. Απόφοιτοι του 1957 σε μια από τις ετήσιες συναντήσεις τους. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 77. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας με καθηγητές τους το 1954 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στην Εβδόμη Πρακτικού (2^{α} Λυκείου) φιλόλογος ήταν ο Δήμου, ο οποίος είχε φτιάξει πλάνο με τις θέσεις και τα ονόματα των μαθητών για να τους ελέγχει καλύτερα, πράγμα που δεν άρεσε καθόλου στους μαθητές. Έτσι κάποια μέρα αποφασίσανε και κάψανε στον Κήπο πανηγυρικά το πλάνο και την άλλη μέρα όλη η τάξη έκανε σκασιαρχείο και πήγανε όλοι μαζί στο βουνό. Ο Γυμνασιάρχης όμως έστειλε σημειώματα στα σπίτια των μαθητών, με τα οποία ενημέρωνε τους γονείς για τη δραστηριότητα των τρυφερών βλαστών τους, που όταν γύρισαν στα σπίτια τους πανευτυχείς και ανήξεροι, τύχανε της ανάλογης υποδοχής.

Στην Ογδόη Πρακτικού (3^{η} Λυκείου) τριγωνομετρία δίδασκε ο Μουρτζίνης. Μια μέρα μπαίνοντας στην τάξη ανακοίνωσε ότι θα βάλει πρόχειρο διαγώνισμα. Το σημείωμα με τα θέματα το άφησε στην έδρα και περίμενε να ετοιμαστούν οι μαθητές.

Κάποιος όμως από τους αργοπορημένους μαθητές είδε το σημείωμα και το εξαφάνισε. Πάει ο Μουρτζίνης στην έδρα να πάρει το σημείωμα, δεν το βρίσκει, ψάχνει τις τσέπες του, τίποτα. Μετά από αρκετό ψάξιμο αποφάνθηκε ότι θα το ξέχασε στο σπίτι του και φυσικά το διαγώνισμα δεν έγινε εκείνη την ημέρα.

Ο Χέλμης σε κάποιο μάθημα της Γεωμετρίας, λύνοντας μια δύσκολη άσκηση στον πίνακα ο ίδιος, για να την καταλάβουν οι μαθητές, συνεπαρμένος από τη ροή της λύσης, λέει σε κάποια στιγμή θριαμβευτικά:

Να η κάθετος, να και ο πους της. Το τι επακολούθησε είναι ευνόητο.

Αρχαία, Αντιγόνη, δίδασκε ο Παπαχατζής που ήταν και υποδιευθυντής. Σήκωσε για εξέταση κάποιο μαθητή. Στο κείμενο μιλούσε ο Κρέων. Ο μαθητής, μπουρ, μπουρ, μπουρ σαν πολυβόλο έκανε την ανάγνωση. Ο Παπαχατζής του λέει: Έτσι μωρέ θα τα έλεγε ο Κρέων; Και ο μαθητής: Και τι είμαι κύριε, ο Κωτσόπουλος; (Θάνος Κωτσόπουλος από τους μεγάλους ηθοποιούς του Εθνικού μας Θεάτρου).

Στο μάθημα της Ηθικής, που δίδασκε ο Γυμνασιάρχης Χαρμαντάς, αναφέρονταν οι απόψεις Φιλοσόφων σε διάφορα θέματα.

Σε κάποιο μάθημα ρωτάει ο Γυμνασιάρχης:

Τι είπε ο Καντ;

Ένας μαθητής σηκώνει το χέρι του, κύριε, κύριε. Ορίστε, λέγε, του απευθύνει το λόγο ο Γυμνασιάρχης. Και ο μαθητής: Άρχεται δη ο πόλεμος, ω Άνδρες Αθηναίοι…

Καμιά σχέση. Ο Γυμνασιάρχης έγινε έξω φρενών.

Εικόνα 78. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας στη λιμνούλα με τα νούφαρα του Δημοτικού Κήπου στις 31-5-1959.

Την ώρα που δίδασκε, όταν αντιλαμβανόταν καμιά φθορά, που ποτέ δεν ήταν σκόπιμη, διέκοπτε το μάθημα και άρχιζε: Ποιο γαϊδούρι το έκανε αυτό, με φτύμα το

κρατάω. Και δεν είχε καθόλου άδικο, η παράγκα για δεκαετίες και δεκαετίες διατηρούταν με… φτύμα.

Δυο μαθητές μοιάζανε καταπληκτικά στο… μπόι, σωστά τηλεγραφόξυλα. Ο Γυμνασιάρχης τους είχε ξεχωρίσει. Τον ένα τον είχε για παράδειγμα προς μίμηση και είχε μόνο καλά λόγια γι' αυτόν, ενώ τον άλλον τον είχε για παράδειγμα προς αποφυγή και σε κάθε ευκαιρία τον κατσάδιαζε. Συχνά όμως τους μπέρδευε και κατσάδιαζε τον καλό και παίνευε τον άλλο. Ο ένας έγινε γιατρός, ο άλλος πολιτικός μηχανικός.

Εικόνα 79. Σχολικό έτος 1955-56. Μαθητής του Γυμνασίου Νικαίας στο Δημοτικό Κήπο. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Γαλλικά δίδασκε ο Βασταρδής, ο οποίος ήθελε σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος οι μαθητές να μιλάνε μόνο γαλλικά, πράγμα που για πολλούς δεν ήταν και τόσο εύκολο. Σε κάποιο μάθημα απευθυνόμενος σε ένα μαθητή του λέει:

Viens au cours (έλα στο μάθημα).

Ο μαθητής, που δεν ήταν διαβασμένος, με τη βοήθεια του συμμαθητή του, που καθόταν στο πίσω θρανίο και του ψιθύριζε τις απαντήσεις, λέει: ze n' ai pas etudie monsieur (δεν έχω διαβάσει κύριε).

Pourquoi tu n' as pas etudie?

(Γιατί δεν έχεις διαβάσει;)

Je n' ai pas de livre

(Δεν έχω βιβλίο).

Et pourquoi tu n’ as pas de livre?

(Και γιατί δεν έχεις βιβλίο;)

Και ο μαθητής αντί να πει:

Je n’ ai pas d’ argent που προφέρεται: Ζε νε πα ντ’ αρζάντ και σημαίνει: Δεν έχω χρήματα, λέει: Je suis Ταρζάν (Είμαι Ταρζάν).

Το τι επακολούθησε δεν περιγράφεται.

Μιαν άλλη φορά ο ίδιος καθηγητής ρωτάει ένα μαθητή:

Comment t’ appelles tu?

(Πώς ονομάζεσαι;)

Και ο μαθητής γεμάτος σιγουριά και αυτοπεποίθηση απαντάει:

Aujourd’ hui je m’ appelle Ζήσιμος Λούβαρης.

(Σήμερα ονομάζομαι Ζήσιμος Λούβαρης).

Κάποτε ο υποδιευθυντής Παπαχατζής ξεφυλλίζοντας το απουσιολόγιο διαπίστωσε ότι έλειπαν πολλά φύλλα, τα οποία είχαν κοπεί και εξαφανιστεί για λόγους ευνόητους.

Φωνάζει τον απουσιολόγο και του λέει να πει τις μέρες της εβδομάδας. Εκείνος αρχίζει: Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη,… Του δίνει τότε το απουσιολόγιο και του λέει να διαβάσει τις μέρες της εβδομάδας από το απουσιολόγιο. Η εβδομάδα του απουσιολογίου ήταν… κουτσουρεμένη. Ο απουσιολόγος καθαιρέθηκε, ευτυχώς χωρίς άλλες συνέπειες.

Στο μάθημα της Εκθεσης που δίδασκε ο Πανούσης, διάλεγε μια έκθεση, τη διάβαζε στην τάξη και ακολουθούσε κριτική από τους μαθητές. Σε κάποιο μάθημα, αφού διάβασε την έκθεση και άρχισε η κριτική, ένας μαθητής σηκώνει το χέρι του και λέει:

Εγώ κύριε δεν κατάλαβα τίποτα από αυτά που γράφει. Σηκώνεται τότε ο μαθητής που είχε γράψει την έκθεση και με ύφος… δέκα φιλοσόφων λέει: Εύκολο το ’χεις να διαβάζεις… και λέει το επώνυμό του.

Πολλοί από τους μαθητές είχανε για στέκι τους το καφενείο «Λίντο» που βρισκόταν στην οδό Π. Ράλλη, δίπλα στον θερινό κινηματογράφο «Γρανάδα». Στη μεγάλη αίθουσά του είχε μπιλιάρδο, πινγκ-πονγκ, ποδοσφαιράκια και τάβλι. Μερικοί αναδεικνύονταν δεξιοτέχνες στα διάφορα παιχνίδια και όταν έπαιζαν συγκέντρωναν γύρω τους πολλούς θεατές, που τους παρακολουθούσαν με μεγάλο ενδιαφέρον και θαυμασμό.

Η μεγάλη πλάκα όμως γινόταν στο τάβλι. Οι θεατές που μαζεύονταν γύρω από τους δύο παίχτες, χωρίζονταν σε δύο ομάδες, η μια με τον ένα παίχτη, η άλλη με τον άλλο. Οι υποδείξεις στους παίχτες απαγορεύονταν αυστηρά. Επιτρεπόταν όμως, και αυτή ήταν ίσως και η ομορφιά του παιχνιδιού, η καζούρα στην ομάδα και στον παίχτη που έχανε, σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού. Το «έπαθλο» ήταν ένα ποτό, συνήθως ένα ουζάκι με μεζέ, που απολάμβανε ο νικητής και πλήρωνε, μαζί με την καζούρα που εισέπραττε ο νικημένος.

Τον καιρό εκείνο η χώρα προσπαθούσε να κλείσει τις μεγάλες πληγές της από τον πόλεμο, την Κατοχή και τον Εμφύλιο. Οι Κοκκινιώτες, που πλήρωσαν το μερίδιό τους σ' αυτές τις Εθνικές Συμφορές, αγωνίζονταν για επιβίωση, πρόοδο, προκοπή.

Στην Κύπρο οι Έλληνες αφού έχασαν κάθε ελπίδα ότι οι Άγγλοι, αναγνωρίζοντας τουλάχιστον τη συμβολή τους στον Αγώνα κατά του Φασισμού-Ναζισμού, θα ικανοποιούσαν τον Αιώνιο Εθνικό Πόθο της Ένωσης του Νησιού με την Ελλάδα, άρχισαν με την ΕΟΚΑ Αγώνα Απελευθερωτικό κατά του Άγγλου κατακτητή. Οι πολιτισμένοι σύμμαχοί μας, ξεχνώντας ότι «οι Ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες» που οι ίδιοι είχαν πει, στήσανε τις αγχόνες τους και εκτελούσαν με τον απεχθή αυτό τρόπο, τα παιδιά που αγωνίζονταν για τη Λευτεριά της Πατρίδας τους.

Στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού, με πρωτοπόρους όπως πάντα τους φοιτητές, γίνονταν συλλαλητήρια υπέρ της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και κατά της Εκτέλεσης των Κυπρίων Αγωνιστών από τους Άγγλους.

Η ιδέα ρίχτηκε και διαδόθηκε αστραπιαία. Ολο το γυμνάσιο με συνοδό τον καθηγητή Παπανικολάου, σε μιαν ατέλειωτη γραμμή, με απόλυτη τάξη, διέσχιζε τους κεντρικούς δρόμους της Νίκαιας διαδηλώνοντας υπέρ της Ένωσης και κατά των Άγγλων κατακτητών.

Εικόνα 80. Σχολικό έτος 1953-1954. Μαθητές του Γυμνασίου Νικαίας με τον καθηγητή Ζαΐρη μπροστά στην παράγκα (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Όταν η κεφαλή της πορείας έφτασε στον Άγιο Νικόλαο, δυο-τρεις μαθητές ανέβηκαν στο καμπαναριό της εκκλησίας και χτυπούσαν τις καμπάνες. Το συλλαλητήριο έγινε με απόλυτη επιτυχία, χωρίς παρατράγουδα και επεισόδια. Ήταν ίσως το πιο πετυχημένο συλλαλητήριο που έχει γίνει ποτέ.

Για να πάρουνε οι μαθητές το «ενδεικτικό» ή το «απολυτήριο», πληρώνανε κάποιο μικρό ποσό, που δεν ήταν και τόσο οδυνηρό.

Εικόνα 81. Σχολικό έτος 1952-53. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας με καθηγήτρια τους σε σχολική εκδρομή.

Κάποτε όμως μαθεύτηκε ότι η κυβέρνηση σκόπευε το ποσό αυτό να το αυξήσει σημαντικά, έτσι που θα γινόταν ακόμη ένα εμπόδιο για τη φοίτηση πολλών παιδιών στο Γυμνάσιο. Η αντίδραση των μαθητών ήταν άμεση, κάνανε απεργία. Ολοι οι μαθητές σχηματίσανε ένα μεγάλο κύκλο γύρω από το σχολείο και φωνάζανε συνθήματα για τη ματαίωση αυτής της οδυνηρής απόφασης. Αστυνομικοί της ασφάλειας πότε με απειλές, πότε με καλοπιάσματα προσπαθούσαν να πείσουν τους μαθητές να διακόψουνε την απεργία και να μπούνε στο σχολείο να γίνουν τα μαθήματα. Ολες οι προσπάθειές τους απέτυχαν, η απεργία είχε απόλυτη επιτυχία, η αύξηση δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Οι απόφοιτοι του 1957 του Γυμνασίου Νικαίας έχουν καθιερώσει εδώ και πολλά χρόνια ετήσιες συναντήσεις. Στις όμορφες αυτές συναντήσεις, που γίνονται στα τέλη Νοεμβρίου κάθε χρόνο, συμμετέχουν το Πρακτικό, το Κλασικό και το Θηλέων. Βασικοί διοργανωτές των ωραίων αυτών συναντήσεων είναι ο Κλέαρχος Θεοδωρίδης, ο Μιχάλης Γεωργάς, η Χαρούλα Αρβανιτίδου και η Χαριτίνη Παπαγαβριήλ.

Στη συνάντηση του 1997 που πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 28 Νοεμβρίου σε μια από τις αίθουσες του ξενοδοχείου «Χανδρής», έγινε και κοπή τούρτας, για τη συμπλήρωση 40 χρόνων από την αποφοίτησή τους.

Εικόνα 82. Απόφοιτοι του 1957 του Γυμνασίου Νικαίας σε μία από τις ετήσιες συναντήσεις τους. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 83. Σχολικό έτος 1952-53. Μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας σε σχολική εκδρομή.

Εικόνα 84. Απόφοιτοι του 1957 του Γυμνασίου Νικαίας στην ετήσια συνάντηση του 1997 (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη)

Σχολικό Έτος 1956-57

Τάξη Ογδόη Πρακτικού

1. Αγγελούδης Κων/νος
2. Αγκυραλίδης Γεώργιος
3. Αμφιλοχιάδης Αναστάσιος
4. Αναγνώστου Ιωάννης
5. Αρχοντούλη Μαρία
6. Βεζυρίδης Παύλος
7. Βλαχογιαννάτος Στέφανος
8. Γεωργαλάς Χρήστος
9. Γεωργάς Μιχαήλ
10. Δημάκης Κύρος
11. Θεοδωρίδης Κλέαρχος
12. Ιωσηφίδης Μηνάς
13. Κανακάκης Δημήτριος
14. Κανακάκης Πέτρος
15. Καντανιωτάκης Αντώνιος
16. Καπαγιαννίδης Ηρακλής
17. Καψιμάλης Κυριάκος
18. Κεσόγλου Γεώργιος
19. Κόλλιας Ιωάννης
20. Λαδόπουλος Κων/νος
21. Λουκίσα Διονυσία

22. Μιχελάκος Παναγιώτης
23. Μπενέτος Παναγιώτης
24. Πακλατσίδης Ανδρέας
25. Πακλατσίδου Κυριακή
26. Πανταζόπουλος Δημήτριος
27. Παπαδέλη Τούλα
28. Ποθουλάκη Στέλλα
29. Προδρομίδου Αθανασία
30. Ρεμπάκος Αθανάσιος
31. Στράντζαλης Πολύβιος
32. Τριφύλλης Νικόλαος
33. Τσιντσιλώνη Αναστασία
34. Χαπίδης Γεώργιος
35. Χαρδαλής Παναγιώτης
36. Χάσικος Γεώργιος
37. Χατζάκου Ελένη

Σχολικό Ετος 1956-57
Τάξη Ογδόη Κλασικού Αρρένων

1. Αγγουράς Νικόλαος
2. Αμπάτης Παύλος
3. Αναστασιάδης Γεώργιος
4. Βάγγαλης Γεώργιος
5. Βέλλιος Αχιλλέας
6. Γαζής Κυριάκος
7. Γκιόκας Ιωάννης
8. Καϊλίδης Σταύρος
9. Καπουράνης Μιχαήλ
10. Κελιανόπουλος Ιωάννης
11. Κυραγιάννης Φωτεινός
12. Κυριακίδης Παντελής
13. Κοτταρίνος Βασίλειος
14. Κωνσταντινίδης Δημήτριος

15. Λούβαρης Ζήσιμος
16. Μανίκας Γεώργιος
17. Μπαϊράμογλου Κυριάκος
18. Μπόμπολας Αθανάσιος
19. Μπούμπλης Σπυρίδων
20. Νικολαΐδης Κων/νος
21. Οικονομόπουλος Δημήτριος
22. Ρεϊζίδης Δαμιανός
23. Σαλαλίδης Μιχαήλ
24. Σπύρου Ιωάννης
25. Σταυρόπουλος Χαράλαμπος
26. Σταματελάτος Γεώργιος
27. Τσάκωνας Παναγιώτης
28. Τσιρέλης Νικόλαος
29. Τσίχλας Γεώργιος
30. Φαράσογλου Μιχαήλ
31. Φωτίου Μιχαήλ
32. Χαλκίδης Λουκάς
33. Χατζάτογλου Γρηγόριος
34. Χατζημιχάλης Μιχαήλ
35. Χατζής Γεώργιος
36. Χριστοδουλάκης Αθανάσιος
37. Χριστοδουλάκης Ιωάννης
38. Ωρολογάς Βασίλειος
39. Σούμπασης Δημήτριος

Σχολικό Ετος 1956-57
Τάξη Ογδόη Κλασικού Θηλέων

1. Αγγελίδου Εφη
2. Αθανασίου Νικολέτα
3. Αλπη Αννα
4. Αντωνοπούλου Μαρία
5. Αποστολίδου Γιαννούλα

6. Αρβανιτάκη Ελένη
7. Αρβανιτίδου Χαρούλα
8. Αργυροπούλου Δέσποινα
9. Αργυριάδου Ρούλα
10. Βαρβέρη Χρυσούλα
11. Βενετσάνου Βούλα
12. Γεωργακάκη Μαρία
13. Γιοβάνη Ελένη
14. Δόριζα Φλώρα
15. Εξάρχου Ντίνα
16. Ζερικιώτου Σοφία
17. Ζυμπουλίδου Χριστίνα
18. Ιωακειμίδου Ευλαμπία
19. Καβούρη Ευαγγελία
20. Καραγιάννη Εφη
21. Κριτή Τούλα
22. Κόλλια Ευδοκία
23. Κουκουλάκη Αθηνά
24. Λεμονή Σόνια
25. Λουίζου Ειρήνη
26. Λυπαράκη Γεωργία
27. Μανέλα Μαίρη
28. Μαριόλη Μάτα
29. Μιχαλογιαννάκη Αννα
30. Μιχαλουδάκη Ρούλα
31. Μπάμπου Ελένη
32. Μπελέργη Τούλα
33. Μπερδέ Μαρία
34. Μπήτρου Βιργινία
35. Μπόμπολα Παρασκευή
36. Ξηρογιαννοπούλου Μαρία
37. Ορφανού Μαρία
38. Παπαγαβριήλ Χαριτίνη
39. Παπαδοπούλου Καίτη

40. Παπανικολούδη Γεωργία
41. Πίττα Γεωργία
42. Πριονά Πίτσα
43. Πουταχίδου Δώρα
44. Σαμίδου Ειρήνη
45. Σταματίου Αγγελική
46. Σταφιδά Ρίτσα
47. Σολομωνίδου Δέσποινα
48. Ταυροπούλου Ολυμπία
49. Τσανταλίδου Μίνα
50. Τσούδη Ελένη
51. Φιλαδιτάκη Αργυρώ
52. Χαρατζή Ευγενία
53. Χατζηγεωργίου Χρυσούλα
54. Χατζηεμμανουήλ Αικατερίνη
55. Χατζηλιάδου Ελένη

Εικόνα 85. Δεκαετία του 1950. Μαθητές και μαθήτριες του Γυμνασίου Νικαίας σε όμορφες στιγμές της μαθητικής ζωής.

Εικόνα 86. Σχολικό έτος 1956-57. Μαθητές της Ογδόης Κλασικού σε όμορφες στιγμές της μαθητικής ζωής.

Εικόνα 87. Σχολικό έτος 1956-57. Μαθητές της Ογδόης Κλασικού. Όρθιος αριστερά ο Γυμνασιάρχης Χαρμαντάς, δεξιά ο υποδιευθυντής Παπαχατζής.

Εικόνα 88. Σχολικό έτος 1956-57. Μαθητές της Ογδόης Πρακτικού.

Εικόνα 89. Γυμνάσιο Νικαίας. Σχολικό έτος 1950-1951. Η Εβδόμη Πρακτικού με το Γυμνασιάρχη Γιαγκίνη και τους καθηγητές Φωτεινό, Γραμματικό, Κουτσογιάννη, Πατρικάκο, Γαρουφαλλή. (Αρχείο Γ.Αγκυραλίδη).

Η κυρ Αγγέλα

Γεννήθηκε στην Καισάρεια από πλούσια οικογένεια. Ο πατέρας της ήταν γουνέμπορος και είχε μεγάλη περιουσία στην πατρίδα. Μετά την καταστροφή, ήρθε στον Αϊ Διονύση του Πειραιά με τους γονείς της, τα δύο αδέλφια της και τη μικρότερη αδελφή της, οι δύο μεγαλύτερες αδελφές της, ήταν ήδη παντρεμένες και πήρανε το δρόμο της προσφυγιάς με τις δικές τους οικογένειες. Ητανε τότε πέντε-έξι χρόνων.

Πριν τελειώσει το δημοτικό σχολείο, ο πατέρας της πέθανε και υποχρεώθηκε να βρει δουλειά, για να βοηθήσει κι αυτή την οικογένεια. Δούλευε στου Ρετσίνα. Εξυπνη και όμορφη κοπέλα τα κατάφερνε καλά. Είχε φίλες Αρμενοπούλες και έμαθε να μιλάει τα αρμένικα. Όταν πήγαινε να ψωνίσει από καταστήματα Αρμενίων, την περνούσαν για Αρμενοπούλα και την περιποιούνταν ιδιαίτερα.

Όταν παντρεύτηκε ήρθε και έμεινε στην Κοκκινιά. Ο πόλεμος που ξέσπασε σε λίγο και η κατοχή που ακολούθησε, σταματήσανε βίαια τα όνειρα και τις ελπίδες της, για μια καλύτερη ζωή και πριν προλάβει να πει «Δόξα Σοι ο Θεός», είπε πάλι «Βοήθα Παναγιά μου».

Σαν τέλειωσε και η κατοχή άντε πάλι, φτου κι απ' την αρχή. Αξια νοικοκυρά και σπουδαία μαγείρισσα, μαγείρευε νόστιμα ανατολίτικα φαγητά και έφτιαχνε περίφημα ανατολίτικα γλυκά. Όταν εφτιαχνε ισλί ή τσιμένι, μοίραζε σε όλη τη γειτονιά. Πολλές φορές οι γειτόνισσες την καλούσανε στο σπίτι τους, ιδίως τα Χριστούγεννα και το Πάσχα, για να τους φτιάξει ισλί που το έφτιαχνε πολύ ωραίο.

Τα χέρια της «πιάνανε», με ό,τι καταπιανότανε το έκανε με μεγάλη επιτυχία. Κεντούσε κι έπλεκε πολύ όμορφα. Της αρέσανε πολύ, όπως σε όλες τις προσφυγοπούλες, τα χρυσά κοσμήματα και είχε πάρα πολλά, στη διάρκεια της κατοχής όμως, τα περισσότερα αλλάξανε χέρια «αντί πινακίου φακής».

Ητανε ψύχραιμη και θαρραλέα γυναίκα. Στο Μπλόκο της Κοκκινιάς, στις 17 Αυγούστου 1944, ο άντρας της με κάποιον άλλο βγήκαν από το σπίτι, τη στιγμή που έληγε η προθεσμία που είχαν δώσει οι κατακτητές, πίσω τους ακολουθούσε εκείνη κρατώντας από το χέρι τον πεντάχρονο γιο της. Στη γωνία του δρόμου καραδοκούσαν δυο Χίτες, οι οποίοι σήκωσαν αμέσως τα όπλα για να τους πυροβολήσουν. Αμέσως μπαίνει με το γιο της μπροστά από τους άντρες φωνάζοντας: Μη, μην πυροβολείτε,

έρχονται. Η θαρραλέα αυτή αντίδρασή της, έσωσε και τους τέσσερις, οι Χίτες δεν πυροβολήσανε.

Εικόνα 90. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Δεκαετία του 1930. Ζευγάρι νεαρών Μικρασιατών Προσφύγων με παραδοσιακές μικρασιάτικες φορεσιές. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 91. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Μπακιρένια (χάλκινα) μαγειρικά σκεύη των αρχών του 20^{ου} αιώνα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Είχε ιδιαίτερα χαρίσματα, που την έκαναν πολύ αγαπητή στη γειτονιά.

Εξηγούσε τα όνειρα και έλεγε το φλιτζάνι, φυσικά χωρίς καμιά αμοιβή.

Οι κοπέλες της γειτονιάς την επισκέπτονταν συχνά ή την καλούσαν στο σπίτι τους,

για να τους εξηγήσει κάποιο όνειρο ή να τους πει το φλιτζάνι. Έξυπνη γυναίκα καθώς ήταν, τις «ψάρευε» και της λέγανε τα μυστικά τους, της είχαν όμως απόλυτη εμπιστοσύνη γιατί δεν τα έλεγε ποτέ πουθενά.

Ήξερε να λέει το φλιτζάνι; Αυτά που τους έλεγε τα έβλεπε στο φλιτζάνι; Τους έλεγε αλήθεια ή ψέματα; Δεν είχε και μεγάλη σημασία. Εκείνο που ήξερε να κάνει καλά, ήταν να τους ανεβάζει το ηθικό, να μην απογοητεύονται, να ελπίζουν και να συνεχίζουν να κάνουν όνειρα και τούτο ήτανε το πιο σημαντικό.

Ήξερε να ξεματιάζει και κάθε λίγο και λιγάκι, πήγαιναν οι ωραίοι και οι ωραίες της γειτονιάς που ματιάζονταν εύκολα, για να τις ξεματιάσει.

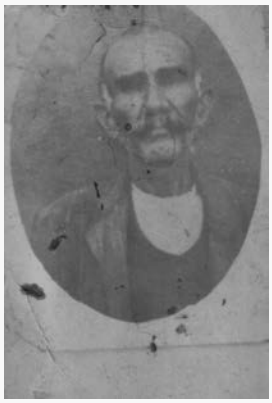
Είχε και γνώσεις πρακτικής ιατρικής και έφτιαχνε γιατροσόφια και μαντζούνια από διάφορα βότανα, που τα χρησιμοποιούσε για να αντιμετωπίζει διάφορες συνηθισμένες αρρώστιες. Για τα κρυολογήματα έκανε βεντούζες απλές ή κοφτές και στα πιο ελαφρά εντριβές με οινόπνευμα ή πετρέλαιο. Δεν αρνιότανε τη βοήθειά της σε όποιον την είχε ανάγκη και τη ζητούσε.

Κάποτε το μεγαλύτερο από τα τρία παιδιά προσχολικής ηλικίας μιας ανεψιάς της, έπαθε αλωπεκίαση. Στο τριχωτό της κεφαλής του παιδιού έχασκε μια αντιαισθητική πληγή που όλο και μεγάλωνε. Το πήγε σε γιατρούς, του δώσανε διάφορα φάρμακα, τίποτα. Η πληγή όλο και μεγάλωνε, υπήρχε ακόμη ο κίνδυνος να κολλήσουν και τα άλλα παιδιά της. Είπε τότε στην ανεψιά της να της αφήσει για λίγες μέρες το παιδί, για να μην κολλήσουν και τα άλλα και θα το κάνει καλά. Το ’λεγε και το πίστευε. Κράτησε το παιδί στο σπίτι, έφτιαξε ένα μαντζούνι από διάφορα βότανα και του έκανε επαλείψεις στο μέρος της πληγής. Σε λίγες μέρες η πληγή εξαφανίστηκε και ξαναφύτρωσαν μαλλιά σε κείνο το μέρος, το παιδί είχε γίνει καλά.

Πέρασε καιρός από τότε. Ένας νεαρός γείτονάς της είχε παρεξηγηθεί μαζί της και για πολύ καιρό δεν της μιλούσε, ώσπου έπαθε κι αυτός αλωπεκίαση. Πήγε σε γιατρούς, πήρε φάρμακα, τίποτα. Η αντιαισθητική πληγή έχασκε όλο και πιο πολύ στο κεφάλι του. Το ωραίο παλληκάρι είχε απελπιστεί, κοίταζε παρακαλεστικά την κυρ Αγγέλα, αλλά ντρεπόταν να της γυρέψει βοήθεια. Είδε την απελπισία του, είδε το παρακαλεστικό του βλέμμα, οπότε σε κάποια στιγμή χαριτολογώντας του λέει: «Έλα βρε ψωριάρη να σε κάνω καλά».

Η κυρ Αγγέλα, στους χαλεπούς καιρούς που έζησε, δεν έμαθε γράμματα, την αγάπη της όμως για τα γράμματα και τη μάθηση μετέδωσε στα παιδιά της, που τα σπούδασε και τα δυο και καμάρωνε πολύ γι’ αυτό.

Πάνε πολλά χρόνια τώρα που η κυρ Αγγέλα δεν ζει πια. Έφυγε παίρνοντας μαζί της, όπως τόσοι και τόσοι πρόσφυγες, τις πίκρες και τους καημούς της Προσφυγιάς.

Εικόνα 92. Μικρασιάτης Πρόσφυγας. Φωτογραφία του 1922. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 93. Ζευγάρι νεαρών Μικρασιατών Προσφύγων (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Η κυρία Αργυρώ

Γεννήθηκε στο χωριό Κοιλάδα της Λάρισας από γονείς πρόσφυγες από το Καβακλί της Βουλγαρίας, που ήρθανε στην Ελλάδα το 1906 ξεριζωμένοι από τη βουλγαρική καταπίεση και τους διωγμούς του ελληνικού στοιχείου της περιόδου του Μακεδονικού Αγώνα.

Στην Κατοχή συνελήφθη μαζί με άλλους χωριανούς της από τους Γερμανούς στο μπλόκο που έγινε στην Κοιλάδα Λάρισας, ευτυχώς χωρίς δυσάρεστες συνέπειες, αφού μετά από λίγες ώρες οι Γερμανοί τους άφησαν όλους ελεύθερους.

Το 1943 εντάχθηκε στις τάξεις του ΕΛΑΣ και φοίτησε στη Σχολή Αξιωματικών του ΕΛΑΣ.

Ανέπτυξε έντονη αντιστασιακή δραστηριότητα, μεταφέροντας έγγραφα του ΕΛΑΣ από χωριό σε χωριό, προμήθειες στους αντάρτες του ΕΛΑΣ και συμμετείχε σε δολιοφθορές σε βάρος του κατακτητή, όπως κόψιμο τηλεγραφόξυλων, κάψιμο αυτοκινήτων του εχθρού και άλλες.

Στην Αντίσταση γνωρίστηκε με τον άντρα της, ο οποίος ήταν κι εκείνος στον ΕΛΑΣ, και απέκτησαν τρία αγόρια.

Για την αντιστασιακή της δράση η κυρία Αργυρώ τιμήθηκε με μετάλλια.

Η κυρία Αργυρώ είναι μέλος του 3^{ου} ΕΔΑΠΕ Κορυδαλλού και συμμετέχει ενεργά σε όλες του τις δραστηριότητες (χορωδία, παραδοσιακοί χοροί, εκδρομές, συνεστιάσεις).

Οι νεότεροι είναι υπερήφανοι που έχουν στο δικό τους ΕΔΑΠΕ την κυρία Αργυρώ και της εύχονται ολόψυχα να ζήσει με υγεία σαν τα ψηλά βουνά στα οποία ανέπτυξε την πλούσια αντιστασιακή της δράση.

Εικόνα 94. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Παλιές όμορφες κατοικίες της προσφυγούπολης όπως είναι σήμερα (Ιούνιος 2004) (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Οδός Βαγγέλη Παπάζογλου

«Βάλε με στην αγκαλιά σου» ζεϊμπέκικο του Βαγγέλη Παπάζογλου, τραγουδά η Μαρίκα Καναροπούλου, (Τουρκαλίτσα) 1935-1937.

«Οι Λαχανάδες» ζεϊμπέκικο του Βαγγέλη Παπάζογλου, τραγουδά ο Στελάκης Περπινιάδης 1935-1937. «Το παιδί του δρόμου» ζεϊμπέκικο του Βαγγέλη Παπάζογλου, τραγουδά ο Γιώργος Κάβουρας 1935-1937. «Μου φαίνεται» ζεϊμπέκικο του Βαγγέλη Παπάζογλου, τραγουδά ο Στελάκης Περπινιάδης 1935-1937.

Ο Βαγγέλης Παπάζογλου γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1896. Πρόσφυγας κι αυτός ήρθε το 1923 στην Κοκκινιά και έμεινε σε ένα προσφυγικό φτωχόσπιτο στην οδό Κίμωνος 3, κοντά στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο της Νίκαιας.

Δεξιοτέχνης οργανοπαίχτης, έπαιζε μπάντζο, βιολί, σαντούρι, κιθάρα σε πολλές ταβέρνες της Αθήνας και του Πειραιά.

Από τους πιο σπουδαίους τραγουδοποιούς, έφτιαξε πολλά ωραία τραγούδια, που τραγούδησαν σπουδαίοι τραγουδιστές και τραγουδίστριες της εποχής εκείνης και νεότεροι.

Στο υπέρθυρο του σπιτιού του, που διατηρείται ακόμη, υπάρχει η επιγραφή: «Και αυτό θα περάσει 1936», υπονοώντας προφανώς τη δικτατορία του Μεταξά, που κυνήγησε λυσσαλέα το λαϊκό τραγούδι και τους δημιουργούς του.

Η δικτατορία του Παπαδόπουλου και του Ιωαννίδη (1967-1974), μιμούμενη τη δικτατορία του Μεταξά, απαγόρευε τη μουσική και τα τραγούδια του Θεοδωράκη.

Το Σεπτέμβριο του 1996, με τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από τη γέννηση του λαϊκού δημιουργού, του Σμυρνιού Βαγγέλη Παπάζογλου, ο δήμος Νικαίας εντοίχισε στο σπίτι του, μαρμάρινη πλάκα με την επιγραφή: «Ευάγγελος Παπάζογλου 1896-1942. Εδώ έζησε ο Σμυρνιός συνθέτης από το 1923 μέχρι 27-6-1942». Αριστερά στον τοίχο της πρόσοψης υπάρχει και άλλη μαρμάρινη πλάκα, που γράφει:

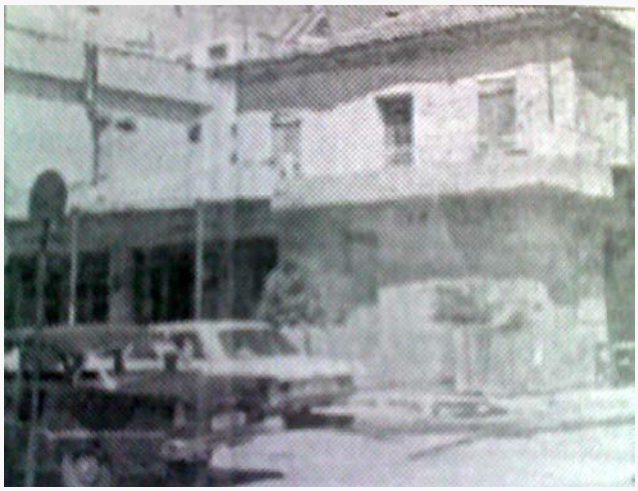
«Οδός Βαγγέλη Παπάζογλου».

Η γυναίκα του Βαγγέλη Παπάζογλου, η Σμυρνιά τραγουδίστρια Αγγέλα Παπάζογλου, περιγράφει με θαυμάσιο τρόπο τη ζωή τους στο χαλασμό της Σμύρνης, στην Προσφυγιά, στην Κατοχή και στον Εμφύλιο.

Το πολύτιμο τούτο υλικό, που διέσωσε ο γιος τους Γιώργος Παπάζογλου, παρουσίασε στην Ιστορική Μάντρα της Κοκκινιάς στις 20, 21, 22 Σεπτεμβρίου 1999 με καταπληκτική επιτυχία, σε ένα ρεσιτάλ ηθοποιίας η Άννα Βαγενά.

Εικόνα 95. Νέα Κοκκινιά-Νίκαια. Εδώ έζησε ο Σμυρνιός συνθέτης Βαγγέλης Παπάζογλου από το 1923 μέχρι τις 27-6-1942.

Εικόνα 96. Νέα Κοκκινιά-Νίκαια. Οδός Οκτώ και Θειρών. Το καφενείο του Μπιλικά. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Οδός Μάρκου Βαμβακάρη

Φραγκοσυριανή

Πολίτισσα

Ρίξε Τσιγγάνα τα χαρτιά
Όλοι οι ρεμπέτες του ντουνιά
Μικρός αρραβωνιάστηκα
Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια
Κάφτονε Σταύρο, κάφτονε

Είναι μερικά από τα πολλά τραγούδια της δεκαετίας του 1930 που έφτιαξε ο μεγάλος ρεμπέτης τραγουδοποιός Μάρκος Βαμβακάρης και τραγούδησαν περίφημοι τραγουδιστές και τραγουδίστριες της εποχής εκείνης και νεότεροι.

Ο Μάρκος Βαμβακάρης γεννήθηκε στη Σύρο το 1905 από πολύ φτωχή οικογένεια. Μικρός ακόμη έρχεται στην Κοκκινιά, πριν ακόμη ιδρυθεί ο Προσφυγικός Συνοικισμός της Νέας Κοκκινιάς, και κάνει διάφορες δουλειές για να ζήσει, " φτώχεια και των γονέων". Μεράκι του το μπουζούκι και ο μπαγλαμάς.

Γρήγορα τον "ανακαλύπτει" η μουσική. Δεξιοτέχνης οργανοπαίχτης και σπουδαίος τραγουδοποιός, φτιάχνει πολλά και σπουδαία λαϊκά τραγούδια και συνεργάζεται με άλλους σπουδαίους του είδους, όπως ο Γιώργος Μπάτης, ο Ανέστης Δελιάς, ο Στράτος Παγιουμτζής, …

Για πολλά χρόνια συνεργάζεται με το Στράτο Παγιουμτζή, τον περίφημο τραγουδιστή με τον μπαγλαμά (ο Μάρκος και ο Στράτος) και με το λαϊκό συγκρότημά τους παίζουν και τραγουδούν, κυρίως τραγούδια του Βαμβακάρη, σε ταβέρνες του Πειραιά, της Κοκκινιάς, του Αιγάλεω,…

Το Σεπτέμβριο του 1995 ο Δήμος Νικαίας, για να τιμήσει τη μνήμη του μεγάλου ρεμπέτη τραγουδοποιού, εντοίχισε στο σπίτι του, οδός Κρήνης και Οφρυνίου 35 στα Άσπρα Χώματα, μαρμάρινη πλάκα με την επιγραφή : " Μάρκος Βαμβακάρης 1905-1972. Εδώ έζησε ο Συριανός Συνθέτης από το 1942 μέχρι το 1969.".

Στην πρόσοψη του σπιτιού, αριστερά επάνω, υπάρχει και άλλη μαρμάρινη πλάκα που γράφει : "ΟΔΟΣ ΜΑΡΚΟΥ ΒΑΜΒΑΚΑΡΗ".

Στην Κοκκινιά έζησαν και άλλοι πρόσφυγες δεξιοτέχνες οργανοπαίχτες, τραγουδοποιοί, τραγουδιστές και τραγουδίστριες όπως :

Ο Γιοβάν Τσαούς (Γιάννης ο Λοχίας). Γεννήθηκε το 1893 στην Κασταμονή της Μικράς Ασίας. Δεξιοτέχνης οργανοπαίχτης, έκανε το μπουζούκι να κελαηδάει στα χέρια του και γοήτευε όσους τον άκουγαν. Δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη μουσική, έφτιαξε λίγα τραγούδια που τραγούδησαν ο Στελάκης Περπινιάδης και ο Καλυβόπουλος. Πέθανε το 1942.

Ο Νούρος ο περίφημος τραγουδιστής που μάγευε όσους τον άκουγαν να τραγουδάει τα περίφημα Σμυρνέικα και άλλα τραγούδια. Για πολλά χρόνια τραγουδούσε στου " Κεφάλα" στην Κοκκινιά. Πέθανε σε βαθιά γεράματα στο προσφυγικό φτωχόσπιτό του στη Κοκκινιά.

Η Ρίτα Αμπατζή γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1914. Από πολύ μικρή ασχολήθηκε με το τραγούδι και γρήγορα έγινε περίφημη τραγουδίστρια. Τραγούδησε πολλά τραγούδια σπουδαίων τραγουδοποιών της εποχής εκείνης.

Ο Στελάκης Περπινιάδης και ο γιος του Βαγγέλης Περπινιάδης που τραγούδησαν πολλά δικά τους τραγούδια και άλλων σπουδαίων τραγουδοποιών της εποχής τους. Ο Στελάκης είχε ανοίξει δική του ταβέρνα στο Χαϊδάρι, ενώ ο Βαγγέλης για πολλά χρόνια τραγουδούσε στου " Περιβόλα" στην Κοκκινιά.

Και φυσικά δεν μπορεί να μην αναφερθεί η θρυλική Μαρίκα Νίνου (Συννεφιασμένη Κυριακή, Απόψε κάνεις μπαμ, Τα καβουράκια, …) που έφυγε πολύ γρήγορα απ' τη ζωή αφήνοντας σπουδαίες ερμηνείες σε τραγούδια του Βασίλη Τσιτσάνη.

Οι Κινηματογράφοι

Τον καιρό εκείνο, που δεν υπήρχε τηλεόραση, που τα προσφυγικά φτωχόσπιτα παγωμένα το χειμώνα, ανυπόφερτα ζεστά το καλοκαίρι, δεν ήτανε και τόσο ελκυστικά για να κρατήσουνε μέσα τους ενοίκους τους, μια από τις πιο οικονομικές και ευχάριστες διασκεδάσεις ήταν ο κινηματογράφος.

Τις Κυριακές και τις αργίες οι κινηματογράφοι της Νίκαιας από νωρίς το απόγευμα γέμιζαν ασφυκτικά και ήτανε πολύ δύσκολο να βρεθεί άδειο κάθισμα. Πολλοί παρακολουθούσανε το έργο όρθιοι στους πλαϊνούς διαδρόμους και όταν άδειαζε κάποιο κάθισμα γινόταν «σκοτωμός» ποιος θα προλάβει να καθίσει. Συχνά γίνονταν ομηρικοί καβγάδες για τη διεκδίκηση κάποιας θέσης.

Οι καλές Ελληνικές ταινίες, την εποχή του καλού ελληνικού κινηματογράφοι, οι Τούρκικες, οι Ινδικές και οι μεγάλες Αμερικανικές και Ευρωπαϊκές παραγωγές, συνήθως παίζονταν για πολλές εβδομάδες και σχηματίζονταν μεγάλες ουρές έξω από τους κινηματογράφους.

Οι χειμερινοί κινηματογράφοι είχανε και εξώστες με πιο φτηνό εισιτήριο και τους προτιμούσαν οι πιτσιρικάδες με το μικρό χαρτζιλίκι και εκείνοι για τους οποίους και το εισιτήριο ενός κινηματογράφου ήτανε μεγάλο έξοδο.

Εικόνα 97. Νέα Κοκκινιά - Νίκαια. Ο Έσπερος (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Για πολλούς κινηματογραφόφιλους απαραίτητο συμπλήρωμα ήτανε τα σπόρια, τα οποία προμηθεύονταν από τους στραγαλάδες της περιοχής ή από πλανόδιους που είχανε το στέκι τους έξω από κάθε κινηματογράφο.

Τσάκα – τσούκα – φτου, τσάκα – τσούκα – φτου, θόρυβος εκνευριστικός για τους άλλους, βουνό τα φλούδια μπροστά στα καθίσματα, δουλειά πολύ για τις καθαρίστριες.

«Απαγορεύονται τα σπόρια», πινακίδες κρεμασμένες σε όλους τους χειμερινούς κινηματογράφους προειδοποιούσαν τους φανατικούς του είδους.

Υπήρχαν ακόμη και οι πινακίδες «Απαγορεύεται το καπνίζειν» και «Απαγορεύεται το πτύειν».

Όταν η ταινία ήταν τούρκικη οι τουρκόφωνοι την παρακολουθούσαν άνετα και αποτελούσαν την πλειοψηφία των θεατών, όταν ήταν ελληνική κουτσά – στραβά κάτι καταλάβαιναν, όταν όμως ήταν ξένη και είχε γράμματα, για τους αναλφάβητους τα πράγματα δυσκόλευαν πολύ και περιορίζονταν να βλέπουν τις εικόνες ή κάποιος δίπλα τους διάβαζε τα γράμματα, πράγμα που άλλοτε ενοχλούσε και άλλοτε προκαλούσε γέλιο στους διπλανούς.

Στα διαλείμματα ακούγονταν από τα μεγάφωνα του κινηματογράφου τραγούδια και διαφημίσεις των καταστημάτων της περιοχής, τα παιδιά του μπουφέ διαλαλούσαν «λεμονάδες, πορτοκαλάδες, μέντες, καραμέλες, σοκολάτες…» και οι καπνιστές συνωστίζονταν στο ντουμανιασμένο καπνιστήριο για να απολαύσουν το τσιγάρο τους.

Οι θερινοί κινηματογράφοι αποτελούσανε ευχάριστες δροσερές οάσεις μέσα στη ζέστη του καλοκαιριού.

Τα παρτέρια τους γεμάτα λουλούδια, αγιόκλημα και γιασεμιά, σκόρπιζαν χωρίς φειδώ τις ευχάριστες ευωδιές τους. Οι καπνιστές απολάμβαναν το τσιγαράκι τους παρακολουθώντας την ταινία και οι φανατικοί σποροφάγοι επιδίδονταν με μανία στο τσάκα – τσούκα – φτού χωρίς απαγορευτικές πινακίδες. Στα διαλείμματα τα παιδιά του μπουφέ δεν προλάβαιναν να δίνουν παγωμένες λεμονάδες, πορτοκαλάδες, βυσινάδες.

Εικόνα 98. Κινηματογραφική μηχανή προβολής ταινιών

Εικόνα 99. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Ο κινηματογράφος Ορφέας, σήμερα (Δεκέμβριος 2004) είναι σούπερ μάρκετ**.**

Η Νίκαια είχε πολλούς κινηματογράφους οι οποίοι βρίσκονταν στους κεντρικούς δρόμους της πόλης: ΡΕΑ (πρώην ΕΚΛΑΙΡ) στην οδό Παναγή Τσαλδάρη (οδός οκτώ) δίπλα στο τότε Ε΄ Αστυνομικό Τμήμα.

ΑΠΟΛΛΩΝ (πρώην ΗΛΙΟΣ) απέναντι από το ΡΕΑ. ΠΑΝΘΕΟΝ (θερινός) στην πλατεία του Αγίου Νικολάου, στην ταράτσα της Εμπορικής Τράπεζας (τότε καφενείο «το Βυζάντιον») και του φούρνου Ντούρα. ΠΑΛΛΑΣ (πρώην ΚΡΥΣΤΑΛ) στην οδό 7ης Μαρτίου 1944 (Γεωργίου Κονδύλη). ΑΛΚΑΖΑΡ είχε πιο φτηνό εισιτήριο από τους άλλους κινηματογράφους, έπαιζε δύο περιπετειώδη έργα, καουμπόικα, πολεμικά, αστυνομικά, οι ταινίες ήταν παμπάλαιες και φημιζόταν για την όχι και τόσο «αξιότιμον πελατείαν του», που η πλειοψηφία ήτανε πιτσιρικάδες και απουσίαζαν τελείως οι γυναίκες. Σφυρίγματα, φωνές και παλαμάκια ενθουσιασμού όταν «το παλληκάρι νικούσε τους κακούς» και «καμπούρη γράμματα», όταν δεν έδειχνε τα γράμματα ή κοβόταν η ταινία. ΟΡΦΕΥΣ στη στέγη του υπήρχε σειρήνα, η οποία στη διάρκεια της κατοχής, όταν έκαναν την εμφάνισή τους τα εγγλέζικα αεροπλάνα της ΡΑΦ, για να βομβαρδίσουν το λιμάνι του Πειραιά, ηχούσε δαιμονισμένα και έκανε τους Κοκκινιώτες να τρέχουν πανικόβλητοι στα καταφύγια και να προσεύχονται οι βόμβες να βρίσκουν το στόχο τους και όχι τα σπίτια τους, όπως γινότανε όχι και τόσο σπάνια.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ, αρχικά λειτουργούσε σαν θερινό θέατρο, όπου για πολλά χρόνια έπαιζε ο μουσικοχορευτικός θίασος Νίκου Θηβαίου – Ρίτας Τσάκωνα, ο Απόλλων Γαβριηλίδης, ο θρυλικός Αγκόπ (Φίλιος Φιλιππίδης), ο περίφημος Κοκοβιός (Πέτρος Γιαννακός), ο κονφερασιέ Νίκος Σιμονοβίκης και κατά καιρούς τραγούδησαν σπουδαίοι τραγουδιστές όπως ο Γκρεκόρ, ο Τζίμης Μακούλης, ο

Νάσος Πατέτσος και άλλοι. Αργότερα χτίστηκε και λειτούργησε σαν χειμερινός κινηματογράφος και στην ταράτσα θερινός κινηματογράφος με την ίδια επωνυμία.

ΕΣΠΕΡΟΣ, αρχικά λειτούργησε σαν θερινό θέατρο (ταράτσα) με μουσικοχορευτικό πρόγραμμα.

Αργότερα χτίστηκε και λειτουργούσε σαν χειμερινός κινηματογράφος ΑΛΦΑ, αρχικά λειτούργησε σαν χώρος πατινάζ, μετά σαν θερινό θέατρο γνωστό με την επωνυμία «Πατινάζ». Αργότερα και για πολλά χρόνια λειτουργούσε σαν θερινός κινηματογράφος με την επωνυμία «ΑΠΟΛΛΩΝ». Τελικά χτίστηκε, είχε αφαιρούμενα πλαϊνά και λειτούργησε σαν χειμερινός και θερινός κινηματογράφος με την επωνυμία «ΑΛΦΑ».

ΓΡΑΝΑΔΑ (θερινός) στην οδό Πέτρου Ράλλη (Κυδωνιών) κοντά στο Αστυνομικό Τμήμα. ΑΝΝΩ κοντά στην Οσία Ξένη. Λειτουργούσε για πολλά χρόνια σαν θερινός. Αργότερα χτίστηκε και λειτούργησε σαν χειμερινός και στην ταράτσα θερινός κινηματογράφος.

Εικόνα 100. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια, ΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ σήμερα (Νοέμβριος 2004) λειτουργεί σαν κέντρο διασκέδασης (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στη δεκαετία του 1950, στις απόκεντρες γειτονιές, κάνουν την εμφάνισή τους μικροί θερινοί κινηματογράφοι όπως το ΒΙΚΤΩΡΙΑ, ΑΣΤΥ, ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ, ΛΙΛΙΑΝ, ΙΩΑΝΝΑ, ΙΛΙΑΝΑ και άλλοι οι οποίοι συχνά παίζουν μελό ελληνικές ταινίες και συγκεντρώνουν από τις γειτονιές τα γυναικόπαιδα που προτιμάνε τις ταινίες αυτού του είδους.

Στην οδό Θηβών ο πολυτελέστατος χειμερινός κινηματογράφος «ΝΙΚΑΙΑ» χιλίων θέσεων, χωρίς εξώστη, είχε συρόμενη στέγη και αφαιρούμενα πλαϊνά και μετατρεπόταν σε έναν ευχάριστο δροσερό θερινό κινηματογράφο.

Στους χειμερινούς κινηματογράφους τις Κυριακές, τις προμεσημεριανές ώρες, δίνονταν παιδικές θεατρικές παραστάσεις, κουκλοθέατρο, καραγκιόζης, ενώ στους θερινούς κινηματογράφους και θέατρα γίνονταν αγώνες πάλης με τον Μπόρα, Καρπόζηλο, Νικολάου, Αρμάου, Μεγαρίτη και άλλους.

Εκτός από τους κινηματογράφους και τα θέατρα της Νίκαιας πολλοί Κοκκινιώτες, ιδίως οι νέοι, πήγαιναν και σε κινηματογράφους και θέατρα της Αθήνας και του Πειραιά.

Στη δεκαετία του 1980, με την εισβολή της τηλεόρασης και του βίντεο και στα πιο φτωχικά σπίτια, ο ένας μετά τον άλλον οι κινηματογράφοι της Νίκαιας έκλεισαν και μετατράπηκαν σε σούπερ μάρκετ ή κέντρα διασκέδασης και μόνο ο ΕΣΠΕΡΟΣ συνέχισε να λειτουργεί για ένα διάστημα ως Δημοτικό Κινηματοθέατρο. Λειτουργούν ακόμη το Δημοτικό Κηποθέατρο (σήμερα το 2004 ξαναφτιάχνεται απ' την αρχή και το Κατράκειο Θέατρο, όπου παρουσιάζονται θεατρικές παραστάσεις και μουσικές εκδηλώσεις, κυρίως στα πλαίσια του «Πολιτιστικού Αυγούστου – Σεπτεμβρίου» που έχει καθιερώσει τα τελευταία χρόνια ο Δήμος Νίκαιας. Για πολιτιστικές εκδηλώσεις χρησιμοποιείται ακόμη και ο χώρος της ιστορικής Μάντρας της Κοκκινιάς. Πολλές από τις εκδηλώσεις που είχανε προγραμματιστεί για το Σεπτέμβριο του 1999, αναβλήθηκαν ή ματαιώθηκαν λόγω του καταστροφικού σεισμού που έπληξε την Αττική στις 7 Σεπτεμβρίου 1999.

Στην οδό Θηβών, δίπλα στο 6^{ο} Γυμνάσιο Νίκαιας, έγινε αξιοποίηση του χώρου της πρώην Μηχανικής Καλλιέργειας που παραχωρήθηκε στο Δήμο Νίκαιας, με τη δημιουργία χώρων αναψυχής, πολιτιστικών Εκδηλώσεων και θερινού κινηματογράφου. Για πολιτιστικές εκδηλώσεις χρησιμοποιείται ακόμη η μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων της Ένωσης Σμυρναίων Νίκαιας και η αίθουσα εκδηλώσεων του Δημαρχείου Νίκαιας.

Στη συμβολή των οδών Θηβών και Πέτρου Ράλλη λειτουργεί ENTERTAINMENT PARK VILLAGE, το πρώτο ψυχαγωγικό κέντρο στην Ελλάδα με 20 αίθουσες MEGAPLEX, 38 καταστήματα, 1200 θέσεις στάθμευσης και ένδεκα στρέμματα Πάρκου.

Εικόνα 101. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια, Το Δημοτικό Κηποθέατρο (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 102. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια, Το Κατράκειο (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Η Μηχανική Καλλιέργεια

Τον καιρό εκείνο η περιοχή του Αγίου Ιωάννη Ρέντη κατά μήκος της οδού Θηβών ήταν όλο περιβόλια, στα οποία καλλιεργούσαν λαχανικά και διάφορα ζαρζαβατικά, με τα οποία τροφοδοτούσαν τις αγορές της Αθήνας και του Πειραιά. Πιο πάνω, προς το Αιγάλεω, απλωνόταν ο περίφημος ελαιώνας, απομεινάρια του οποίου υπάρχουν ακόμη, ο οποίος έχει την καταγωγή του από την εποχή της αρχαίας Αθήνας.

Ολόκληρη λοιπόν η μεγάλη αυτή περιοχή ήταν αγροτική και για το λόγο αυτόν το Υπουργείο Γεωργίας δημιούργησε την Υπηρεσία Μηχανικής Καλλιέργειας, η οποία με τα μηχανήματα που διέθετε, εξ ου και η ονομασία «Μηχανική Καλλιέργεια», υποστήριζε τις εργασίες των αγροτών της περιοχής.

Με την πάροδο των χρόνων και κυρίως από τη δεκαετία του 1950, στη θέση των ζαρζαβατικών και του ελαιώνα ξεφύτρωναν εργοστάσια, αποθήκες, επιχειρήσεις και κατοικίες μέχρις ότου η περιοχή έχασε τον αγροτικό της χαρακτήρα και μετατράπηκε σε βιομηχανική περιοχή.

Η Υπηρεσία Μηχανικής Καλλιέργειας δεν είχε πια λόγο ύπαρξης και σταμάτησε τη λειτουργία της.

Ένα τμήμα του χώρου που καταλάμβανε παραχωρήθηκε και έγινε αρχικά μια παιδική χαρά και αργότερα το Κλειστό Γυμναστήριο και Κολυμβητήριο της Νίκαιας «Ο Πλάτων», ένα άλλο τμήμα παραχωρήθηκε στον ΟΣΚ (Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων) και ανεγέρθηκε το 6^{ο} Γυμνάσιο Νίκαιας και το υπόλοιπο παραχωρήθηκε στο δήμο Νίκαιας και δημιουργήθηκαν χώροι αναψυχής, Πολιτιστικών Εκδηλώσεων και θερινός κινηματογράφος.

Εικόνα 103. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Ο φούρνος του Ντούρα λειτουργεί από το 1930. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 104 Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Άλλη άποψη του Κατράκειου.Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Βιοτεχνίες – Εργοστάσια

Κοκκινιά σημαίνει κοκκινόχωμα. Η περιοχή πήρε το όνομα της από το πλούσιο κοκκινόχωμά της. Στην περιοχή που βρίσκεται το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νίκαιας το χώμα ήταν άσπρο, πηλός και η περιοχή ονομάστηκε Άσπρα Χώματα και λέγεται ακόμα έτσι.

Στο πλούσιο κοκκινόχωμα της Κοκκινιάς και στον πηλό των Άσπρων Χωμάτων οφείλεται η δημιουργία και ανάπτυξη της Κεραμουργικής Βιομηχανίας Δηλαβέρη με ένα εργοστάσιο στην οδό Θηβών στα Άσπρα Χώματα κοντά στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο και ένα εργοστάσιο στη Λεύκα.

Στη θέση που βρίσκεται το 1^{ο} ΤΕΕ (Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο), μεταξύ των οδών Βεροίας, Κιλικίας, Τζαβέλλα ήταν το εργοστάσιο χρωμάτων Βιβεχρώμ. Το Βιβεχρώμ είχε πάρει φωτιά πολλές φορές. Λόγω των εύφλεκτων υλικών του, τεράστιες φλόγες ξεπηδούσαν ως τον ουρανό και απανωτές εκρήξεις τρομοκρατούσαν τους περιοίκους των οποίων τα σπίτια κινδύνευαν άμεσα και μόνο χάρη στην έγκαιρη και πολύωρη επέμβαση της πυροσβεστικής το κακό περιοριζόταν στο χώρο του εργοστασίου.

Η ιστορική Μάντρα της Κοκκινιάς ήταν άλλοτε ταπητουργείο. Στις 17 Αυγούστου 1944, στο Μπλόκο της Κοκκινιάς, έγινε τόπος μαρτυρίου για τους ντόπιους συνεργάτες τους, Χίτες, Γερμανοτσολιάδες και Ταγματασφαλίτες, συγκεντρώσανε όλους τους άντρες από 14 μέχρι 60 χρόνων στην πλατεία της Οσίας Ξένης και με την υπόδειξη κουκουλοφόρων εκτελέσανε περισσότερα από 150 παλληκάρια, μεταξύ των οποίων και τρεις νεαρές κοπέλες. Τους υπόλοιπους τους πήραν όμηρους στο Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως Χαϊδαρίου.

Στην οδό Πέτρου Ράλλη και Κύπρου ήταν το υφαντουργείο «Στερλίνα» του Καχραμάνογλου, στη θέση του τώρα έχει ανεγερθεί Δημοτικό Σχολείο. Υφαντουργείο υπήρχε ακόμα και στην Ηλιουπόλεως και Κασταμονής.

Στη Γερβασίου Γρεβενών και Πέτρου Ράλλη ήταν το εργοστάσιο επίπλων του Μελιδώνη και στην 7^{ης} Μαρτίου 1944 (Κονδύλη) ήταν το εργοστάσιο επίπλων του Μετρίδη. Στην Κονδύλη υπάρχει τώρα μόνο η έκθεση επίπλων, ενώ το εργοστάσιο μεταφέρθηκε σε άλλη περιοχή.

Στη Μοργκεντάου χαμηλά, δίπλα στο φούρνο του μπάρμπα- Σταύρου, υπήρχε εργοστάσιο κατασκευής ξύλινων ψυγείων πάγου.

Στη γωνία Βρυούλων και Μοργκεντάου ήταν το μπισκοτάδικο του Γιουμουσάκογλου και λίγο πιο κάτω υπήρχε βιοτεχνία ζυμαρικών (μακαρονάδικο).

Στη Μοργκεντάου, στο ύψος της πλατείας του Αγίου Νικολάου ήταν η βιοτεχνία λουκουμιών και χαλβάδων του Τσαλίκη.

Στη Γέφυρα ήταν το κατάστημα και η βιοτεχνία αλλαντικών του Διακοδημήτρη. Βιοτεχνίες αλλαντικών, (κυρίως παστουρμάδες και σουτζούκια) υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη στα Αρμένικα.

Εικόνα 105. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Οινοπαντοπωλείον. (αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Εικόνα 106. Νέα Κοκκινιά – Νίκαια. Παλιά ωραία κατοικία της Προσφυγούπολης όπως είναι σήμερα (Ιούνιος 2004). (αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Αντιπαροχή

Δεν πωλείται το παρόν μήτε και δίνεται αντιπαροχή. Το παρόν είναι διατηρητέον δεν είναι κατεδαφιστέον. Αργυραμοιβοί τρανοί δεν πωλείται η ψυχή μου μήτε και δίνεται αντιπαροχή.

Στην οδό Παναγή Τσαλδάρη (οδός Οκτώ), δίπλα στο οινομαγειρείο του Κλεόδημου, υπήρχε το σαπουνοποιείο (σαπουνάδικο) του Τηλέμαχου Χαλβατζή.

Στην πλατεία του Αγίου Νικολάου, δίπλα στο φαρμακείο Γκιουλιστάνη, υπήρχε η βιοτεχνία αναψυκτικών (λεμονάδες, πορτοκαλάδες, βυσσινάδες) του Τσαρκατζόγλου. Βιοτεχνία αναψυκτικών υπήρχε και πιο κάτω, στην περιοχή των Κιλικιανών.

Στη συμβολή των οδών Κύπρου και Καρακουλουξή (Διαδόχου Παύλου) υπήρχε το εργοστάσιο υαλουργίας (γυαλάδικο) «Γιούλα» το οποίο έχει μεταφερθεί σε άλλη περιοχή.

Στη συμβολή των οδών Αμερικανίδων Κυριών και Αιτωλικού ήταν η κορδέλα του μαστρο – Ιορδάνη στην οποία έφτιαχναν ξύλινα τελάρα έφτιαχναν ακόμη στην κορδέλα του μαστρο – Λεωνίδα στην οδό Αγίων Αναργύρων, απέναντι από τις προσφυγικές πολυκατοικίες και στην κορδέλα του Βερόγγου απέναντι από την εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.

Στην οδό Αμερικανίδων Κυριών ήταν το καρεκλάδικο του μαστρο – Γρηγόρη. Πριν από τον πόλεμο του 1940 απασχολούσε πολλούς καλφάδες και γυναίκες που έπλεκαν τις ψάθες για τις καρέκλες. Ταβέρνες, καφενεία και ζαχαροπλαστεία από το Φάληρο μέχρι το Πέραμα προμηθεύονταν τις καρέκλες τους από το καρεκλάδικο του μαστρο – Γρηγόρη.

Στον πόλεμο του 1940 οι νεαροί καλφάδες του επιστρατεύτηκαν, ο ένας γύρισε ανάπηρος από κρυοπαγήματα. Στην κατοχή που ακολούθησε, η φτώχεια, η πείνα και οι κατακτητές με τους ντόπιους συνεργάτες τους θέριζαν τους πολύπαθους Κοκκινιώτες, που αγωνίζονταν να επιβιώσουν. Ποιος να νοιαστεί να αγοράσει καρέκλες. Ο μαστρο – Γρηγόρης σταμάτησε τις καρέκλες και έφτιαχνε στην κορδέλα του τσόκαρα τα οποία οι παντουφλάδες της περιοχής και αφού έβαζαν το πάνινο ή δερμάτινο μέρος, τα διοχέτευαν στις αγορές της Αθήνας, του Πειραιά και της επαρχίας.

Στην κορδέλα του μαστρο – Γρηγόρη φέρνανε να τους κόψει την ξυλεία τους μαραγκοί, καρεκλάδες και βαρελάδες που δεν είχανε δική τους κορδέλα.

Εικόνα 107. Μπακιρένια (χάλκινα) επικασσιτερωμένα μαγειρικά σκεύη. Τέλη 19ου αιώνα. Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη

Εικόνα 108. Κομοδίνο σκαλιστό, ραπτομηχανή, λάμπα πετρελαίου. Τέλη 19ου αιώνα. Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη.

Επιτύμβιο

Ο ήλιος εβασίλεψε
κι είναι νωρίς ακόμη,
τα ρόδα εμαράθηκαν
τ' αγέρι δυναμώνει.

Ήλιε γιατί σκοτείνιασες;
Πουλιά γιατί σιωπάτε;
Ο Γιάννης μας ξεψύχησε,
τα σήμαντρα χτυπάτε.

Ξεψύχησε σαν ροδαυγή
σαν κουρασμένο δείλι
και είχ' ελπίδα στην ψυχή
χαμόγελο στα χείλη.

Στα νιάτα και στη λεβεντιά
δεν λύγισε ο χάρος,
στους μαύρους γάμους στήθηκε
κατάμαυρος κουμπάρος.

Σκοτείνιασε ο ουρανός,
τα σύννεφα δακρύζουν,
των κοριτσιών τα βλέφαρα
δάκρυα πλημμυρίζουν.

Κλαίνε το νιο τον άμοιρο
τον πρώιμο χαμό του
το δουλευτή τον όμορφο
και το χαμόγελό του.

Κλαιν οι γονιοί κι οι συγγενείς

κι οι φίλοι του θλιμμένοι
κλαίει το Γιάννη όλ’ η γης
κι όλη η οικουμένη.

Εσύ κυρά άλλο μην κλαις
μάνα μαυροντυμένη,
ο Γιάννης κι αν επέθανε
μεσ’ την ψυχή μας μένει.

Θλιβερά περιστατικά

Οι Κοκκινιώτες για πολλά χρόνια ήτανε μαθημένοι σε τραγικά περιστατικά που συνέβαιναν σε δικούς τους ανθρώπους ή σε γείτονες. Η προσφυγιά, οι αρρώστιες, η πείνα της κατοχής και οι κατακτητές, ο Εμφύλιος με όλες τις τραγικές του συνέπειες, μαυροφορέσανε πολλές οικογένειες και τα δάκρυα στερέψανε στα θλιμμένα μάτια τους.

Όταν επιτέλους όλα αυτά τελειώσανε, είπανε «Δόξα σοι ο Θεός» και βαλθήκανε να ξεχάσουνε, αν είναι μπορετό να ξεχαστούνε, όλες τις συμφορές που μέχρι τότε τους είχανε βρει.

Στη δεκαετία του 1950 ορισμένα τραγικά περιστατικά που συνέβησαν, ιδιαίτερα σε νέους ανθρώπους και μαθαίνονταν γρήγορα από στόμα σε στόμα, συνταράξανε την κοινωνία της Κοκκινιάς.

Ήτανε πυγμάχος, γεροδεμένο και ωραίο παλληκάρι. Δούλευε μαζί με τον πατέρα του στο στιλβωτήριό τους. Τραγουδούσε πολύ όμορφα, ιδίως ιταλικές καντσονέτες. Τα κορίτσια τον γλυκοκοιτάζανε, τα αγόρια τον θαυμάζανε, η Νίκαια τον καμάρωνε.

Κόντευε πια να τελειώσει ο αδελφοκτόνος Εμφύλιος, όταν πήγε στρατιώτης. Ήταν αγγελιοφόρος. Σε μιαν αποστολή με στρατιωτική μοτοσικλέτα πάτησε νάρκη που τον τίναξε και τον πέταξε σε μια ρεματιά, όπου έμεινε για μέρες πληγωμένος. Όταν τον βρήκανε ήτανε ζωντανός, αλλά βαριά τραυματισμένος στο ένα του πόδι. Οι γιατροί, στο νοσοκομείο που τον πήγανε, αναγκαστήκανε να του το κόψουν. Το θλιβερό νέο έσκασε σαν βόμβα στην Κοκκινιά, που συγκλονίστηκε για το κακό που βρήκε το ωραίο παλληκάρι.

Ήτανε νέος, παντρεμένος και είχε ένα μικρό αγοράκι. Όμορφη οικογένεια, πολύ αγαπητή στη γειτονιά. Είχε μια τρίκυκλη μοτοσικλέτα «Εκτελούνται μεταφοραί». Μεροδούλι – μεροφάι, η ζωή κυλούσε όμορφα, όλα θα πήγαιναν πιο καλά. Ώσπου τους βρήκε το μεγάλο κακό. Τράκαρε με τη μοτοσικλέτα, η σύγκρουση ήταν σφοδρή, σκοτώθηκε. Το κακό μαντάτο διαδόθηκε γρήγορα, όλη η γειτονιά, όλη η Κοκκινιά έκλαψε τον τραγικό θάνατο του νέου παλληκαριού, που άφησε νέα γυναίκα χήρα κι ένα μικρό αγοράκι ορφανό.

Εικόνα 109. Μπακιρένιο (χάλκινο) δοχείο (κιουμνί). Καισάρεια. Τέλη 19ου αιώνα. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Έμενε κάπου στον Αι Γιώργη. Ήτανε πανύψηλο και γεροδεμένο παλικάρι. Είχε κι άλλα αδέλφια που του μοιάζανε. Ήτανε από τα παλικάρια που καμάρωνε ο Αι Γιώργης και η Κοκκινιά ολόκληρη, που γλυκοκοίταζαν τα κορίτσια και εκτιμούσανε τα αγόρια. Είχε κι αυτός μοτοσικλέτα. Και ξαφνικά έγινε το μεγάλο κακό, από μια σφοδρή σύγκρουση δεν τα κατάφερε να βγει ζωντανός. Οι φίλοι του, η γειτονιά, ο Αι Γιώργης, ολόκληρη η Κοκκινιά συγκλονισμένη έκλαψε τον ξαφνικό χαμό του παλικαριού.

Ήτανε νέα, πολύ όμορφη κοπέλα, από τα κορίτσια που ξεχωρίζανε για την ομορφιά τους και κάνανε τ' αγόρια να κρυφοαναστενάζουν στο πέρασμά της. Η οικογένειά της τη λάτρευε και καμάρωνε. Μόλις τελείωσε το Γυμνάσιο, έπιασε δουλειά σε γραφείο. Λέγανε τότε ότι τα 'φτιαξε με τον παντρεμένο μεσήλικα εργοδότη της και έμεινε έγκυος. Δεν βρέθηκε κανένας να τη βοηθήσει, να της δώσει θάρρος να αντέξει τον κατατρεγμό για το «βαρύ αμάρτημά της». Η κοινωνία ήτανε σκληρή, δεν συγχωρούσε εύκολα τέτοια ολισθήματα.

Στην απόγνωσή της αποφάσισε να βάλει τέρμα στη ζωή της. Ήτανε αλήθεια ή ψέματα; Το μυστικό το πήρε μαζί της. Η οικογένειά της, οι γείτονες, οι νέοι και οι νέες της Κοκκινιάς συγκλονισμένοι κλάψανε για τον άδικό και πρόωρο χαμό της όμορφης κοπέλας.

Ήτανε λίγο μετά την κατοχή. Νοικοκυραίοι άνθρωποι πολύ αγαπητοί στη γειτονιά, είχανε ένα αγοράκι μονάκριβο πέντε – έξι χρόνων που το λατρεύανε. Εκείνη την αποφράδα μέρα τρώγανε ψάρι, η κακιά στιγμή ένα κόκαλο σφηνώθηκε στο λαιμό του παιδιού. Πανικοβληθήκανε, δεν μπορέσανε να το γλυτώσουν. Το μικρό

αγγελούδι ξεψύχησε στην αγκαλιά τους. Θρήνος και οδυρμός. Δεν αποχτήσανε άλλα παιδιά. Την αγάπη τους όλη την δώσανε σε μιαν ανεψιά τους που τη λατρεύανε. Τη μεγαλώσανε, την προικίσανε και την παντρέψανε. Ζήσανε μέχρι τα βαθιά γεράματα με την πίκρα στην ψυχή για το αδικοχαμένο αγοράκι τους.

Ήτανε μικρός, μαθητής του Δημοτικού ακόμα. Πήγαινε συχνά, όπως και πολλοί άλλοι, στο σκουπιδότοπο που ήταν στη ρεματιά κάτω από το Βιβεχρώμ και έψαχνε να βρει αντικείμενα που μπορούσε να πουλήσει στα παλιατζίδικα, για να βγάλει κάποιο χαρτζιλίκι.

Εκείνη τη μέρα βρήκε μια χειροβομβίδα. Χωρίς να ξέρει τι είναι και ενώ γεμάτος περιέργεια την περιεργαζόταν, έγινε μια τρομερή έκρηξη που τον τραυμάτισε σοβαρά. Ευτυχώς η ζωή του σώθηκε, έχασε όμως μερικά δάχτυλα του ενός χεριού.

Εικόνα 110. Μπακιρένιο (χάλκινο) δοχείο (κιουμνί). Καισάρεια 19^{ος} αιώνας. (αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Ήτανε νέα κοπέλα, πρόσεχε την εμφάνισή της, την κομψότητά της. Από κάπου άκουσε ότι αν πίνει ξίδι θα αδυνατίσει. Ίσως ξεπέρασε τα όρια, η ανεύθυνη αυτή «δίαιτα».

Έβλαψε ανεπανόρθωτα την υγεία της και την οδήγησε στο θάνατο.

Ο κόσμος έκλαψε για τον άδικο χαμό της κοπέλας και απορούσε πώς δεν βρέθηκε κάποιος να την αποτρέψει από αυτήν την επιπολαιότητα που της στοίχισε τη ζωή.

Ήτανε υποδηματοποιός στο επάγγελμα ο κυρ- Ζαχαρίας. Έφτιαχνε και πουλούσε παπούτσια στο κατάστημά του, που ήταν στην οδό Παναγή Τσαλδάρη (οδός Οκτώ), τον βοηθούσε και η γυναίκα του.

Αγαπημένο ζευγάρι πολύ αγαπητό στη γειτονιά, είχανε μια πολύ όμορφη μονάκριβη κορούλα που τη λατρεύανε κυριολεκτικά. Ήτανε δεν ήτανε δεκαοκτώ χρονών, όταν αρρώστησε βαριά. Τι δεν κάνανε για να γίνει καλά το μονάκριβο παιδί τους. Δεν τα καταφέρανε όμως, η όμορφη κοπέλα δεν τα κατάφερε να κρατηθεί στη ζωή. Αβάσταχτος ο πόνος για τους τραγικούς γονείς, η γειτονιά έκλαψε για τον πρόωρο χαμό της όμορφης κοπέλας.

Η γυναίκα δεν έβγαλε ποτέ τα μαύρα. Ζήσανε μέχρι τα βαθιά γεράματα με το πένθος στην ψυχή τους, για τον πρόωρο χαμό της μονάκριβης αγαπημένης τους κορούλας.

Εικόνα 111. Χύτρες μαγειρέματος, πιάτο, ταψί, μπρίκι του καφέ και μαστραπάς. Όλα μπακιρένια. Καισάρεια 19ος αιώνας. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Ήτανε Ιούνιος του 1957, οι τελειόφοιτοι του Γυμνασίου Νικαίας δώσανε εξετάσεις στο τελευταίο μάθημα. Από αύριο απόφοιτοι, ακαδημαϊκοί πολίτες πια. Αποφασίσανε να γιορτάσουνε το γεγονός. Την άλλη μέρα, πανευτυχείς, πήγανε για μπάνιο στου Παρασκευά. Ένας συμμαθητής τους, καλός κολυμβητής, κολυμπούσε έχοντας στην πλάτη του το μικρό αδελφάκι μιας συμμαθήτριάς του. Ξαφνικά ο μικρός πανικοβλημένος άρχισε να φωνάζει βοήθεια. Πλησίασαν οι άλλοι, έπιασαν το μικρό, κοίταξαν για το συμμαθητή τους, δεν τον είδαν πουθενά. Ο μικρός τους είπε ότι βούλιαξε και τον άφησε μόνο του. Νόμισαν ότι έκανε μακροβούτι και ότι βγήκε λίγο πιο πέρα. Ψάξανε ολόγυρα, τίποτα. Τότε οι πιο καλοί κολυμβητές έκαναν βουτιές και ψάχνανε στο βυθό, μέχρι που τον βρήκαν και τον έβγαλαν έξω, δυστυχώς όχι ζωντανό. Οι γιατροί είπαν ότι έπαθε καρδιακό επεισόδιο την ώρα που κολυμπούσε. Ήτανε μόνο δεκαοχτώ χρονών. Συντετριμμένοι οι συμμαθητές του

ανέλαβαν τα έξοδα και τη διαδικασία της κηδείας. Ήτανε όλοι εκεί οι απόφοιτοι του Γυμνασίου Νικαίας του 1957 και κανένας δεν μπορούσε να συγκρατήσει τα δάκρυά του για τον πρόωρο χαμό του συμμαθητή τους. Ήτανε ο πρώτος απών από τη ζωή, των αποφοίτων του Γυμνασίου Νικαίας του 1957.

Εικόνα 112. Δύο τεντζερέδες και ένα περίτεχνο σύνολο από γουδί, και δύο κανατάκια. Καισάρεια 19ος αιώνας. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη).

Ήταν ένα πανύψηλο, λιγνό, γελαστό παλικάρι. Αγαπούσε και τον αγαπούσαν οι παιδικοί φίλοι του, που ήταν όλοι πολύ δεμένοι μεταξύ τους. Στα δεκάξι του υποβλήθηκε σε εγχείρηση καρδιάς. Ήταν από τις πρώτες εγχειρήσεις του είδους που γίνονταν στην Ελλάδα. Έξυπνο και δραστήριο παιδί με πολύ χιούμορ, τέλειωσε τη Νυχτερινή Εμπορική Σχολή Νικαίας, ενώ παράλληλα εργαζόταν. Όλα πήγαιναν καλά, ώσπου έφτασε στα εικοσιδύο. Στη βόλτα με τους φίλους του συχνά παραπονιόταν ότι κουράζεται και ήθελε κάπου να κάτσουν για να ξεκουραστεί. Κανενός το μυαλό δεν πήγε ποτέ στο κακό, μέχρι που η κατάσταση του επιδεινώθηκε και τον πήγαν οι δικοί του στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νικαίας.

Η μητέρα του δεν έλειψε στιγμή από δίπλα του, οι γειτόνισσες πήγαιναν συχνά για να την ξεκουράσουν λίγο και οι παιδικοί φίλοι του τον επισκέπτονταν καθημερινά και ελπίζανε ότι σύντομα θα γίνει πάλι καλά και θα είναι μαζί τους ο αγαπημένος παιδικός φίλος.

Όμως δεν έγινε έτσι, η κατάσταση του χειροτέρευε μέρα με τη μέρα, ώσπου άφησε την τελευταία του πνοή στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νικαίας. Οι γονείς, τ' αδέλφια του, οι γείτονες, οι παιδικοί φίλοι του και πολύς κόσμος έκλαψε για τον πρόωρο χαμό του παλικαριού που ήτανε μόνο εικοσιδύο χρονών.

Εικόνα 113. Περίτεχνος σκαλιστός μπουφές (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Όνειρα

Των παιδικών μου Χρόνων
όνειρα φευγάτα.
Ο ήλιος, το φεγγάρι,
όλα τ' αστέρια τ' ουρανού
μέσα στις μικρές
παλάμες μου χωρούσαν.
Τα χέρια μεγάλωναν
τ' αστέρια φεύγαν ένα – ένα
κι απόμειναν οι χούφτες αδειανές.
Όνειρα των παιδικών μου
χρόνων πεθαμένα.
Μια χούφτα χώμα ριγμένο
στο λάκκο της σιωπής.

Εικόνα 114. Περίτεχνο μπακιρένιο (χάλκινο) δοχείο. Φέρει χαραγμένα με καλλιγραφικά βυζαντινά γράμματα, όπως στις αγιογραφίες: Σεραφείμ Χατζηαβραάμ 1805 (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Γενοκτονία

Αλλόφρονες οι Έλληνες εγκαταλείπουν τις τρισχιλιόχρονες εστίες τους για να γλυτώσουν και προσπαθούν με κάθε τρόπο, με κάθε μέσο να φτάσουνε στην Ελλάδα, παίρνοντας το δύσκολο δρόμο της Προσφυγιάς.

Η Σμύρνη, η αλλοτινή πανέμορφη νύμφη του Ερμαίου Κόλπου, γεμίζει από χιλιάδες κατατρεγμένους αλλόφρονες Έλληνες που μαζί με τους ντόπιους προσπαθούν κολυμπώντας να φτάσουν στα «συμμαχικά» πλοία για να σωθούν. Οι ναύτες των «συμμαχικών» πλοίων τους ρίχνουν ζεματιστό νερό για να τους εμποδίσουν, το λιμάνι γεμίζει πτώματα. Η Σμύρνη καίγεται.

Ο άξιος Ιεράρχης, ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, κατακρεουργείται και το άγιο λείψανό του σκυλεύεται στους δρόμους από τον αφηνιασμένο όχλο.

Οι σφαγές, οι λεηλασίες σπιτιών, καταστημάτων και περιουσιών συμπληρώνουν την αποτρόπαιη εικόνα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

Όσοι γλύτωσαν από την αιχμαλωσία και τη σφαγή, ρακένδυτοι, ξυπόλητοι, μόνο με τα ρούχα που φορούσαν, αφού συχνά πέφτανε θύματα ληστειών, παίρνουνε το δύσκολο δρόμο της Προσφυγιάς.

Ενάμισι εκατομμύριο Πρόσφυγες εγκατέλειψαν τις τρισχιλιόχρονες εστίες τους και αναγκάστηκαν να ζήσουν στις άθλιες συνθήκες της Προσφυγιάς.

«Ζωντανό Μνημείο», ογδοντατρία χρόνια μετά, τα προσφυγικά φτωχόσπιτα και οι Γερμανικές παράγκες της Κοκκινιάς.

Αν όλα αυτά δεν είναι Γενοκτονία, τι είναι; Ποια άλλη λέξη μπορεί να περιγράψει πιο καλά τα δεινά του Ελληνισμού της Θράκης, του Πόντου, της Μικρασίας; Ας μην ξεχνάμε και τους Αρμένιους που είχανε την ίδια μοίρα.

Εικόνα 115. Πλατεία Αγίου Γεωργίου Κορυδαλλού. Στη μνήμη των 1.500.000 Αρμενίων θυμάτων της Γενοκτονίας από του Τούρκους το 1915. (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Ποντιακή Στέγη

Από τα πρώτα χρόνια οι πρόσφυγες της Νίκαιας ιδρύουν Προσφυγικούς συλλόγους των ιδιαίτερων πατρίδων τους με πλούσια κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα.

Από τις πολυπληθέστερες Προσφυγικές ομάδες οι Πόντιοι της Νίκαιας ιδρύουν το δικό τους Προσφυγικό Σύλλογο, την Ένωση Ποντίων Νικαίας – Κορυδαλλού και αποκτούν την δική τους Στέγη, που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Καισαρείας – Κιλικίας.

Στην είσοδο του κτιρίου μια πινακίδα με κεφαλαία γράμματα πληροφορεί: Ένωσις Ποντίων Νικαίας – Κορυδαλλού Στέγη Ποντίων

Στους τοίχους του διαδρόμου εντοιχισμένες πολλές μαρμάρινες πλάκες με κεφαλαία γράμματα.

Στη μία είναι γραμμένα: Ποντιακή Στέγη Έργον ευλαβείας στηθέν εις μνήμην των εν πολέμοις και εξορίαις πεσόντων ως και των σφαγιασθέντων και εν Πόντω αποθανόντων Πατέρων και αδελφών μας.

Σε άλλη, που φέρει ανάγλυφο τον αετό, γράφει: Η Ένωσις Ποντίων Νικαίας – Κορυδαλλού Ευγνωμονεί τους θεματοφύλακας και συνεχιστάς της Ιστορίας των θρύλων και των παραδόσεων του Ηρωικού Πόντου.

Σε μια άλλη: Ποντιακή Στέγη Ίδρυμα Ενώσεως Ποντίων Νικαίας – Κορυδαλλού Εθεμελιώθη τη 24-5-1953 Επερατώθη τη 9-11-1958

Στις υπόλοιπες αναφέρονται τα ονόματα των ευεργετών και των μεγάλων ευεργετών που είναι πάρα πολλά.

Εικόνα 116. Ποντιακή Στέγη (Αρχείο Γ. Αγκυραλίδη)

Στο ισόγειο του κτιρίου, σε μια μικρούλα αίθουσα ήταν το καφενείο, τώρα το μεταφέρανε στον πρώτο όροφο, αριστερά μια μεγάλη αίθουσα με σκηνή για θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, διαλέξεις, χοροεσπερίδες, δεξιώσεις και άλλες εκδηλώσεις. Στον πρώτο όροφο περιμετρικά ο εξώστης της μεγάλης αίθουσας και μερικά γραφεία.

Στη δεκαετία του 1960, στο δεύτερο όροφο λειτουργούσε, με ευθύνη του φοιτητικού Συλλόγου Νικαίας, Βιβλιοθήκη – Αναγνωστήριο. Εκεί οι φοιτητές βρίσκανε εκτός από τα πανάκριβα Πανεπιστημιακά βιβλία, που τότε δεν ήτανε δωρεάν, και διάφορα και ποικίλα λογοτεχνικά, ένα χώρο ζεστό, κατάλληλο για μελέτη, που έλειπε από τα περισσότερα Προσφυγικά σπίτια.

Ακόμη, και ίσως εξίσου σημαντικό, βρίσκανε τις συντροφιές τους, αναπτύσσονταν φιλικοί και κάποτε και αισθηματικοί δεσμοί και η μελέτη γινότανε μια διαδικασία όχι μοναχική.

Και μόνον αυτή η προσφορά της ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ για τους φοιτητές της Νίκαιας της δεκαετίας του 1960, ήτανε ανεκτίμητα μεγάλη.

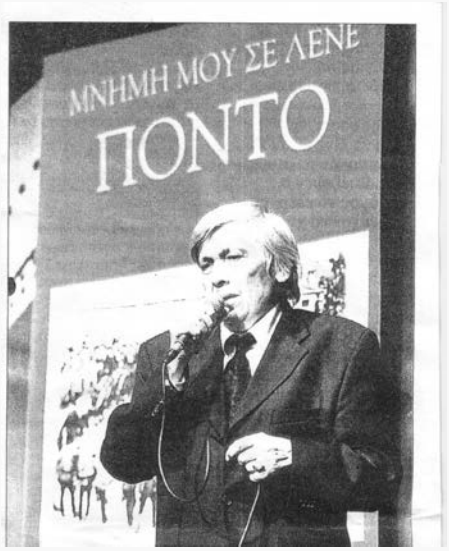
Εικόνα 117. Ποντιακό Χορευτικό σε εκδηλώσεις Μνήμης της Γενεοκτονίας των Ποντίων από τους Τούρκους.

Εικόνα 118. Το περίτεχνο σκαλιστό προσκυνητάρι της Εκκλησίας του Αγίου Νικολάου που έφερε, με εκατοντάδες εικόνες, ιερά σκεύη και λείψανα Αγίων, από τη Νίγδη της Μικρασίας ο «Πρωτομάστορας» της Νέας Κοκκινιάς, Πόντιος Ιεράρχης Γερβάσιος, Επίσκοπος Σεβαστείας, Μητροπολίτης Γρεβενών, τα οστά του οποίου αναπαύονται στο Μνημείο της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, που βρίσκεται στο Κοιμητήριο της Νεάπολης Νικαίας.

Έρθαν οι εμπόρ

Έρθαν οι εμπόρ να παίρνε
τσάπαν τον καπνόν
τον χωρέτεν κι ερωτούνε
‘ς σον λογαριασμόν
Ο καημένον ο χωρέτες
πανταλόν πα ‘κ εχ
κι α σην εντροπήν ατ’ κείται
‘ς σο κρεβάτ’ απές
Εμαζεύταν τα παιδία τ’
απέσ’ ‘ς σο σαλόν
τ’ έναν λέει παπούτσια ‘κ έχω
τ’ άλλο πανταλόν
Έρθανε και τα κορτσόπα τ’
απέσ’ ‘ς σην αυλήν
τ’ έναν λέει τουλάπαν ‘κ έχω
τ’ άλλο μηχανήν
Εχολέστεν κι η γαρή ατ’
με τ’ ατόν μαλών
σκυλ’ υιέ γιατί εδέκες
τσάπαν το καπνόν.

Εικόνα 119. Το αηδόνι του Πόντου, ο Χρύσανθος Θεοδωρίδης, στο κύκνειο άσμα του. Δυο μέρες μετά, στις 30-3-2005 «έφυεν ο Χρύσανθον, εδεύεν α σην ζωήν σον θρύλον»

Αντάρτης

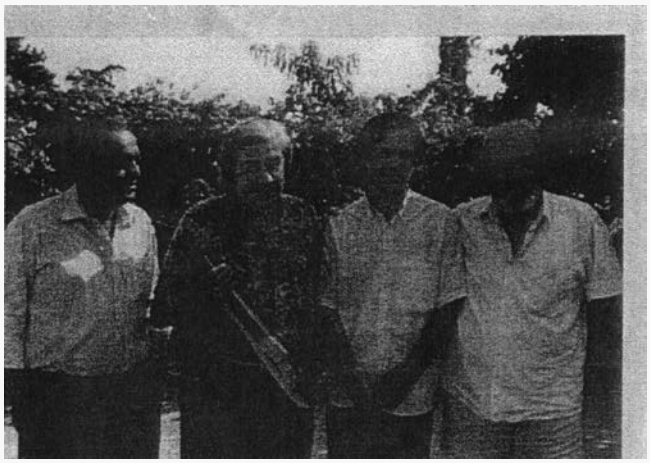
Αντάρτης απάν’ς σα βουνά
αντάρτης εκουβάλνεν
τραματιμένον’ς σο πλερόν
το αίμαν ατ’ εχάνεν
Αφ’ς με και γλίτωσον την ψη σ’
είμαι αποθαμένος
επαρακάλνεεν και έλεεν
τον φίλον ο ντογμένος
Έρχουνταν τ’αποσπάσματα
τοι δυ-ς-πα θα πιάνε
εμέν συ ξάι μη νουνίεις
εσέν πα θα κρεμάνε
Εντάμαν εμ’νες ‘ς σο ραχίν
αν χάνω σε θα χάμαι
‘ς ση ζωήν και ‘ς σον θάνατον
φίλε μαζί θα πάμε.

Εικόνα 120. Λυράρηδες και πλήθος κόσμου συνοδεύουν το αηδόνι του Πόντου, το θρύλο του ποντιακού τραγουδιού Χρύσανθο Θεοδωρίδη, στην τελευταία κατοικία του, στα κοιμητήρια των Αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ στον Εύσοσμο Θεσσαλονίκης.

Αϊτεντσ’ επαραπέτανεν

Αϊτεντσ’ επαραπέτανεν
ψηλά ‘ς σα επουράνια (ούι αμάν, αμάν)
Είσεν τσιαγκία κόκκινα
και το κουδούκ’ νατ’ μαύρον (ούι αμάν, αμάν)
κι εκρατ’ νεν και ‘ς σα κάρτσια του
παλικάρι βρασιόνας (ούι αμάν, αμάν)
Αϊτέ μ’ για δος μ’ ας σο κρατείς
για πε με όθεν κείται (ούι αμάν, αμάν)
Ασ’ σο κρατώ κι δίγω σε
αρ’ όθεν κείται λέγω
Ακεί ‘ς σο πέραν το ρασίν
σο πέραν καν τα’ ελάτια
μαύρα πουλία τρώγν’ ατόν
και άσπρα τριγυλίσκουν
φατέστεν πούλια μ’ φατέστεν
φατέστεν τον καρύπιν
Σ’ σην θάλασσαν κολυμπετής
σ’ ομάλια πεχλιβάνος
Σ’ σο πόλεμον τραντέλλενας
του Πόντου παλικάρι.

Εικόνα 121. Οι θρύλοι του Ποντιακού και του Λαϊκού τραγουδιού Χρύσανθος Θεοδωρίδης και Στέλιος Καζαντζίδης με τον συνθέτη και δεξιοτέχνη του μπουζουκιού Χρήστο Νικολόπουλο. Αυτός ο τόπος ο μικρός, γεμάτος βουνά και θάλασσες, πέτρα και νερό, αληθινά ξέρει να γεννά μεγάλους.

Τσιάμπασιν

Εκάεν και το Τσιάμπασιν
κι επέμναν τα τουβάρια
ερούξαν ‘ς σο γουρτάρεμαν
τ’ Ορτούς τα παλικάρια.
Βάι εκάεν και μανίεν
τ’ Ορτούς το παρχάρ
εκεί άλλο δεν κι επέμνεν
μοναχόν σαχτάρ.
Τρανόν γιαγκούν ‘ς σο Τσιάμπασιν
(γιαβρούμ) σπίτε κι θ’ απομένε
μικροί, τρανοί, φτωχοί, ζεγκίν
ολ’ κάθουνταν και κλαίνε.
Κλαιν τη Θεού τα πούλοπα
κλαιν τα πεγαδομάτια
κλαίει το τσιαμπλούκ, το καρακιόλ,
κλαιν τ’ έμορφα τ’ ελάτια
κλαίει το τσιαμπλούκ, το καρακιόλ,
κλαιν τ’ έμορφα τ’ ελάτια.

Εικόνα 122. Το αηδόνι του Πόντου, ο θρύλος του Ποντιακού τραγουδιού Χρύσανθος Θεοδωρίδης με τον «Πατριάρχή» της λύρας Γώγο Πετρίδη στο Κέντρο «Στέκι» το 1962.

Αγρέλαφον

Το πέραν πέραν κάθεται (Αγρέλαφον)
το πέραν κατεβαίνει (για πέει με γιατί Αγρ.)
και να τσουρούται η θάλασσα (Αγρέλαφον)
και κόπεται λιβάδια (για πέει με γιατί Αγρ.)
Και ντ' έπαθες Αγρέλαφον
κι βόσκεσαι λιβάδι (για πέει με γιατί Αγρ.)
για μ' η μάνα σ' επέθανεν (Αγρέλαφον)
για μ' ο κύρη σ' ετάφεν (για πέει με γιατί Αγρ.)
Νια η μάνα μ' επέθανεν (ας λέγω σε, λελεύω σε)
νια ο κύρη μ' ετάφεν (ούι ναηλί εμέν αβάι εμέν)
Τη πατέρα-σ-ι-μ' τα' αγελάδ' (ας λέγω σε, λελεύω σε)
τη μάνα-σ-ι-μ' το χτίνον (ούι ναηλί εμέν αβάι εμέν)
έρθεν ο λύκον κι έφαεν (ας λέγω σε λελεύω σε)
και κλαίει το λιβάδι (ούι ναηλί εμέν το άχαρον).

Εικόνα 123. Το αηδόνι του Πόντου, ο θρύλος του ποντιακού τραγουδιού Χρύσανθος Θεοδωρίδης, στο απόγειο της πολύχρονης καριέρας του.

Εικόνα 124. Το ιστορικό Μοναστήρι της Παναγίας στο όρος Μελά (στου Μελά, Σουμελά) της Τραπεζούντας. (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού).

Εικόνα 125. Ωτία. Ποντιακό γλύκισμα (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού)

Εικόνα 126. Βασιλόπιτα του Πόντου (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού)

Εικόνα 127. Σαμοβάρι (Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16 – 29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας)

Εικόνα 128. Το Περίτεχνο ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου, που έφερε από τη Νίγδη της Μικρασίας ο «Πρωτομάστορας» της Νέας Κοκκινιάς, ο Πόντιος Ιεράρχης Γερβάσιος, Επίσκοπος Σεβαστείας, Μητροπολίτης Γρεβενών.

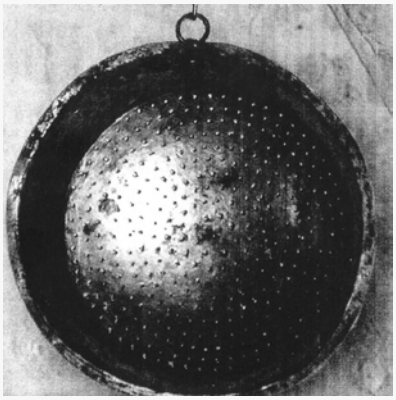

Εικόνα 129. Προσφυγικά Τσοβαΐρια

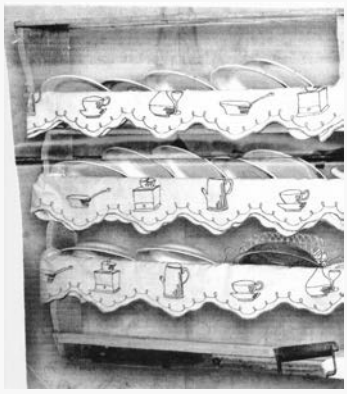

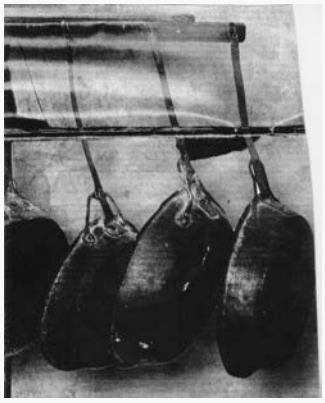
Εικόνα 130. Η πλατεία του Αγίου Νικολάου το 1923.

Εικόνα 131. Φανάρι για τη φύλαξη τροφίμων και μπακιρένιο τρυπητό. (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού).

Εικόνα 132. Πιατοθήκη και μπακιρένια τηγάνια (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού).

Ένωση Σμυρναίων

«Βαποράκι του Μπουρνόβα
και καρότσα της στεριάς

πόσα τάλιρα γυρεύεις
στον Περαία να με πας»

Εικόνα 133. Καφενείο στη Σμύρνη στις Αρχές του 1900. (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού).

Γεννημένοι στην κοσμοπολίτισσα μεγαλούπολη της Ιωνίας, (οι Τούρκοι αποκαλούσαν τους Έλληνες «Γιουνάν», που δεν είναι άλλο από την τουρκική απόδοση της λέξης «Ίωνες»), ή στα πανέμορφα περίχωρα της, είδαν την τρισχιλιόχρονη πόλη τους, το διαμάντι της Μικρασίας να καίγεται, τον Ιεράρχη τους, τον Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Χρυσόστομο, να σφάζεται και το Άγιο Λείψανο του να σκυλεύεται στους δρόμους από τον αφιονισμενο όχλο, τις περιουσίες τους να λεηλατούνται, τους Πατέρες, τις Μάνες, τα Αδέλφια τους και τους άλλους Μικρασιάτες που είχαν καταφύγει στη Σμύρνη, (οι Τούρκοι την αποκαλούσαν «Γκιαούρ Ισμίρ», Σμύρνη των άπιστων), να σφάζονται από τις βάρβαρες ορδές του Κεμάλ Ατατούρκ και τον αφηνιασμένο όχλο, κάτω από τα αδιάφορα έως εχθρικά βλέμματα των Ευρωπαίων και Αμερικανών συμμάχων μας, το μεγάλο λιμάνι που άλλοτε έσφυζε από περήφανα ελληνικά εμπορικά πλοία γεμάτο πτώματα. «Κάψαν την Σμύρνη, κάψαν την».

Εικόνα 134. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16-29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νίκαιας.

Στο περίφημο Μουσείο του ιστορικού Μοναστηριού της Αγίας Λαύρας φυλάσσεται το Ιερό Λάβαρο της Επανάστασης του 1821 που κεντήσανε στη Σμύρνη Χρυσοχέρες Σμυρνιωτοπούλες στα τέλη του 16^{ου} αιώνα.

Η Καταστροφή της Σμύρνης ήταν η χαριστική βολή της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

Οι άλλοτε εύποροι και ευημερούντες Σμυρναίοι, που υποδέχτηκαν με σημαίες και ζητωκραυγές το 1919 τον Ελευθερωτή Ελληνικό Στρατό, όσοι γλύτωσαν από το μαχαίρι του Αγαρηνού, ξυπόλητοι, ρακένδυτοι, παίρνουν το μαρτυρικό δρόμο της Προσφυγιάς μαζί με τους άλλους Μικρασιάτες Πρόσφυγες.

Πολλοί από αυτούς έρχονται στην Προσφυγούπολη Νέα Κοκκινιά και στεγάζονται όπως – όπως στα προσφυγικά φτωχόσπιτα. «Περασμένα μεγαλεία και διηγώντας τα να κλαις».

Παρ’ όλη τη φτώχεια στην οποία υποχρεώθηκαν οι Σμυρναίοι της Νίκαιας, δεν έχασαν καθόλου την κοσμοπολίτικη φινέτσα τους και την αρχοντιά τους και ξεχώριζαν για τούτο από τους πρόσφυγες άλλων περιοχών της Μικρασίας.

Όσοι ήτανε μορφωμένοι, γιατροί, φαρμακοποιοί, δικηγόροι, δάσκαλοι, καθηγητές,… προσφέρανε τις πολύτιμες υπηρεσίες τους στους κατοίκους της περιοχής, άλλοι ασχολήθηκαν με το εμπόριο, ή διάφορα άλλα επαγγέλματα και σιγά – σιγά, με πολύ κόπο και μόχθο, στάθηκαν ξανά στα πόδια τους, ριζώσανε στη νέα Πατρίδα, την Προσφυγούπολη Νίκαια, χωρίς ποτέ να ξεχνάνε την ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΗ

ΠΑΤΡΙΔΑ τη Σμύρνη, την πανέμορφη νύμφη του Ερμαίου κόλπου και τα χιλιοτραγουδισμένα περίχωρά της.

Εικόνα 135. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16-29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας.

Γρήγορα οι Σμυρνιοί της Νίκαιας ιδρύουν τον δικό τους Προσφυγικό Σύλλογο, την Ένωση Σμυρναίων και πολύ αργότερα, στη δεκαετία του 1970, αποκτούν και τη δική τους Στέγη που βρίσκεται στα Γερμανικά (Νέα Κρήνη) μεταξύ των οδών 28^{ης} Οκτωβρίου (Μικράς Ασίας), Θεσσαλίας, Ικονίου, Αδραμυτίου.

Στην αυλόπορτα του κτιρίου μια πινακίδα πληροφορεί: «Ένωσις Σμυρναίων Νικαίας και Πειραιώς». Ψηλά στη στέγη του κτιρίου με πολύ μεγάλα κεφαλαία γράμματα: «Ένωσις Σμυρναίων».

Στην πίσω πλευρά του κτιρίου, στην οδό Αδραμυτίου, το μικρό παρεκκλήσι της Αγίας Φωτεινής.

Εικόνα 136. Ο Πρόεδρος της Ένωσις Σμυρναίων, (Ιούνιος 2003 – Απρίλιος 2005), παπα-Πέτρος Μελιδώνης προλογίζει την Εκδήλωση Μνήμης το Μάιο του 2004 για την Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους.

Εικόνα 137. Το μικρό παρεκκλήσι της Αγίας Φωτεινής στο κτίριο της Ένωσις Σμυρναίων.

Στο υπερυψωμένο ισόγειο, στον προθάλαμο, δυο μεγάλοι ζωγραφικοί πίνακες, (όλοι οι ζωγραφικοί πίνακες και τα πορτρέτα έχουν την υπογραφή του Νικαιώτη ζωγράφου Κ. Γουναρόπουλου), δεξιά παρέλαση του Ελευθερωτή Ελληνικού Στρατού στην προκυμαία της Σμύρνης, αριστερά το λιμάνι στις δύσκολες ώρες της καταστροφής.

Εντοιχισμένες μαρμάρινες πλάκες με τα ονόματα μεγάλων ευεργετών και των Διοικητικών Συμβουλίων της Ένωσης. Μια πολύ μεγάλη αίθουσα με σκηνή για θεατρικές παραστάσεις και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Εικόνα 138. Ο Δήμαρχος Κορυδαλλού Στέφανος Χρήστου ομιλητής το Μάιο 2004 στην Εκδήλωση Μνήμης της Ένωσης Σμυρναίων για την Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους στις 29 Μαΐου 1453.

Εικόνα 139. Ο Μαέστρος Θεόδωρος Βασιλείου με τη Χορωδία του Δήμου Κορυδαλλού και συγκρότημα παραδοσιακών μουσικών οργάνων στην Εκδήλωση Μνήμης της Ένωσης Σμυρναίων το Μάιο 2004 για την Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους.

Γύρω – γύρω στους τοίχους μεγάλοι ζωγραφικοί πίνακες και παλιές φωτογραφίες με θέματα από τη Σμύρνη, όπως το περίφημο καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής, Μητροπολιτικού ναού της Σμύρνης, πιστό αντίγραφο του οποίου είναι το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής της Νέας Σμύρνης.

Τους τοίχους της σκάλας που οδηγεί στον επάνω όροφο στολίζουν ζωγραφικοί πίνακες, όπως η εκκλησία του Αγίου Νικολάου Νικαίας σε αντίσκηνο τα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς, το μαρτύριο του Αγίου Πολύκαρπου, ο Μητροπολίτης Σμύρνης Εθνομάρτυρας Χρυσόστομος και πορτρέτα του Νικολάου Πλαστήρα, του

θρυλικού «Μαύρου Καβαλάρη» και άλλων αξιωματικών της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Εικόνα 140. Ο Πρόεδρος της Ένωσης Σμυρναίων παπα-Πέτρος Μελιδώνης, ο μαέστρος Θεόδωρος Βασιλείου με το ανδρικό τμήμα της χορωδίας Κορυδαλλού το Μάιο 2004 στην εκδήλωση Μνήμης για την άλωση της Πόλης από τους Τούρκους.

Εικόνα 141. Το κτίριο της Ένωσης Σμυρναίων μετά από πολιτιστική εκδήλωση.

Στον επάνω όροφο ο εξώστης της μεγάλης αίθουσας εκδηλώσεων και μια μεγάλη αίθουσα συνεδριάσεων, οι τοίχοι της οποίας είναι στολισμένοι με πολλά πορτρέτα, παλιές φωτογραφίες και πολλές τιμητικές διακρίσεις από διάφορους φορείς της Πολιτείας για τις δραστηριότητες της Ένωσης Σμυρναίων.

Στην Προσφυγούπολη Νίκαια, εκτός από την Ένωση Σμυρναίων, υπάρχουν και οι Προσφυγικοί Σύλλογοι: Αδελφότης Βιθυνών, Αδελφότης Σεβδικιωτών, Ένωση Δαρδανελλιωτών, Ένωση Μαγνησίας Μ. Ασίας, Ένωση Ποντίων Νικαίας –

Κορυδαλλού, Ένωση Ρενκιωτών, Πανελλήνια Ένωση Εφεσίων, Σύλλογος Νησιού Πισιδίας και τα αρμενικά Σωματεία Νικαίας.

Η κοινωνική και πολιτιστική προσφορά όλων ανεξαρτήτως των Προσφυγικών Συλλόγων, μικρών ή μεγάλων είναι πολύ σπουδαία, η πιο σημαντική προσφορά τους όμως είναι η διατήρηση ζωντανής της μνήμης ΤΩΝ ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΩΝ ΠΑΤΡΙΔΩΝ.

Εικόνα 142. Ο μαέστρος Θεόδωρος Βασιλείου με τη Χορωδία του Δήμου Κορυδαλλού στην Εκδήλωση Μνήμης της Ένωσης Σμυρναίων το Μάιο του 2004 για την Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους.

Εικόνα 143. Μέλη του Δ.Σ. της Ένωσης Σμυρναίων (Ιούνιος 2003 – Απρίλιος 2005) στην αίθουσα συνεδριάσεων.

Δε σε θέλω πια

Από τα πολλά που μ’ έχεις καμωμένα
δεν σε θέλω πια, δε σε θέλω πια.
Τα σωθικά μου τα ‘χεις μαυρισμένα,
δεν σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.

Δεν μ’ αρέσουν πλέον τα γινάτια,
δεν πονώ για τα γλυκά σου μάτια,
παίζω και γελώ κι άλλην αγαπώ,
μάθε κι άλλη μια πως δεν σε θέλω πια.

Τι μου μηνάς πως δεν μπορείς να ζήσεις,
δεν σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.
Με φοβερίζεις πως θ’ αυτοκτονήσεις,
δεν σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.

Αλλού να βρεις τα νάζια σου να κάνεις,
δεν σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.
Το ίδιο το ‘χω αν ζήσεις κι αποθάνεις,
δε σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.

Γιατί περνάς και όλο λες με θέλεις
δεν σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.
Τι μου μηνάς και γράμματα μου στέλνεις,
δε σε θέλω πια, δεν σε θέλω πια.

Τικ – τακ

Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, κάνει η καρδιά μου
σαν σε βλέπω να διαβαίνεις.
Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, θέλω μικρή μου
να μαντέψω πού πηγαίνεις.

Θέλω μικρό μου να σε ρωτήσω,
φοβούμαι μη σε δυσαρεστήσω,
γιατί όταν σε ιδώ,
αρχίζει της καρδιάς το τικ, τίκι – τίκι, τακ.

Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, κάνει η καρδιά μου,
τη ματιά σου σαν μου ρίξεις.
Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, θέλω καρδιά μου,
λίγη αγάπη να μου δείξεις.

Θέλω μικρό μου να σε ρωτήσω,
φοβούμαι μη σε δυσαρεστήσω,
γιατί όταν σε ιδώ
αρχίζει της καρδιάς το τικ, τίκι – τίκι, τακ.

Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, αυτή η καρδιά σου
με τρελαίνει, με μαγεύει.
Τικ, τικ, τίκι – τίκι, τακ, θέλω πουλί μου
να μαντέψω τι γυρεύεις.

Θέλω μικρό μου να σε ρωτήσω,
φοβούμαι μη σε δυσαρεστήσω,
γιατί όταν σε ιδώ
αρχίζει της καρδιάς το τικ, τίκι – τίκι, τακ.

Εικόνα 144. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων. 16-29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας.

Πίνω και μεθώ

Πίνω και μεθώ, ωχ αμάν, μέρα νύχτα τραγουδώ,
ωχ αμάν μέρα νύχτα τραγουδώ.
Και το ντέρτι μου, ωχ αμάν, στο μπουζούκι μου ξεχνώ
και το ντέρτι μου, ωχ αμάν, στο μπουζούκι μου ξεχνώ.
Γίνηκα μπεκρής, ωχ αμάν, μπελαλής και μερακλής,
ωχ αμάν μπελαλής και μερακλής.
Γιατί όλο λες, ωχ αμάν, κούκλα μου πως δε με θες,
γιατί όλο λες, ωχ αμάν, κούκλα μου πως δε με θες.
Τα ματάκια σου, ωχ αμάν, και τα κορδελάκιά σου,
ωχ αμάν και τα κορδελάκια σου.
Με τουμπάρανε, ωχ αμάν, πως με κογιονάρανε
με τουμπάρανε, ωχ, αμάν πως με κογιονάρανε.
Πώς μου τα ‘φερες, ωχ αμάν, και μου την κατάφερες

ωχ αμάν και μου την κατάφερες.
Πώς μου το ‘σκασες, ωχ αμάν, μ’ ένα μάγκα το ‘στριψες
πώς μου το ‘σκασες, ωχ αμάν, μ’ ένα μάγκα το ‘στριψες.

Τα παιδιά της γειτονιάς σου

Τα παιδιά της γειτονιάς σου με πειράζουνε (2)
Πάλι μεθυσμένος είσαι μου φωνάζουνε (2)
Θα τα πιάσω να τα δείρω τα μπαγάσικα (2)
Θα τα δώσω δυο χαστούκια να ‘ναι χάσικα (2)
Σαν μεθώ και πέφτω κάτω και λασπώνομαι (2)
βάζω μπρος τα δυο μου χέρια και σηκώνομαι (2)
Όλο ούζο, ούζο, ούζο το βαρέθηκα (2)
φέρτε μου ένα κονιακάκι που τ’ ορέχτηκα (2)

Εικόνα 145. Προσφυγικές κατοικίες

Τι σε μέλει

Τι σε μέλει εσένανε από πού είμαι εγώ
Απ' το Καρατάσι φως μου ή Κορδελιό.
Τι σε μέλει εσένανε κι όλο με ρωτάς
από ποιο χωριό είμ' εγώ αφού δε μ' αγαπάς.
Απ' το τόπο που είμ' εγώ ξεύρουν ν' αγαπούν
ξεύρουν τον καημό να κρύβουν, ξεύρουν να γλεντούν
Τι σε μέλει εσένανε κι όλο με ρωτάς
από ποιο χωριό είμ' εγώ, αφού δε μ' αγαπάς.
Τι σε μέλει εσένανε κι όλο με ρωτάς,
αφού δε με λυπάσαι, φως μου και με τυραννάς.
Τι σε μέλει εσένανε κι όλο με ρωτάς
από ποιο χωριό είμ' εγώ, αφού δε μ' αγαπάς.
Απ' τη Σμύρνη έρχομαι, να βρω παρηγοριά
να βρω μες στην Αθήνα μας αγάπη κι αγκαλιά
Τι σε μέλει εσένανε κι όλο με ρωτάς
από ποιο χωριό ειμ' εγώ, αφού δε μ' αγαπάς

Εικόνα 146. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16-19 Μαΐου 2005, Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας

Τραγούδια της πόλης

1. Ταυταλιανό, χασάπικο, παραδοσιακό.
2. Ντενίζ κιζί, Γ. Μπατζιανού, τραγουδά η Ευθαλία.
3. Πολίτισσα Ταυταλιανή, Π. Τούντα, τραγουδά ο Γιώργος Βιδάλης.
4. Χασάπικο πολίτικο, παραδοσιακό.
5. Πήραν τα φρύγανα φωτιά, παραδοσιακό, ερμηνευτής άγνωστος.
6. Γαλάτ μανές, παραδοσιακό, τραγουδά ο Κώστας Νούρος.
7. Συλιβριανό, παραδοσιακό, κλαρίνο ο Κώστας Γκαντίνης.
8. Ο μάγκας, παραδοσιακό, τραγουδά ο Αντώνης Νταλγκάς.
9. Μπέικος, παραδοσιακό, παίζουν τα Πολιτάκια.
10. Μάτια μου, παραδοσιακό, τραγουδά ο Κώστας Καρίπης.
11. Χασάπικο πολίτικο αργό, παραδοσιακό.
12. Του ψαρά ο γιος, Ρόζα Εσκενάζη – Δ. Γεωργιάδης, τραγουδά η Ρόζα Εσκενάζη.
13. Αγιά Σοφιά, παραδοσιακό, τραγουδά η Μαρίκα Παπαγκίκα.
14. Καρσιλαμάς πολίτικος, παραδοσιακό, λαϊκή ορχήστρα.
15. Βαρύτερο απ’ τα σίδερα, παραδοσιακό, Εστουδιαντίνα Χριστοδουλίδη.
16. Βόσπορος, παραδοσιακό, τραγουδά ο Αντώνης Νταλγκάς.
17. Εσκούταρι. Παραδοσιακό, τραγουδά η Βιργινία Μαγκίδου.
18. Ισνταμπούλ, παραδοσιακό, κλαρίνο ο Κώστας Γκαντίδης.
19. Ο Κώστας Νούρος ο περίφημος τραγουδιστής, πρόσφυγας από τη Σμύρνη, που μάγευε όσους τον άκουγαν να τραγουδάει τα περίφημα Σμυρνέικα και άλλα τραγούδια, για πολλά χρόνια τραγουδούσε στου «Κεφάλα» στην Κοκκινιά. Πέθανε σε βαθιά γεράματα στο προσφυγικό φτωχόσπιτό του στην οδό Γερβασίου Μητροπολίτη Γρεβενών στην Κοκκινιά.

Εικόνα 147. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16-29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας.

Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα των Αλησμόνητων Πατρίδων

Π’ ευγενικό κι αν βγήκαμε σ’ αρχοντικό θα πάμε.

Ελάτε παλικάρια μου μαζί μου, μετ’ εμένα.

Να πάμε στον αφέντη μας τον πολυχρονημένο.

Όπου ‘ναι νιος και ταπεινός στον κόσμο ξακουσμένος.

Πόχει τα σπίτια τα ψηλά με κόκκινα παρμάκια για να τα’ ανέβω δεν μπορώ και πίνω τα φαρμάκια.

Άνοιξε πόρτα μ’ άνοιξε πόρτα μου καναρένια έχω δυο λόγια να σου πω κι εκείνα ζαχαρένια.

Ποιος είσαι συ ν’ ανοίξω ‘γω ν’ ανοίξω να μπεις μέσα.

Εγώ ήμουν που σου τα ‘στειλα στο μαντιλάκι δεμένα τα μήλα, τα δαμάσκηνα τα τροφαντά κεράσια.

Για να τ’ ανέβω δεν μπορώ και πίνω τα φαρμάκια.

Σ’ αυτό το σπίτι που ήρθαμε πέτρα να μη ραγίσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλια χρόνια να ζήσει.

Εικόνα 148. Έκθεση Προσφυγικών Κειμηλίων, 16-29 Μαΐου 2005. Προσφυγικοί Σύλλογοι – Δήμος Νικαίας.

Εικόνα 149.Παλιά όμορφη κατοικία της Προσφυγούπολης όπως είναι σήμερα (Ιούνιος 2004).

Χριστός γιννιέτι χαρά στον κόσμο
χαρά στον κόσμο στα παλικάρια
Σαράντα μέρις σαράντα νύχτις
η Παναγιά μας κοιλοπουνούσι
Κοιλοπονούσι παρακαλούσι
τους Αρχαγγέλους τους Ιεράρχους
Σεις Αρχαγγέλοι και Ιεράρχοι
στη Σμύρνη πηαίτε μαμές να φέρτε
Αγιά Μαρίνα ‘για Κατερίνα

στη Σμύρνη πάνε μαμές να φέρουν
Όσο να πάνε κι όσο να έρθουν
η Παναγιά μας ξηλευθερώθη
Στην κούνια τόβλαν και το κουνούσαν
και το κουνούσαν, το τραγουδούσαν
Σαν ήλιος λάμπει σαν νιο φιγγάρι
σαν νιο φιγγάρι το παλικάρι
Βεγίσι τούτου του νοικοκύρη
μι τα καλά του, μι τα πιδιά του
μι την καλή τη νοικοκυρά του
Και εις έτη πολλά.

Εικόνα 150. Βασιλόπιτα Σμύρνης. (Ημερολόγιο 2005 Δήμος Κορυδαλλού)

Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα των Αλησμόνητων Πατρίδων (Ραιδεστός)

Χριστούγιννα, πρωτόγιννα, πρωτογιορτή του χρόνου.
Εβγάτε ιδέστι μάθητι, τώρα Χριστός γεννιέτι.
Τώρα Χριστός θα γιννηθεί κι είν' οι χαρές μεγάλες.
Την Παναϊα φίλιγα και το Χριστό ΄κινούσα
και την κερά την Παναγιά τηνι παρακαλούσα,
για να με δώσει τα κλειδιά, κλειδιά της Παραδείσου
ν' ανοίξου την Παράδεισου να τηνι σουργιανήσου.

Για ράφτ’ τη θυγατέρα σου, για ράφτ’ την ακριβή σου
πο ‘χει μπακίρια τα μαλλιά σαρανταπέντε πήχεις.
Κάνει τη γήλιου πρόσουπο κι του φιγγάρι αστίρι
κι του κουράκου του φτιρό βάνει καμπανοφρύδι.
Μαργαριτάρι στρογγυλό είνι του πρόσουπό σου,
λελούδ’ από την Παράδεισο είνι το μάγουλό σου.
Σ’ αυτό το σπίτι που ήρθαμε πέτρα να μη ραϊσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλια χρόνια να ζήσει.
Και εις έτη πολλά.

Εικόνα 151. Μπακιρένια μαγειρικά σκεύη. (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλού).

Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα των Αλησμόνητων Πατρίδων (Κοτύωρα Πόντου)

Άναρχος Θεός κατέβηκεν
και εν τη Παρθένω κατώκησεν
Ερουρέμ, ερουρέμ,
έρου, έρου, ερουρέμ, χαίρε Άχραντε
Βασιλεύς των όλων και κύριος
ήρθε τον Αδάμ αναπλάσασθε
Εριρέμ, τεριρέμ
εριρέμ και τέμενα, χαίρε Δέσποινα.
Γηγενείς σκιρτάτε και χαίρεσθε

τάξες των Αγγέλων ευφραίνεσθε,
Ερουρέμ, ερουρέμ,
έρου, έρου, ερουρέμ, χαίρε Άχραντε
Δέξαι Βηθλεέμ τον Δεσπότην σου,
Βασιλέα πάντων και Κύριον
Εριρέμ, τεριρέμ
εριρέμ και τέμενα, χαίρε Δέσποινα.
Εξ Ανατολών μάγοι έρχονται,
δώρα προσκομίζοντες άξια
Εριρέμ, τεριρέμ
εριρέμ και τέμενα, χαίρε Δέσποινα
Σήμερον η κτίσις αγάλλεται
και πανηγυρίζει κι ευφραίνεται.
Ερουρέμ, ερουρέμ
έρου, έρου, ερουρέμ, χαίρε Άχραντε.

Εικόνα 152. Προσφυγική κατοικία με πέτρινους τοίχους και κεραμοσκεπή

Κάλαντα Σμύρνης

Τζαϊριν τζαϊριν τα κάλαντα
Τζαϊριν τζαϊριν τα Φώτα
Ιντζί και τα πουλιά λαλούν
και τ' αηδόνια κράζουν.

Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα των Αλησμόνητων Πατρίδων
(Κερασούντα Πόντου)

Χριστός γεννέθεν, χαρά ‘ς σον κόσμον
Α, καλή ώρα, καλή σ’ ημέρα.
Α, καλόν παιδί οψές ‘γεννέθεν
Ψες ‘γεννέθεν το βραδ’ εστάθεν
Τον εγέννησεν η Παναϊα.
Τον ανέσταισεν Αειπαρθένος
Εκαβάλκεψεν χρυσόν πουλάριν
Εκατήηβεν σο σταυροδρόμιν,
Έρπαξαν ατόν οι σκύλ’ Εβραίοι,
σκύλ’ Εβραίοι και μιλ’ εβραίοι.
Ασ’ σ’ αρχόντικα κι ασ’ σην καρδίαν,
γαίμαν έσταξεν φλογήν κι εφάνθεν,
Όπου έσταξεν κι εμυροστάθεν.
Εμυρίσ’ ατόν ο κόσμος όλος,
να μυρίσ’ ατόν κι εσύ αφέντα,
συ αφέεντα καλέ μ’ αφέντα,
έμπα σον νουντάν κι έλα σην πόρτα
φέρε βρούβας και λεπτοκάρυα
έβγαλ’ τον κισέ σ’ και δος παράδας.
εξού στέκουν τα παλικάρια
Και θυμίιζουν τον νοικοκύρην,
νοικοκύρην και βασιλέα.
Χρόνια πολλά, κεφάτα και του χρόνου

Εικόνα 153. Παστουρμαδόπιτα Καισαρείας (Ημερολόγιο 2005 Δήμου Κορυδαλλού)

Ένωση Σμυρναίων

Εικόνα 154. Ο Αντιπρόεδρος της ιστορικής Ένωσης, Γιάννης Άνδραλης, προλογίζει την εκδήλωση κοπής της πατροπαράδοτης Αγιοβασιλόπιτας την Κυριακή 22-1-2006 στην αίθουσα εκδηλώσεων της Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας

Εικόνα 155. Ο Γενικός Γραμματέας της Ένωσης, Γιάννης Σολομωνίδης, διαβάζει το πρακτικό της απόφασης του Δ.Σ. απονομής τιμητικής διάκρισης στον πρώην Πρόεδρο της Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας, Παναγιώτη Παραρά, για την πολύχρονη προσφορά του στην ιστορική Ένωση, στην εκδήλωση κοπής της πατροπαράδοτης Σμυρναϊκής Βασιλόπιτας, την Κυριακή 22-1-2006.

Εικόνα 156. Ο Πρόεδρος της Ένωσης, Δημ. Γκιουλιστάνης, διαβάζει το βιογραφικό του πρώην Προέδρου της Ένωσης, Παναγιώτη Παραρά, που τιμήθηκε από το Δ.Σ. της Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας, για την πολύχρονη προσφορά του στην ιστορική Ένωση, κατά την εκδήλωση κοπής της πατροπαράδοτης Σμυρναϊκής Αγιοβασιλόπιτας, την Κυριακή 22-1-2006 στην αίθουσα εκδηλώσεων της Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας.

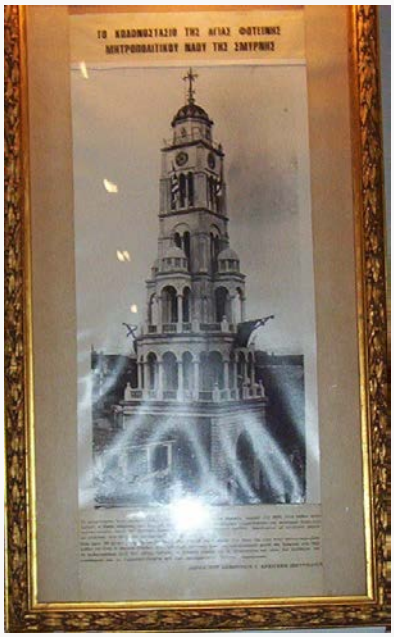
Εικόνα 157. Ο πρώην Πρόεδρος της Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας Παναγιώτης Παραράς που τιμήθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης για την πολύχρονη προσφορά του στην ιστορική Ένωση, στην εκδήλωση κοπής της πατροπαράδοτης Σμυρναϊκής Αγιοβασιλόπιτας την Κυριακή 22-1-2006

Εικόνα 158. Η σπουδαία Μικρασιατική Χορωδία Νικαίας με διευθυντή τον Χαράλαμπο Μιχαηλίδη στην εκδήλωση κοπής της πατροπαράδοτης Πρωτοχρονιάτικης Σμυρναϊκής Αγιοβασιλόπιτας, την Κυριακή 22-1-2006 στην αίθουσα εκδηλώσεων της ιστορικής Ένωσης Σμυρναίων Νικαίας.

Εικόνα 159. Η περίφημη προκυμαία της νύμφης του Ερμαίου Κόλπου, της πανέμορφης Σμύρνης των Ελλήνων. Οι Τούρκοι την αποκαλούσαν Γκιαούρ Ισμίρ, Σμύρνη των άπιστων, των Ελλήνων.

Εικόνα 160. Το περίτεχνο καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής, Ιερού Μητροπολιτικού Ναού της Σμύρνης, πιστό αντίγραφο του οποίου είναι το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής Νέας Σμύρνης.

Προσφυγικά Κειμήλια

Εικόνα 161. Μπακιρένιο ανθοδοχείο και δύο μπακιρένια πιάτα. Το πιάτο αριστερά φέρει χαραγμένα με καλλιγραφικά βυζαντινά γράμματα, όπως στις αγιογραφίες: Γιουβάνου Χατζηισαάη 1782.Στο άλλο πιάτο η επιγραφή είναι δυσανάγνωστη. Γιοβάμ Γιβάνης ή Γιουβάν, Γιουβάνης είναι ο Ιωάννης, ο Γιάννης. Υπάρχουν και τα επώνυμα: Γιοβάνης, Γιοβανάκης, Γιβάνογλου, Γιοβαννίδης ή Γιουβάνης, Γιουβανάκης, Γιουβάνογλου, Γιουβανίδης.

Προσωπογραφίες

Εικόνα 162. Τσαγκάρης (υποδηματοποιός) πρόσφυγας από τα Βουρλά της Σμύρνης, με την ποδιά και τα σύνεργα της δουλειάς στην πλατεία του Αγίου Νικολάου το 1958.Αγωνιστής της Αντίστασης στην Κατοχή, Όμηρος της Γερμανίας, έτυχε της … περιποίησης (ξυλοδαρμοί, φυλακίσεις, εξορίες) των κρατούντων της μετακατοχικής περιόδου.Ένα από τα πολλά και σπουδαία παλικάρια της προσφυγούπολης Κοκκινιάς.

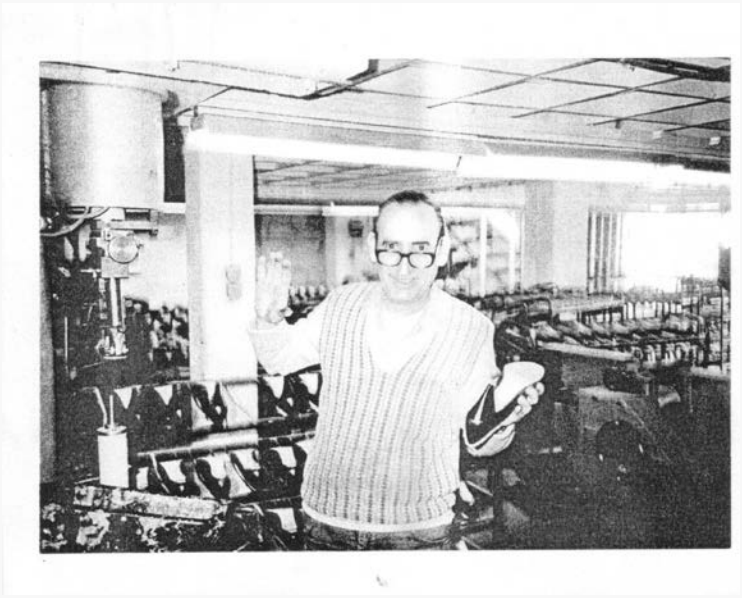
Εικόνα 163. Μικρασιάτης Πρόσφυγας στο καφενείο του. Στη διάρκεια της τριπλής Γερμανο – Ιταλο – Βουλγαρικής Κατοχής Αντάρτης του ΕΛΑΣ των Βουνών του θρυλικού Άρη Βελουχιώτη.

Εικόνα 164. Δεκαετία του 1950. Μικρασιάτης πρόσφυγας οδηγός πολυτελούς αυτοκινήτου των Ανακτόρων.

Εικόνα 165. Δεκαετία του 1950. Προσφυγικής καταγωγής νεαρός με την τρίκυκλη μοτοσυκλέτα. «Εκτελούνται μεταφοραί».

Εικόνα 166. Δεκαετία του 1960. Νεαρός Κοκκινιώτης πορσφυγικής καταγωγής σε βιοτεχνία υποδημάτων.

Εικόνα 167. Ο μαστρο-Βασίλης Μαντάς στο τσαγκαράδικο του, Μοργκεντάου 25, σε ώρα εργασίας. Ο Βασίλης Μαντάς γεννήθηκε το 1898 στο Αϊβαλί (Κυδωνιές) της Μικρασίας.

Εικόνα 168. Επάνω, ο μαστρο-Βασίλης Μαντάς στο τσαγκαράδικο του. Κάτω στον ίδιο χώρο που ήταν το τσαγκαράδικο του μαστρο-Βασίλη Μαντά, είναι το εργαστήριο ζωγραφικής του γιου του, του σπουδαίου Νικαιώτη ζωγράφου και καθηγητή ζωγραφικής Μανόλη Μαντά.

Ο Βασίλης Μαντάς γεννήθηκε το 1898 στο Αϊβαλί (Κυδωνιές) της Μικρασίας. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή του 1922 πήρε το δύσκολο δρόμο της προσφυγιάς και ήρθε και εγκαταστάθηκε στην προσφυγούπολη Νέα Κοκκινιά-Νίκαια, στο προσφυγικό σπίτι της οδού Μοργκεντάου 25.

Στο μπροστινό δωμάτιο του σπιτιού έφτιαξε το πρώτο τσαγκαράδικο της προσφυγούπολης και αμέσως επιδόθηκε στο δύσκολο αγώνα της επιβίωσης.

Στη βιτρίνα του τσαγκαράδικου είχε την επιγραφή: ΟΙ ΦΕΣΛΗΔΕΣ ΣΕ ΑΠΟΣΤΑΣΗ και δίπλα ζωγραφισμένο ένα φέσι, και εννοούσε τους πελάτες που του έβαζαν «φέσι», τους κακοπληρωτές πελάτες.

Γιος του μαστρο-Βασίλη Μαντά είναι ο σπυδαίος Νικαιώτης ζωγράφος και καθηγητής ζωγραφικής Μανόλης Μαντάς, που έχει το εργαστήριο του, για τιμήσει την Ιστορική Μνήμη, εκεί που ήταν το τσαγκαράδικο του πατέρα του, Μοργκεντάου 25 στη Νίκαια.

Εικόνα 169. Ο μαστρο-Βασίλης Μαντάς μπροστά στο τσαγκαράδικο του με το εγγόνι του και το γιο του, το σπουδαίο Νικαιώτη ζωγράφο και καθηγητή ζωγραφικής Μανόλη Μαντά.

Η Μάντρα της Θυσίας

Εικόνα 170. Εδώ οι Γερμανοί κατακτητές σκότωσαν Έλληνες Πατριώτες στο Μπλόκο της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου 1944. Ανάθεμα στους στυγερούς δολοφόνους των Λαών και νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων.

Πλατεία Διαμάντως Κουμπάκη

Εικόνα 171. Η πλατεία Σπάθα μετονομάστηκε σε πλατεία Διαμάντως Κουμπάκη στη Μνήμη της εικοσάχρονης ηρωίδας, Αγωνίστριας της Αντίστασης, που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς κατακτητές στη Μάντρα της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου 1944.

Άλσος Δεξαμενής

Εικόνα 172. Μητροπολιτικόν Παρεκκλήσιον Αγίου Φιλίππου Νικαίας. Ανηγέρθη πρωτοβουλία και μερίμνη Δημάρχου Νικαίας Πότη Αλμπάνη δι εισφορών του Δήμου και των Δημοτών 1947-1950. Στα θυρανοίξια που έγιναν το 1950, είχε παραστεί και ο Φίλιππος της Αγγλίας, προς τιμήν του οποίου είχε χτιστεί το όμορφο εκκλησάκι. Κατά μήκος της Πέτρου Ράλλη (Κυδωνιών), από όπου θα περνούσε η πομπή των επισήμων, είχαν παραταχθεί μαθητές και Λαός της Νίκαιας και επευφημούσαν τον υψηλό ξένο, ελπίζοντας ότι θα συναινούσε στην πραγματοποίηση του Αιώνιου Εθνικού Πόθου της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα.Όμως για μια ακόμα φορά οι προσδοκίες του Λαού διαψεύσθηκαν από τα ανίερα συμφέροντα των ισχυρών «συμμάχων» μας.

Εικόνα 173. Το τραμ το … τελευταίο. Χωρίς καμιά φροντίδα ρημάζει σαν βάρκα ξεχασμένη στην αμμουδιά.

Η σύγχρονη Νίκαια

Μετά την Κατοχή και τον θλιβερό Εμφύλιο, η Νίκαια υποδέχεται ένα νέο κύμα προσφύγων. Αυτή τη φορά είναι οι εσωτερικοί πρόσφυγες.

Η ρημαγμένη από την Κατοχή και τον Εμφύλιο και εγκαταλειμμένη από την Πολιτεία ύπαιθρος δεν μπορεί να θρέψει πια τους κατοίκους της. Η ανεργία, η φτώχεια και τα κομματικά πάθη δημιούργησαν κλίμα βαρύ, αφόρητο. Αντίθετα τα εργοστάσια, οι βιοτεχνίες και η ανοικοδόμηση των αστικών κέντρων έχουν ανάγκη από φτηνά εργατικά χέρια.

Οι πιο φτωχοί, όσοι δεν μπορούν να θρέψουν τις οικογένειες τους, εγκαταλείπουν ομαδικά το χωριά τους και κατακλύζουν τα αστικά κέντρα ή άλλες χώρες (Γερμανία, Αμερική, Καναδά, Αυστραλία,…) αναζητώντας καλύτερη τύχη.

Όσοι «διαλέξανε» τη Νίκαια, συνωστίζονται και αυτοί μαζί με τους άλλους Πρόσφυγες στα φτωχικά προσφυγόσπιτα της και αγωνίζονται για μια, επί τέλους, πιο καλή ζωή. Βρίσκουνε δουλειές και εγκλιματίζονται και αυτοί στη νέα τους Πατρίδα, την προσφυγούπολη Νίκαια.

Οι Κοκκινιώτες, παρόλη τη διαφορετική προέλευση τους, αποτελούν πια ένα ενιαίο σύνολο, που αγωνίζεται για την προκοπή τη δική του και της πόλης του.

Ο Εφιάλτης της Κατοχής και του Εμφύλιου τελείωσε. Οι κομματικές και ιδεολογικές διαφορές είναι έντονες. Πολλοί πλήρωσαν με εξορίες (Ικαρία, Άγιος Ευστράτιος, Μακρόνησος, Γιούρα…), φυλακίσεις και άλλες διώξεις τις κομματικές και ιδεολογικές τους προτιμήσεις. Όμως η ζωή συνεχίζεται. Οι Κοκκινιώτες αγωνίζονται για να επουλώσουν τις καινούριες πληγές που τους άνοιξε η Κατοχή και ο επάρατος Εμφύλιος.

Ολόκληρη η οικογένεια ρίχνεται με ζήλο μεγάλο σ’ αυτόν τον αγώνα. Μερικοί τα καταφέρνουν πολύ καλά, άλλοι λιγότερο, οι περισσότεροι μεροδούλι - μεροφάι.

Τα παιδιά μεγαλώνουν, ερωτεύονται, παντρεύονται, κάνουν τις δικές τους οικογένειες, ανοίγουν τα δικά τους φτερά, να πετάξουν όσο γίνεται πιο ψηλά.

Κάποιοι που τα κατάφεραν πολύ καλά, εγκαταλείπουν την Κοκκινιά για άλλες περιοχές, πιο καλές, πιο πλούσιες. Αποχτάνε ωραία μεγάλα σπίτια και αποχαιρετάνε για πάντα τη φτώχεια και τη μιζέρια της Προσφυγιάς, χωρίς ποτέ να πάψουνε να νοιώθουνε και να είναι περήφανοι που είναι *Κοκκινιώτες*.

Η ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης είναι επιτακτική. Πολλά προσφυγικά, το ένα μετά το άλλο, κατεδαφίζονται και στη θέση τους ανεγείρονται πολυώροφες οικοδομές συγχρόνων κατοικιών και καταστημάτων.

Ο ηλεκτρισμός και η ύδρευση μπαίνουν και στα πιο φτωχικά νοικοκυριά, οι δρόμοι ασφαλτοστρώνονται και οι συγκοινωνίες γίνονται πιο εύκολες, δημιουργείται αποχετευτικό σύστημα, που δεν υπήρχε, οι πλατείες εξωραΐζονται και διαμορφώνονται σε μικρά πάρκα αναψυχής, που μαζί με τους πεζόδρομους, το Δημοτικό Κήπο, το Άλσος της Δεξαμενής και την περιοχή Σελεπίτσαρι, δίνουν μια όψη πιο άνετη, πιο ευχάριστη και κάνουν την πόλη πιο ανθρώπινη.

Πολλοί Κοκκινιώτες αγοράζουν οικόπεδα εντός ή εκτός σχεδίου πόλεως στον Κορυδαλλό (Κουτσουκάρι) στην περιοχή του Ασύλου (οικόπεδα της Παχύνας) και ψηλά προς τα βουνά, στα νταμάρια ή προς την Άνω Νεάπολη, γύρω από το λόφο της Δεξαμενής και ψηλά προς τα βουνά και τα νταμάρια της Νίκαιας. Σιγά-σιγά και κυρίως από τη δεκαετία του εξήντα και μετά, όταν οι περιοχές αυτές ενταχθήκανε στο σχέδιο πόλεως, χτίζονται όμορφα, άνετα, σύγχρονα σπίτια που δεν έχουνε καμιά σχέση με τα προσφυγικά φτωχόσπιτα και παραπήγματα του ενός δωματίου.

Η Νίκαια σκαρφαλώνει στα βουνά της, η Νίκαια μεγαλώνει, η Νίκαια ομορφαίνει, η Νίκαια γίνεται ολοένα και πιο ανθρώπινη.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που καταφέρνουν να αποκτήσουν και όμορφες εξοχικές κατοικίες σε περιοχές της Αττικής. Η Σαλαμίνα προσφέρει οικόπεδα και για τα πιο φτωχικά βαλάντια, που σπεύδουν να αγοράζουν αθρόα πολλοί Νικαιώτες και σιγά-σιγά σε πολλές περιοχές της Σαλαμίνας (Κούλουρης) δημιουργούνται εξοχικές «αποικίες» Νικαιωτών.

Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 η Νίκαια δέχεται για ακόμα μία φορά πρόσφυγες. Αυτή τη φορά είναι οικονομικοί πρόσφυγες, ομογενείς από τις χώρες τις πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Βορειοηπειρώτες, Αλβανοί, Ασιάτες, Αφρικανοί, που εγκατέλειψαν τις χώρες τους για αναζήτηση καλύτερης τύχης. Οι νέοι πρόσφυγες βρίσκουνε στέγη κυρίως στα προσφυγικά σπίτια που «περισσεύουν» ανακαινισμένα ή

όχι από τους ιδιοκτήτες τους και αγωνίζονται και αυτοί με τη σειρά τους για μια καλύτερη ζωή στην προσφυγούπολη Νίκαια.

Η Νίκαια έχει ακόμα πολλά προσφυγικά φτωχόσπιτα τα οποία δεν μπόρεσαν καν να τα ανακαινίσουν οι ιδιοκτήτες τους και στα οποία διαμένουν είτε νέοι πρόσφυγες. Είτε προσφυγικής καταγωγής δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς, οι οποίοι δεν μπόρεσαν ακόμη να τα καταφέρουν για μια καλύτερη και πιο ανθρώπινη ζωή. Η Νίκαια συνεχίζει να είναι μια μεγάλη Προσφυγούπολη.

Παρόλα αυτά ο αγώνας δεν σταματά, η προσπάθεια συνεχίζεται και θα συνεχίζεται, μέχρις ότου και τα τελευταία Προσφυγικά φτωχόσπιτα αντικατασταθούν με σύγχρονες ανθρώπινες όμορφες κατοικίες.

Η σημερινή Νίκαια σκαρφαλωμένη μέχρι πάνω ψηλά στα βουνά της, περιλαμβάνει το πανέμορφο άλσος της Δεξαμενής, την περιοχή Σελεπίτσαρη όπου βρίσκεται το «Κατράκειο» θέατρο και το «Σπίτι της άρσης βαρών», το πρώην Νεκροταφείο της Νεάπολης και το χώρο της πρώην Μηχανικής καλλιέργειας στην περιοχή του οποίου βρίσκεται και το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νίκαιας.

Η Νίκαια περικλείεται από τις οδούς:
Γιάννη Ρίτσου, Παν. Ασμάνη, Δημ. Γληνού, Μακρυγιάννη, Σάμου, Γρηγ. Λαμπράκη, Μαραθωνομάχων, Ακροπόλεως, Δογάνης, Έλλης, Ικτίνου, Αγίας Λαύρας, Πέντε Πηγαδιών, Ιπποκράτους, Ασκληπιού, Θυμάτων Κατοχής, Μεγάρων, Αμφίσσης, Θηβών, Λυκαβηττού, Ηρακλείου, Αγίου Γεωργίου, Επτανήσου, Κοτυώρων, Λήμνου, Παράσχου, Πατρόκλου, Μιαούλη, Ατταλείας, Αναλήψεως, Περικλέους, Κρυστάλλη, Δάφνης.

Γειτονεύει με τους Δήμους: Κερατσινίου, Πειραιά, Αγίου Ιωάννη Ρέντη, Αιγάλεω, Αγίας Βαρβάρας, Κορυδαλλού.

Η Νίκαια η σημερινή είναι μια όμορφη ανθρώπινη πόλη με περισσότερους από 120.000 κατοίκους, που συνεχώς εξελίσσεται με τις προσπάθειες των κατοίκων της, των Δημοτικών Αρχών και την Αρωγή της Πολιτείας.

Εδώ θα μπορούσα να γράψω «ΤΕΛΟΣ». Όμως η Ιστορία της Κοκκινιάς δεν μπορεί να έχει ΤΕΛΟΣ. Ίσως βρεθούν και άλλοι πιο ικανοί να γράψουν για την αγαπημένη μας *Κοκκινιά* που θα παραμείνει *Προσφυγούπολη* όσο υπάρχουν Προσφυγικά φτωχόσπιτα και Γερμανικές Παράγκες.

Ευχαριστώ την τοπική εφημερίδα της Νίκαιας «Η ΝΙΚΗ» που είχε την καλοσύνη να με «φιλοξενήσει» στις σελίδες της και όλους όσους είχαν την υπομονή

να διαβάσουν όσα η μετριότητα μου με περίσσια αγάπη και περηφάνια έγραψε για την αγαπημένη μας *Κοκκινιά*, για να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νέοι.

ISBN:978-960-93-4959-8